

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

А.Є. Фоменко
А.Є. Фоменко

04 2018 р.

ПРОГРАМА СПІВБЕСІДИ

Програма обговорена і схвалена на
засіданні Приймальної комісії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
протокол № 7 від 12 квітня 2018 року

Голова предметної комісії
зі співбесіди
доктор юридичних наук, доцент

Ю.В. Орел

Дніпро – 2018

Програма співбесіди / укладачі: Ю.В. Орел, Ю.С. Завгородня,
Л.І. Зеленська, О.О. Косиченко, Т.В. Крашеніннікова, Н.С. Шестопалова. —
Дніпро: ДДУВС, 2018. — 78 с.

Програма обговорена і схвалена на засіданні предметної комісії
(протокол від 06.04.2018 р. № 1)

Голова предметної комісії
зі співбесіди
доктор юридичних наук, доцент

Ю.В. Орел

АНОТАЦІЯ

Програма співбесіди для кандидатів на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» на основі повної загальної середньої освіти розроблена на підставі Програм зовнішнього незалежного оцінювання з таких навчальних дисциплін, як «Історія України», «Українська мова та література», «Математика», «Географія», «Біологія» та «Іноземна мова (англійська, німецька, французька)» для осіб які бажають здобувати вищу освіту та відповідно до нормативно-правових актів у сфері освіти.

Програма складається з пояснювальних записок, змісту програм навчальних дисциплін, що повністю відтворює Програму ЗНО з названих вище дисциплін на 2018 рік та списку рекомендованої літератури для підготовки до вступного випробування.

Порядок проведення співбесіди для вступників пільгових категорій відповідно до розділу VII Правил прийому до Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ у 2018 році.

Можуть проходити вступні випробування у формі співбесіди та в разі позитивного висновку про проходження співбесіди рекомендуються до зарахування за державним замовленням на основі повної загальної середньої освіти:

- особи, визнані інвалідами війни відповідно до пунктів 10-14 статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (для потреб МВС);

- особи, яким Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (п.26 ст. 20 Закону (категорія 1)) надане право на прийом без екзаменів до державних закладів вищої освіти за результатами співбесіди;

- особи з інвалідністю, які неспроможні відвідувати навчальний заклад (за рекомендацією органів охорони здоров'я та соціального захисту населення) (для потреб МВС).

Якщо такі особи рекомендовані до зарахування на конкурсну пропозицію, то вони зараховуються на місця державного замовлення (крім випадку, коли в заяві зазначено: «претендую на участь в конкурсі виключно на місця за кошти фізичних та/або юридичних осіб»).

ЗМІСТ

1.	Навчальна дисципліна «Історія України»	5
1.1.	Пояснювальна записка	5
1.2.	Зміст програми	6
1.3.	Список рекомендованої літератури	31
2.	Навчальна дисципліна «Українська мова та література»	32
2.1.	Пояснювальна записка	32
2.2.	Зміст програми	33
2.3.	Список рекомендованої літератури	34
3.	Навчальна дисципліна «Математика»	36
3.1.	Пояснювальна записка	36
3.2.	Зміст програми	37
4.	Навчальна дисципліна «Географія»	45
4.1.	Пояснювальна записка	45
4.2.	Зміст програми	47
4.3.	Список рекомендованої літератури	61
5.	Навчальна дисципліна «Біологія»	62
5.1.	Пояснювальна записка	62
5.2.	Зміст програми	63
5.3.	Список рекомендованої літератури	70
6.	Навчальна дисципліна «Іноземна мова (англійська, німецька, французька)»	73
6.1.	Пояснювальна записка	73
6.2.	Зміст програми	73
6.3.	Список рекомендованої літератури	78

1. Навчальна дисципліна «Історія України»

1.1. Пояснювальна записка

Програма вступного іспиту для кандидатів на здобуття освітнього ступеня "бакалавр" на основі повної загальної середньої освіти розроблена на підставі Програми зовнішнього незалежного оцінювання з "Історії України" для осіб які бажають здобувати вищу освіту та відповідно до нормативно-правових актів у сфері освіти.

Програма складається з пояснювальної записки; змісту вступного іспиту, що повністю відтворює Програму ЗНО з цієї дисципліни на 2018 рік та списку рекомендованої літератури для підготовки до вступного випробування.

Метою вступного іспиту з історії України є виявлення ступеня сформованості історичної компетентності вступника, визначення відповідності навчальних досягнень учня освітньому стандарту.

Пропоновану Програму вступного іспиту з історії України складено на підставі Програми зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) з історії України, враховуючи цілі, вимоги і зміст навчання історії в школі, закладені в Державному стандарті освіти та чинній програмі з історії України для 11-річної школи. Хронологічно програма охоплює зміст шкільного курсу історії України від найдавніших часів до сьогодення і складається з 31 теми.

Вона передбачає перевірку сформованих в учнів знань та загально предметних історичних умінь:

- визначати хронологічні межі соціально-економічних і політичних подій, їх послідовність та синхронність, встановлювати хронологічну відповідність між явищами, процесами, подіями та періодами і епохами;
- локалізувати історико-географічні об'єкти та історичні факти (події, явища, процеси) на карті;
- працювати з історичними документами різного змісту, встановлювати відповідність між змістом фрагмента документа та певною епохою, визначити основні ідеї, які він висвітлює, аналізувати зміст тексту;
- визначати істотні характерні риси, етапи, складові подій, явищ і процесів минулого, характеризувати діяльність видатних історичних постатей;
- розпізнавати найвидатніші історико-культурні пам'ятки, визначати архітектурно-стильові та мистецько-стильові відмінності пам'яток різних періодів історії України, описувати їх й розкривати їхнє значення в українській історико-культурній спадщині;
- пояснювати й аналізувати історичні факти, групувати (класифікувати) їх за вказаною ознакою, визначати причини та наслідки подій і явищ, встановлювати відповідність між окремими фактами і типовими загальними явищами;
- формулювати версії та оцінки історичного руху і розвитку, визначати найважливіші зміни і значення подій, що відбувалися в житті України й людства.

Програмі надано вигляду таблиці, яка складається з двох частин. У лівій - викладено зміст історичного матеріалу, в якому виокремлено факти, дати, персоналії, поняття й терміни. Це – мінімум, з якого випускники повинні мати певні знання та уявлення.

Абітурієнти мають знати визначення термінів і понять та оперувати ними, співвідносити з діяльністю певних історичних діячів, політичних сил, епохою тощо. Зміст лівої частини може бути використаний розробниками тесту для перевірки знань і умінь. Абітурієнти мають характеризувати діяльність історичних діячів, оцінювати вплив на хід історичних подій, вміти розпізнати їх за портретними рисами (автентичними пам'ятками – фотографіями тощо). Кожна з персоналій названа в програмі лише один раз, проте, якщо людина впливала на перебіг історичного процесу

довгий час, завдання, пов'язані з її діяльністю, можуть траплятися в кількох темах.

Невід'ємною складовою програми з історії України є перелік пам'яток архітектури та образотворчого мистецтва, обов'язкових для розпізнавання абітурієнтами.

На виконання тестів абітурієнту надається 2 години.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

На основі Програми розробляються тестові завдання. Тести складаються з 3 варіантів, кожен із яких містить 50 завдань. Всі розроблені варіанти мають однаковий ступінь складності, що дає можливість об'єктивно оцінити знання абітурієнта.

Кожне з тестових завдань містить 4 варіанти відповідей, правильною з яких є лише одна. Кандидат на навчання, відповідаючи на поставлене в тестовому завданні питання, повинен обрати лише один із запропонованих варіантів відповідей.

Результати виконання абітурієнтом тестових завдань оцінюються за 200-бальною шкалою. При цьому правильна відповідь на 1 тестове завдання оцінюється у 4 бали.

Загальна кількість балів, отриманих абітурієнтом обраховується за формулою:

$$B = K \times 4$$

де, B – загальний бал, K – кількість правильних відповідей.

Мінімальна кількість балів для зарахування – 100 балів.

1.2. Зміст програми

1. ВСТУП ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

<u>Зміст історичного матеріалу</u>	<u>Основні предметні вміння та навички</u>
<p>Факти: Історія України як наука. Загальна періодизація. Джерела з історії України.</p> <p>Поняття та терміни: «історія», «хронологія», «історичні джерела», «археологія», «цивілізація».</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі територіальні межі України.</p> <p>Характеризувати основні джерела історії України</p> <p>Визначити основні періоди історії України</p>

2. СТАРОДАВНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

<u>Зміст історичного матеріалу</u>	<u>Основні предметні вміння та навички</u>
<p>Факти: Поява та розселення людей на території України. Поширення землеробства й скотарства на землях України. Кочовики за раннього залізного віку. Заснування античних міст-колоній у Північному Причорномор'ї та Криму. Перші писемні згадки про давніх слов'ян (венедів, антів, склавинів). Велике розселення слов'ян.</p> <p>Дати: IV – середина III тис. до н.е. - розселення племен трипільської культури на території України; VIII-VI ст. до н.е. – Велика грецька колонізація; друга половина V-VII ст. - Велике</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі місця основних стоянок людей кам'яного віку на теренах сучасної України (Королеве, Киїк-Коба, Кирилівка, Межиріч, Мізин); території розселення трипільців, кіммерійців, скіфів і сарматів, місцезнаходження античних міст-колоній Північного Причорномор'я та Криму (Тіра, Ольвія, Пантікапей, Херсонес), Боспорське царство, напрямки розселення слов'ян під час Великого переселення народів.</p> <p>Характеризувати суспільне, господарське та духовне життя носіїв трипільської культури, кіммерійців, скіфів, сарматів, населення міст-колоній Північного Причорномор'я та Криму, давніх слов'ян.</p>

розселення слов'ян. Поняття та терміни: «археологічна культура», «палеоліт», «мезоліт», «неоліт», «неолітична революція», «енеоліт», «бронзовий вік», «ранній залізний вік», «привласнювальне господарство», «відтворювальне господарство», «колонізація», «кочовики», «курган».	Визначати основні риси археологічних періодів, неолітичної революції, причини та наслідки занепаду Великої Скіфії, особливості грецької колонізації Північного Причорномор'я та Криму; Пояснювати , у чому наслідки та значення Великої грецької колонізації, Великого переселення народів та Великого розселення слов'ян для розвитку українських земель.
--	---

3. КИЇВСЬКА ДЕРЖАВА.

<p>Факти:</p> <p>Розселення східнослов'янських племінних союзів (поляни, древляни, сіверяни, волиняни, уличі, тиверці, білі хорвати). Руська земля.</p> <p>Утворення Київської держави (Русі-України). Внутрішньо- та зовнішньополітична діяльність князів/княгині: Олега, Ігоря, Ольги, Святослава. Князування Володимира Великого та Ярослава Мудрого. Запровадження християнства як державної релігії. «Руська правда». Правління Ярославичів (Ізяслав, Святослав, Всеволод). Князування Володимира Мономаха та його сина Мстислава Великого в Києві. Боротьба з половецькою загрозою. Роздробленість Київської держави. Розвиток суспільно-політичного та господарського життя Київської держави (Русі-України).</p> <p>Поширення писемності. Розвиток культури й освіти Київської держави (Русі-України).</p> <p>Дати:</p> <p>860 р. - Похід Аскольда на Константинополь, укладення першого відомого договору Русі з Візантією;</p> <p>907, 911, 941, 944 рр. - походи князів на Константинополь;</p> <p>882 р. - об'єднання північних та південних руських земель Олегом;</p> <p>988 р. - запровадження християнства як державної релігії;</p> <p>1019-1054 рр. - князування Ярослава Мудрого в Києві;</p> <p>1036 р. - розгром печенігів князем Ярославом Мудрим;</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі території розселення східнослов'янських племінних союзів у VIII—IX ст., шлях «із варягів у греки», походи князя Святослава, територіальні межі Київської держави (Русі-України) за Олега та Ярослава Мудрого; Київське, Чернігівське, Переяславське, Галицьке, Волинське князівства роздробленості (XII ст.).</p> <p>Характеризувати внутрішню та зовнішню політику Олега, Ігоря, Ольги, Святослава, Володимира Великого та Ярослава Мудрого. Характеризувати розвиток політичного, соціального господарського життя Київської держави; внутрішню та зовнішню політику Аскольда, Олега, Ігоря, Ольги, Святослава, Володимира Великого та Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха, його сина Мстислава; розвиток Київського, Чернігівського, Переяславського, Галицького і Волинського князівств за доби роздробленості.</p> <p>Пояснювати, у чому полягає значення та наслідки внутрішньо-та зовнішньополітичної діяльності князів, Любецького з'їзду князів, причини та сутність політичної роздробленості Київської держави (Русі-України).</p> <p>Визначати передумови та історичне значення запровадження християнства як державної релігії, етапи розвитку Київської держави (Русі-України), наслідки походів князів, суть роздробленості.</p>
--	---

<p>1056-1057 рр. - створення Остромирового Євангелія;</p> <p>1097 р. - Любецький з'їзд (снем) князів;</p> <p>1113 р. - Укладення "Повісті минулих літ"; початок правління Володимира Мономаха в Києві;</p> <p>1187 р. - Перша згадка назви "Україна" в писемних джерелах; створення "Слова о полку Ігоревім".</p> <p>Персоналії: Олег, Ігор, Ольга, Святослав, Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Володимир Мономах, Ярослав Осмомисл, літописець Нестор, митрополит Іларіон, іконописець Алімпій.</p> <p>Поняття та терміни: «племінний союз», «князь» «полюддя», «язичництво», «християнство», «шлюбна дипломатія», «роздробленість», «віче», «вотчинне землеволодіння», «бояри», «смерди», «ізгої», «закупи», «ікони», «мозаїка», «фреска», «книжкова мініатюра», «билини», «літопис».</p>	
---	--

4. ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА. МОНГОЛЬСЬКА НАВАЛА

<p>Факти:</p> <p>Об'єднання Галицького та Волинського князівств. Князювання Данила Романовича. Монгольська навала на південно-західні землі Русі. Галицько-Волинська держава за нащадків Данила Романовича.</p> <p>Розвиток суспільно-політичного та господарського життя.</p> <p>Культура Галицько-Волинської держави.</p> <p>Дати:</p> <p>1199 р. утворення Галицько-Волинської держави</p> <p>1223 р. битва на р. Калка</p> <p>1238-1264 рр. правління Данила Романовича</p> <p>1240 р. захоплення Києва монголами</p> <p>Персоналії: Роман Мстиславович, Данило Романович, Юрій I Львович, Юрій II Болеслав.</p> <p>Поняття та терміни: «ярлик», «баскак».</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі Галицько-Волинську державу за правління Романа Мстиславовича та Данила Романовича; напрямки походів монголів на південно-західні землі Русі.</p> <p>Характеризувати розвиток політичного, соціального і господарського життя Галицько-Волинської держави, внутрішню та зовнішню політику Данила Романовича, Юрія I Львовича, Юрія II Болеслава, залежність українських князівств від Золотої Орди, наслідки золотоординського панування.</p> <p>Пояснювати особливості процесу формування та значення утворення Галицько-Волинської держави.</p> <p>Визначати передумови та значення утворення Галицько-Волинської держави, монгольської навали.</p>
--	--

5. ЛИТОВСЬКО-РУСЬКА ДЕРЖАВА. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО ТА ІНШИХ ДЕРЖАВ (У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIV – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVI СТ.)

<p>Факти: Боротьба Польщі та Литви за Галицько-Волинську спадщину. Вхід українських земель до складу інших держав (Угорське королівство, Молдавське князівство, Османська імперія, Московське царство). Кревська унія. «Велике князівство Руське». Остаточна ліквідація Київського та Волинського удільних князівств. Утворення Кримського ханства. Перехід кримських ханів у васальну залежність від Османської імперії. Виникнення українського козацтва. Соціально-економічне життя. Розвиток культури та освіти.</p> <p>Дати: 1362 р. - битва на р. Сині Води; 1385 р. - укладення Кревської унії; 1449 р. - утворення Кримського ханства; 1471 р. - остаточна ліквідація Київського князівства; 1489 р. - перша згадка про українських козаків у писемних джерелах.</p> <p>Персоналії: Хаджі-Гірей, Костянтин Іванович Острозький, Юрій Дрогобич.</p> <p>Поняття та терміни: «шляхта», «магдебурзьке право», «магістрат», «цехи», «Дике поле», козак.</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі українські землі у складі різних держав; територію Кримського ханства.</p> <p>Характеризувати політичне становище українських земель у складі Великого князівства Литовського до і після Кревської унії, соціально-економічний розвиток українських земель, становище суспільних станів, здобутки в галузі освіти та культури.</p> <p>Визначати особливості суспільно-політичного життя українських земель у складі Великого князівства Литовського, причини та наслідки Кревської унії, причини виникнення українського козацтва.</p> <p>Пояснювати особливості перебування українських земель у складі інших держав.</p>
--	--

6. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА XVI СТ.)

<p>Факти: Люблінська унія та її вплив на українські землі. Зміни в соціальній структурі українського суспільства. Виникнення Запорізької Січі. Повстання 1590-х років (К.Косинського та С. Наливайка). Братський рух. Утворення греко-католицької церкви. Розвиток культури й освіти.</p> <p>Дати: 1556-1561 р. - створення Пересопницького Євангелія; 1556 р. - заснування князем Д. Вишневецьким на о. Малій Хортиці першої Січі; 1569 р. - Люблінська унія. Утворення Речі Посполитої;</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі територіальні зміни, що відбулися внаслідок Люблінської унії, польські воеводства на українських землях та їхні центри.</p> <p>Характеризувати соціальну структуру українського суспільства, становище різних верств населення українського суспільства XVI ст., суспільно-політичні зміни, які відбулися на українських землях внаслідок Люблінської унії, здобутки в галузі освіти культури; військово-політичну організацію козацтва; становище православної церкви, діяльність видатних діячів періоду, православних братств.</p> <p>Визначати причини та наслідки</p>
---	---

<p>1596 р. - Берестейська церковна унія. Утворення греко-католицької церкви.</p> <p>Персоналії: Василь-Костянтин Острозький, Дмитро Вишневецький, Іван Федоров.</p> <p>Поняття та терміни: «воеводство», «українське козацтво», «реєстрове козацтво», «Запорізька Січ», «старшина», «клеїноди», «греко-католицька церква», «братство», «полемічна література».</p>	<p>Люблінської унії, перших козацьких повстань.</p>
---	---

7. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (ПЕРША ПОЛОВИНА XVII СТ.)

<p>Факти: Зміни в соціально-економічному житті. Відновлення церковної православної ієрархії 1620 р. Розвиток культури та освіти. Морські походи козаків. Участь українського козацтва у війнах Речі Посполитої проти Московського царства і Османської імперії. Козацькі повстання 1620-х - 1630-х рр. Ординація Війська Запорозького...»</p> <p>Дати: 1618 р. - похід козаків під проводом гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного на Москву; 1621 р. - Хотинська битва; 1625 р. - Куруківська угода; 1632 р. - Пункти для заспокоєння руського народу», утворення Києво-Могилянської колегії. 1637-1638 рр. - повстання під проводом Павла Павлюка, Якова Острянина. Дмитра Гуні.</p> <p>Персоналії: Петро Конашевич-Сагайдачний, Іпатій Потій, Йов Борецький, Петро Могила.</p> <p>Поняття та терміни: «панщина», «фільварки», «Золотий спокій».</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі українські землі у складі різних держав; воеводства Речі Посполитої на українських землях.</p> <p>Характеризувати соціально-економічне та політичне становище в українських землях, становище православної та греко-католицької церков.</p> <p>Визначати наслідки «добы героїчних походів козацтва» перших десятиліть XVII ст., козацьких повстань 1620-1630-х рр.</p>
--	---

8. ПОЧАТОК НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ПІД ПРОВОДОМ Б.ХМЕЛЬНИЦЬКОГО СЕРЕДИНИ XVII СТ.

<p>Факти: Національно-визвольна війна українського народу. Зміни в суспільно-політичному житті. Утворення української козацької держави - Війська Запорізького. Зовнішньополітична діяльність уряду Б. Хмельницького.</p> <p>Дати: 1648 р. - Жовтоводська, Корсунська</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі територіальні зміни, що відбулися внаслідок Національно-визвольної війни, територію української козацької держави за Зборівським і Білоцерківським договорами, місця основних подій війни.</p> <p>Характеризувати відносини Війська Запорізького з Польщею, Кримським ханством, Молдовою, Московією,</p>
--	--

<p>та Пилявецька битви; 1649 р. - Зборівська битва. Укладення Зборівського договору; 1651 р. - Берестецька битва. Укладення Білоцерківського договору; 1652 р. - Батозька битва; 1653 р. - Жванецька облога; 1654 р. – Переяславська рада; укладення українсько-московський договір («Березневі статті»); 1656 р. - Віленське російсько-польське перемир'я. Персоналії: Богдан Хмельницький, Іван Богун, Тиміш Хмельницький. Поняття та терміни: <u>«Національно-визвольна війна», «Військо Запорозьке», «Гетьманщина», «покозачення</u></p>	<p>Швецією, Трансільванією; умови мирних угод українців з польським урядом, українсько-московського договору 1654 р. Визначати причини та наслідки Національно-визвольної війни, місце Гетьманщини в міжнародних відносинах тогочасної Європи. Пояснювати, у чому наслідки та значення найважливіших битв війни у розгортанні національно-визвольної боротьби.</p>
---	--

9. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ НАПРИКІНЦІ 50-Х - У 80-ТІ РР. XVII СТ.

<p>Факти: Гетьманування І. Виговського, Ю. Хмельницького. Поділ Гетьманщини. Гетьманування П. Тетері, І. Брюховецького, П. Дорошенка, Д. Многогрішного, І. Самойловича. Занепад Правобережжя. Запорізька Січ у складі Гетьманщини. Адміністративно-територіальний устрій Слобідської України. Дати: 1658 р. - Гадяцький договір; 1659 р. – Конотопська битва; 1667 р. - Андрусівське перемир'я; 1669 р. – Корсунська угода, визнання Правобережною Гетьманщиною протекторату Османської імперії; 1681 р. - Бахчисарайський мирний договір; 1686 р. - «Вічний мир» між Московським царством і Річчю Посполитою. Персоналії: Іван Виговський, Петро Тетеря, Петро Дорошенко, Іван Брюховецький, Іван Сірко, Юрій Хмельницький, Дем'ян Многогрішний, Іван Самойлович. Поняття та терміни: «Руїна», «Великий згін»</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі території, підвладні гетьманам Лівобережної та Правобережної України; території, що перебували під контролем Московського царства, Османської імперії, Польщі. Характеризувати зовнішню та внутрішню політику гетьманів, зміст політичних угод того часу, що стосувалися українських земель, особливості господарського та церковного життя. Визначати причини та наслідки Руїни; укладення гетьманськими урядами угод з державами-сусідами, найважливіших угод між іноземними державами, що стосувалися українських земель; особливості адміністративно-політичного устрою Слобідської України та Лівобережної Гетьманщини.</p>
---	---

10. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ НАПРИКІНЦІ XVII - У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVIII СТ.

<p>Факти: Гетьманування І. Мазепи. Північна</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі українські землі, у складі різних держав;</p>
---	--

<p>війна і Україна. Повстання під проводом С. Палія (1702- 1704 рр.). гетьманування І. Скоропадського, Д. Апостола. Обмеження автономії Гетьманщини. «Правління Гетьманського уряду» (1734-1750 рр). Розвиток культури та освіти. Києво-Могилянська академія.</p> <p>Дати:</p> <p>1708 р.- українсько-шведський союз, зруйнування Батурина;</p> <p>1709 р. – зруйнування російськими військами Чортомлицької Січі; Полтавська битва;</p> <p>1710 р. - Конституція Пилипа Орлика;</p> <p>1713 р. – ліквідація козацтва на Правобережній Україні;</p> <p>1734 р. - заснування Нової (Підпільненської) Січі.</p> <p>Персоналії:</p> <p>Іван Мазепа, Кость Гордієнко, Іван Скоропадський, Павло Полуботок, Данило Апостол, Пилип Орлик, Феофан Прокопович.</p> <p>Поняття та терміни:</p> <p>«Конституція», «Малоросія», «Малоросійська колегія», «козацьке бароко», «козацькі літописи».</p>	<p>території, підвладні гетьманам Лівобережної України.</p> <p>Характеризувати внутрішню та зовнішню політику гетьманів у зазначений період, діяльність Першої Малоросійської колегії, «Правління Гетьманського уряду»; зміст Конституції Пилипа Орлика.</p> <p>Визначати причини укладення українсько-шведського союзу в роки Північної війни; наслідки Полтавської битви для українських земель.</p>
---	--

11. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVIII СТ.

<p>Факти:</p> <p>Гетьманування К. Розумовського. Діяльність Другої Малоросійської колегії. Скасування козацького устрою на Слобожанщині. Ліквідація Запорозької Січі. Ліквідація автономного устрою Гетьманщини.</p> <p>Гайдамацький та опришківський рухи. Зміни в політичному становищі Правобережної України та західноукраїнських земель після поділів Речі Посполитої (1772, 1773, 1795 рр.). реформи Марії Терезії та Йосифа II та українські землі.</p> <p>Розвиток культури, науки, освіти.</p> <p>Дати:</p> <p>1764 р.- остаточна ліквідація гетьманства;</p> <p>1768 р. - Коліївщина;</p> <p>1775 р. - остаточна ліквідація Запорізької Січі;</p> <p>1780-1782 рр. – ліквідація особистої</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі українські землі у складі різних держав; територіальні зміни, що відбулися на українських землях унаслідок поділів Речі Посполитої, російсько-турецьких воєн (1768—1774, 1787-1791 рр.), ліквідації Кримського ханства (1783), території охоплені гайдамацьким і опришківським рухами, Коліївщиною.</p> <p>Характеризувати основні напрями політики Російської імперії щодо України, особливості гайдамацького та опришківського рухів, територіально-адміністративного устрою та господарського життя Нової (Підпільненської) Січі, політику Австрійській імперії щодо західноукраїнських земель.</p> <p>Визначати причини та наслідки гайдамацького та опришківського рухів, скасування гетьманства і ліквідації Запорізької Січі, поділів Речі Посполитої,</p>
---	--

<p>залежності селян в Австрійській імперії.</p> <p>1783 р. - закріпачення селян Лівобережної та Слобідської України.</p> <p>Персоналії: Кирило Розумовський, Петро Калнишевський, Олекса Довбуш, Максим Залізняк, Григорій Сковорода, Атрем Ведель, Максим Березовський, Дмитро Бортнянський, Іван Григорович-Барський.</p> <p>Поняття та терміни: «Нова (Підпільненська) Січ», «паланка», «зимівник», «Задунайська Січ», «Коліївщина».</p>	<p>приєднання земель Правобережної України та Кримського ханства до Росії.</p> <p>Пояснювати значення Запорозької Січі й Гетьманщини в історії України.</p>
--	--

12. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НАПРИКІНЦІ XVIII - У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

<p>Факти: Адміністративно-територіальний поділ українських земель. Початок українського національного відродження. Кирило-Мефодіївське братство. Поширення в Україні російського та польського суспільних рухів. Початок промислового перевороту.</p> <p>Дати: 1798 р. – видання «Енеїди» Івана Котляревського; 1828 р. – ліквідація Задунайської Січі; грудень 1825 - січень 1826 рр. - повстання Чернігівського полку; 1830-1831 рр. - польське визвольне повстання; 1840 р. – перше видання «Кобзаря» Т. Шевченка 1846-1847 рр. - діяльність Кирило-Мефодіївського братства.</p> <p>Персоналії: Йосип Гладкий, Микола Гулак, Іван Котляревський, Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Тарас Шевченко, Устим Кармелюк.</p> <p>Поняття та терміни: «промисловий переворот», «нація», «національне відродження», «національна ідея», «декабристи», «масонство».</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Російської імперії, територіальні зміни, що відбулися внаслідок російсько-турецької війни 1806-1812 рр.</p> <p>Характеризувати політику Російської імперії щодо України, економічний розвиток і соціальні відносини, початок національного відродження, поширення на Україну російського та польського суспільних рухів, програмні засади, документи та діяльність Кирило-Мефодіївського братства.</p> <p>Визначати причини, значення національного відродження, діяльності Кирило-Мефодіївського братства.</p>
--	--

13. ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ АВСТРІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НАПРИКІНЦІ XVIII - У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

<p>Факти: Адміністративно-територіальний</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі українські землі у складі Австрійської</p>
---	---

<p>поділ західноукраїнських земель. Початок національного відродження. Діяльність «Руської трійці». Альманах «Русалка Дністровая». Західноукраїнські землі в європейській революції 1848-1849 рр. Діяльність Головної руської ради (1848-1851 рр). Перший досвід парламентської діяльності.</p> <p>Дати: 1816 рр. - створення освітнього товариства галицьких греко-католицьких священиків; 1833-1837 рр. - діяльність «Руської трійці»; 1848 р. - скасування панщини в Галичині; видання першої українськомовної газети «Зоря Галицька».</p> <p>Персоналії: Олександр Духнович, Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький, Лук'ян Кобилиця.</p> <p>Поняття та терміни: «будителі», «революція», «Весна народів».</p>	<p>імперії.</p> <p>Характеризувати перебіг українського національного руху під час революції 1848-1849 рр. в Австрійській імперії; політику Австрійської імперії щодо західноукраїнських земель, її наслідки, початок національного відродження, форми соціального протесту населення.</p> <p>Визначати наслідки, значення подій 1848-1849 рр., причини та значення антикріпосницького руху в західноукраїнських землях.</p>
---	--

14. КУЛЬТУРА УКРАЇНИ КІНЦЯ ХVІІІ - ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.

<p>Факти: Розвиток освіти, науки, літератури, мистецтва, архітектури. «Історія русів». Галицька-руська митниця. Собор руських вчених.</p> <p>Дати: 1805 р. - відкриття університету в Харкові; 1834 р. - відкриття університету в Києві; 1839 р. - ліквідація царською владою греко-католицької церкви на Правобережжі.</p> <p>Персоналії: Петро Гулак-Артемовський, Григорій Квітка-Основ'яненко, Михайло Максимович, Михайло Остроградський, Василь Каразін.</p> <p>Поняття та терміни: «романтизм», «класицизм».</p>	<p>Характеризувати основні явища і процеси розвитку культури цього періоду, творчі здобутки видатних вітчизняних науковців та митців. Визначати умови та особливості розвитку культури кінця ХVІІІ - першої половини ХІХ ст., причини культурних зрушень у першій половині ХІХ ст.</p>
--	--

15. НАДДНІПРЯНСЬКА УКРАЇНА В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

<p>Факти: Події Кримської війни 1853-1856 рр. на українських землях. Реформи 1860-1870-х рр. і процеси модернізації в</p>	<p>Характеризувати основний зміст реформ 1860-1870-х рр., особливості проведення реформ на українських землях, зміни в соціальному складі населення в</p>
---	--

<p>Україні. Українські підприємці. Політика російського царизму щодо України. Розвиток громадівського руху. Журнал «Основа». Діяльність «Південно-Західного відділу Російського географічного товариства» (1873 -1876 рр.). Братство тарасівців.</p> <p>Дати: 19 лютого 1861 рр. – царський маніфест про скасування кріпосного права в Російській імперії; 1863 рр. - Валуєвський циркуляр; 1863-1864 рр. - польське національно-визвольне повстання. 1876 р. - Емський указ.</p> <p>Персоналії: Володимир Антонович, Михайло Драгоманов, Борис Грінченко, Павло Чубинський.</p> <p>Поняття та терміни: «Київська козаччина», «земства», «громадівський рух».</p>	<p>другій половині XIX ст., процеси модернізації, національний рух на українських землях у складі Російської імперії, національну політику Росії, основні погляди і напрями діяльності громадівців.</p> <p>Визначати наслідки Кримської війни для України, наслідки реформ 1860-70-х рр., Валуєвського циркуляру та Емського указу.</p>
---	--

16. ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ АВСТРІЙСЬКОЇ (АВСТРО-УГОРСЬКОЇ) ІМПЕРІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

<p>Факти: Політика австрійського уряду щодо західноукраїнських земель. Розвиток кооперативного руху, трудова еміграція. Політизація національного руху та утворення перших політичних партій. Діяльність культурно-освітнього товариства «Просвіта».</p> <p>Дати: 1868 р. - створення у Львові товариства «Просвіта»; 1873 р. - створення у Львові Літературного товариства ім. Т. Шевченка (від 1892 р. - Наукового товариства ім. Т. Шевченка); 1890 р. - створення Русько-української радикальної партії; 1899 - створення Української Національно-демократичної партії та Української соціал-демократичної партії.</p> <p>Персоналії: Іван Франко, Юліан Бачинський.</p> <p>Поняття та терміни: «трудова міграція», «партія», «українофіли», «москвофіли», «народовці», «радикали», «нова ера».</p>	<p>Характеризувати особливості соціально-економічного розвитку західноукраїнських земель у другій половині XIX ст., зміни в соціальному складі населення, основні течії суспільно-політичного руху (москвофіли та народовці); діяльність «Просвіт» та Наукового товариства ім. Т. Шевченка, процес утворення українських політичних партій у Галичині.</p> <p>Визначати причини трудової еміграції українців, зародження кооперативного руху; особливості українського національного руху, напрями діяльності та здобутки провідних діячів західноукраїнських земель у національному русі другої половини XIX ст.</p>
--	---

17. КУЛЬТУРА УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ - НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

<p>Факти: Піднесення української культури. Розвиток освіти, науки, літератури, музичного, образотворчого, театрального мистецтва. Українські підприємці-благодійники.</p> <p>Дати: 1865 р. - відкриття Новоросійського університету; 1875 р. - відкриття Чернівецького університету.</p> <p>Персоналії: Сергій Васильківський, Данило Заболотний, Марія Заньковецька, Ілля Мечников, Агатангел Кримський, Леся Українка, Іван Карпенко-Карий, Марко Кропивницький, Микола Лисенко, Микола Пимоненко, Микола Садовський, Соломія Крушельницька, Дмитро Яворницький, Микола Терещенко, Богдан Ханенко.</p> <p>Поняття та терміни: «меценат», «професійний театр», «реалізм», «модернізм».</p>	<p>Характеризувати основні культурні явища, процеси другої половини ХІХ - початку ХХ ст., розвиток освіти, науки, літератури, образотворчого, музичного мистецтва, архітектури, процес становлення професійного театру, діяльність меценатів та їхній вплив на розвиток культури.</p> <p>Визначати умови розвитку культури в другій половині ХІХ - на початку ХХ ст., творчі здобутки видатних вітчизняних науковців та митців.</p>
---	---

18. НАДДНІПРЯНСЬКА УКРАЇНА В 1900-1914 рр.

<p>Факти: Утворення монополістичних об'єднань в Україні. Консолідація української нації. Створення політичних партій Наддніпрянщини. Самостійницька й автономістська течії в національному русі. Події революції 1905-1907 рр. в Україні. Діяльність українських парламентських громад в І та II Державних Думах. Діяльність «Просвіти». Посилення національного гніту в Наддніпрянській Україні в 1907-1914 рр. Земельна реформа П. Столипіна та її вплив на Україну.</p> <p>Дати: 1900 р. - утворення революційної української партії РУП, першої політичної партії Наддніпрянської України; 1908 р. - створення Товариства українських поступовців (ТУП); 1911-1913 рр. - «справа Бейліса»</p> <p>Персоналії: Євген Чикаленко, Микола Міхновський, Ілля Шраг.</p>	<p>Характеризувати особливості економічного та соціального розвитку Наддніпрянської України (процес монополізації, розвиток сільського господарства, процес утворення українських політичних партій, розвиток самостійницької і автономістської течій в національному русі), національно-визвольний рух України в роки російської революції 1905-1907 рр., діяльність українських парламентських громад в І та II Державних Думах Росії, проведення Столипінської аграрної реформи, особливості її запровадження в Україні.</p> <p>Визначати основні тенденції політичного, соціально-економічного розвитку українських земель у складі Російської імперії на початку ХХ ст., причини та наслідки посилення національного гніту в 1907-1914 рр.</p>
--	---

<p>Поняття та терміни: «монополія» хутір», «відруб», «чорносотенці», «страйк».</p>	
---	--

19. ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У 1900-1914 рр.

<p>Факти: Становище промисловості та сільського господарства. Радикалізація українського політичного руху. Вплив Української греко-католицької церкви на піднесення національної свідомості населення західноукраїнських земель.</p> <p>Дати: 1900 р. – обрання А. Шептицького митрополитом греко-католицької церкви. 1907 р. - впровадження в Австро-Угорській імперії загального виборчого права для чоловіків.</p> <p>Персоналії: Андрей Шептицький, Іван Боберський, Кирило Трильовський.</p> <p>Поняття та терміни: «Народне віче»</p>	<p>Характеризувати економіку західноукраїнських земель у складі Австро-Угорської імперії, розвиток кооперативного руху, діяльність політичних партій, національних і спортивно-фізкультурних організацій «Сокіл», «Січ», «Пласт».</p> <p>Визначати причини активізації західноукраїнського політичного руху на початку ХХ ст., його результати, роль А. Шептицького в піднесенні національного життя.</p>
---	---

20. УКРАЇНА В ПЕРШІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

<p>Факти: Позиції українських політичних сил Наддніпрянської України та західноукраїнських земель щодо війни. Перебіг воєнних дій на українських землях. Діяльність австрійської та російської адміністрацій у Галичині та Буковині. Українські січові стрільці (УСС).</p> <p>Дати: серпень 1914 р. - утворення Головної української ради, формування легіону Українських січових стрільців, створення Союзу визволення України. 1914 р. - Галицька битва. 1915 р. – утворення Загальної української ради; 1916 р. - Брусиловський прорив.</p> <p>Персоналії: Кость Левицький, Дмитро Донцов.</p> <p>Поняття та терміни: «світова війна», «Галицько-Буковинське генерал-губернаторство».</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі військові події на території України в 1914-1917 роках, бойовий шлях Українських січових стрільців (УСС), Галицько-Буковинське генерал-губернаторство.</p> <p>Характеризувати територіально-політичні цілі ворогуючих держав щодо українських земель, позиції українських політичних сил щодо війни, політичне життя та соціально-економічне становище населення в роки війни.</p> <p>Визначати політичні та соціально-економічні наслідки війни для українського суспільства.</p>
--	---

21. УКРАЇНЬСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ

<p>Факти: Революційні події в Україні в 1917 - на початку 1918 р. Українізація армії.</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі територію Української Народної Республіки, згідно з III Універсалом УЦР;</p>
--	---

<p>Еволюція поглядів політичних сил України в питанні самовизначення українців. Універсали Центральної Ради (УЦР). Відносини (УЦР) з Тимчасовим урядом та радянської Росії. Проголошення Української Народної Республіки. Війна радянської Росії з УНР. Проголошення незалежності УНР.</p> <p>Дати: березень 1917 р. - утворення Української Центральної Ради; квітень 1917 р. - Всеукраїнський Національний конгрес; червень 1917 р. - I Універсал УЦР; липень 1917 р. - II Універсал УЦР; листопад 1917 р. - III Універсал УЦР; 22 (9) січня 1918 р. - IV Універсал УЦР, проголошення незалежності УНР; січень 1918 р. – бій під Крутами.</p> <p>Персоналії: Михайло Грушевський, Володимир Винниченко, Сергій Єфремов.</p> <p>Поняття та терміни: «автономізація», «самостійники», «Універсали УЦР», «Генеральний секретаріат», «вільне козацтво», «Народний секретаріат».</p>	<p>напрямки наступу більшовиків під час першої війни УНР з радянською Росією.</p> <p>Характеризувати діяльність Української Центральної Ради, українських партій, політичних діячів; основні положення Універсалів УЦР, взаємовідносини УЦР з Тимчасовим урядом; боротьбу за владу в Києві в жовтні - листопаді 1917 р. Ультиматум Раднарком.</p> <p>Визначати причини Української революції, її характер; роль Всеукраїнських з'їздів рад у Києві та Харкові; причини та наслідки першої війни радянської Росії з УНР; здобутки і прорахунки УЦР в державотворчому процесі.</p> <p>Пояснювати історичне значення універсалів УЦР.</p>
--	---

22. УКРАЇНА В БОРОТБІ ЗА ЗБЕРЕЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ (1918 -1921 РР.)

<p>Факти: Брестський мир між УНР та державами Четверного союзу. Конституція УНР. Гетьманський переворот. Українська Держава. Утворення Західноукраїнської Народної республіки (ЗУНР). Українсько-польська війна 1918-1919 рр. Акт Злуки УНР та ЗУНР. Прихід до влади Директорії. Друга радянсько-українська війна. Окупація військами Антанти півдня України. Повстання Григор'єва. Денікінський режим в Україні. Більшовицький режим в Україні. Ухвалення Конституції УСРР 1919 р. Перший «Зимовий похід» Армії УНР. Варшавська угода між УНР та Польщею. Польсько-радянська війна на території України. Другий «Зимовий похід» Армії УНР. Холодноярська республіка (1919-1922 рр.).</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі територію УНР за Брестським миром; територію Української Держави П. Скоропадського; хід воєнних дій на території України в 1918-1921 рр.</p> <p>Характеризувати внутрішню та зовнішню політику урядів гетьмана П. Скоропадського, Директорії, ЗУНР, УСРР, зміст Варшавської угоди між УНР та Польщею, Ризького мирного договору, культурне життя в Україні в 1918-1920 рр.</p> <p>Визначати причини гетьманського перевороту та падіння режиму гетьмана П. Скоропадського; особливості внутрішнього та зовнішнього становища УНР часів Директорії; причини та наслідки українсько-польської війни та підписання С. Петлюрою Варшавської угоди; причини поразки національно-визвольних змагань (національно-демократичної революції в Україні).</p>
--	---

<p>Дати: січень (лютий) 1918 р. - Брестський мирний договір між УНР та державами Четверного союзу; 29 квітня 1918 р. - державний переворот і прихід до влади П. Скоропадського; 1 листопада 1918 р. – «Листопадовий зрив» у Львові; 13 листопада 1918 р. - проголошення Західноукраїнської Народної Республіки; 14 листопада 1918 р. - утворення Директорії; 22 січня 1919 р. – проголошення Акта злуки УНР та ЗУНР; грудень 1919 – травень 1920 рр. – Перший «Зимовий похід» Армії УНР. Персоналії: Павло Скоропадський, Євген Петрушевич, Дмитро Вітовський, Симон Петлюра, Нестор Махно, Християн Раковський. Поняття та терміни: <u>«Директорія», «соборність», «отаманщина», «воєнний комунізм», «Чортківська офензива», «Київська катастрофа».</u></p>	<p>Пояснювати історичне значення відновлення української державності на східно-та західноукраїнських землях та об'єднання українських держав (Акт злуки УНР та ЗУНР).</p>
---	--

23. УКРАЇНЬКА СРР В УМОВАХ НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ (1921-1928 РР.)

<p>Факти: Голод у південних губерніях УСРР. Антицерковна кампанія. Неп в УСРР. Входження УСРР до складу СРСР. Політика «коренізації» в УСРР («українізація»). Кампанія з ліквідації неписьменності дорослих. Українське національне відродження 20- х рр. Дати: 1921 -1923 рр. - голод в Україні; 1921 – утворення Української автокефальної православної церкви (УАПЦ); 1922 р. - входження УСРР до складу СРСР; 1923 р. - початок політики «коренізації» в УСРР; 1925 р. - проголошення курсу на індустріалізацію. Персоналії: Олександр Шумський, Микола Скрипник, Микола Хвильовий, Лесь Курбас, Михайло Бойчук, Олександр Довженко, Василь Липківський.</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі зміни в адміністративно-територіальному устрої УСРР у 1921-1928 рр. Характеризувати складові непу, процес стабілізації економічного й соціального життя в Україні, національну релігійну та церковну політику в Україні, «коренізації» та її наслідки, особливості розвитку української культури. Визначати причини та наслідки вступу УСРР в СРСР; причини та особливості впровадження непу в Україні.; «коренізації», її вплив на суспільство та українську культуру.</p>
---	--

<p>Поняття та терміни: «неп», «трест», «індустріалізація», «коренізація», «автокефальна церква».</p>	
---	--

24. Утвердження тоталітарного режиму в 1929-1939 рр.

<p>Факти: Форсована індустріалізація, насильницька колективізація, ідеологізація суспільного і культурного життя в Україні. Радянська модернізація в Україні. Культ особи. Масові репресії. Голодомор 1932-1933 рр. в Україні – геноцид українського народу. Згортання українізації. Антицерковна кампанія.</p> <p>Дати: 1928/1929 -1932 р - перша п'ятирічка; 1928 р. – судовий процес у «Шахтинській справі»; 1929 р. - початок насильницької колективізації; 1929 р. – судовий процес у справі «Спілки визволення України (СВУ); 1932 - 1933 рр. - Голодомор в Україні; 1934 р. - перенесення столиці УСРР з Харкова до Києва; 1937 р. – ухвалення Конституції УРСР; 1937-1938 рр. – «Великий терор».</p> <p>Персоналії: Станіслав Косіор, Лазар Каганович, Максим Рильський, Павло Вірський, Григорій Верьовка.</p> <p>Поняття та терміни: «тоталітарний режим», «пятирічка», «форсована індустріалізація», «стаханівський рух», «колективізація», «розкуркулення», «закон про п'ять колосків», «Голодомор», «чорна дошка», «розстріляне відродження», «ГУЛАГ», «паспортна система», «соціалістичний реалізм (соцреалізм)».</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі основні індустріальні об'єкти, побудовані в роки перших п'ятирічок, райони, що найбільш постраждали від Голодомору.</p> <p>Характеризувати сутність політики форсованої індустріалізації та колективізації в Україні; взаємозв'язок між різними складовими економічної політики сталінського тоталітарного режиму (індустріалізація, колективізація, «культурна революція», масові репресії); зміни в соціальній структурі населення, особливості культурного життя періоду.</p> <p>Визначати причини, джерела фінансування та наслідки політики форсованої індустріалізації та колективізації, масових репресій; причини та наслідки Голодомору 1932-1933 рр.</p> <p>Пояснювати взаємозв'язок між економічними перетвореннями та структурними змінами в суспільстві, масовими репресіями.</p>
---	--

25. ЗАХІДНА УКРАЇНА(1921-1939 РР.)

<p>Факти: Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини. Суспільно-політичні рухи, радикалізація політичного життя в 1930-х роках. Карпатська Україна.</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі українські землі у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини, територіальні межі Карпатської України.</p> <p>Характеризувати вплив міжнародної ситуації 1920-1930-х рр. на політику урядів Польщі, Румунії,</p>
--	--

<p>Дати: 1920 р. – підписання Бессарабського протоколу, визнання країнами Антанти входження Бессарабії до складу Румунії; 1923 р. - визнання країнами Антанти входження Східної Галичини до складу Польщі; саморозпуск уряду ЗУНР; 1925 р. - утворення Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО); 1929 р. - утворення Організації українських націоналістів (ОУН); 1930 р. - проведення польською владою політики «пацифікації». 1938 р. - надання автономії Підкарпатській Русі у складі Чехословаччини; 15 березня 1939 р. - проголошення незалежності Карпатської України. Персоналії: Євген Коновалець, Степан Бандера, Андрій Мельник, Августин Волошин. Поняття та терміни: «осадництво», «пацифікація», «русинство», «Тасмний університет», «політична еміграція».</p>	<p>Чехословаччини в українських землях, стан економіки, життя населення, освіти та культури, різні течії національного руху, діяльність політичних партій західноукраїнських земель у 1930-х роках. Визначати причини поділу українських земель між різними державами у 1920-1930-ті рр. та їх наслідки для суспільства; причини і наслідки діяльності політичних сил.</p>
--	--

26. УКРАЇНА ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939-1945 РР.)

<p>Факти: Початок Другої світової війни. Приєднання Західної України, Південної та Північної Бессарабії та Північної Буковини до складу УРСР. Напад нацистської Німеччини та її союзників на СРСР. Оборона Києва, Одеси, Севастополя. Поразки Червоної армії, Нацистський окупаційний режим. Голокост. Радянський партизанський рух. Діяльність ОУН. Утворення УПА. Польсько-український конфлікт. Створення Української повної визвольної ради (УГВР). Вигнання нацистських окупантів з території України. Депортація кримських татар та інших народів Криму (травень 1944 р.). Внесок українців у визволення народів Європи від нацизму. Завершення Другої світової війни Дати: 23 серпня 1939 р. - радянсько-німецький договір про ненапад («пакт</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі українські землі, приєднані до УРСР 1939-1940-рр.; основні події, пов'язані з початком та завершенням вигнання з України нацистських загарбників та їх союзників; окупаційні зони, на які була поділена Україна; території активних дій різних течій руху Опору. Характеризувати суть гітлерівських планів «Барбаросса» та «Ост», нацистського «нового порядку», Голокост, діяльність радянського партизанського та українського визвольного рухів. Визначати наслідки радянсько-німецьких договорів 1939 р. для українських земель, політики радянської новоприєднаних до УРСР територій, причини поразок Червоної армії у 1941-1942 рр., основні результати та наслідки війни для України й українського народу, внесок українського народу в перемогу над Німеччиною та її союзниками. Пояснювати наслідки</p>
--	---

<p>Молотова – Ріббентропа»);</p> <p>1 вересня 1939 р. - початок Другої світової війни;</p> <p>17 вересня 1939 р. – вторгнення Червоної армії на територію Західної України;</p> <p>червень 1940 р. - вторгнення Червоної армії на територію Бессарабії та Північної Буковини;</p> <p>22 червня 1941 р. – напад Німеччини на СРСР;</p> <p>30 червня 1941 р. - проголошення Акта відновлення Української Держави;</p> <p>14 жовтня 1942 р. - створення Української повстанської армії (УПА);</p> <p>грудень 1942 р. - початок вигнання нацистських окупантів зі всієї території України;</p> <p>6 листопада 1943 р. - визволення Києва від нацистських окупантів;</p> <p>січень - лютий 1944 р. - Корсунь-Шевченківська наступальна операція;</p> <p>28 жовтня 1944 р. - завершення вигнання нацистських окупантів зі всієї території України;</p> <p>9 травня 1945 р. - завершення Другої світової війни.</p> <p>Персоналії:</p> <p>Тарас Бульба (Боровець), Роман Шухевич, Іван Кожедуб, Олексій Берест, Кузьма Дерев'янка, Ярослав Стецько.</p> <p>Поняття та терміни:</p> <p>«радянська», «новий порядок», «План «Барбаросса», «мобілізація», «евакуація», «план «Ост», «Голокост», «колабораціонізм», «рух Опору», «Український штаб партизанського руху (УГШР)», «похідні групи», «Поліська Січ», «Східний вал», «випалена земля», «депортація».</p>	<p>найважливіших воєнних подій 1941- 1944 рр. на території України, депортацію кримських татар та інших народів Криму (травень 1944 р.).</p>
---	--

27. УКРАЇНА У ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ (1945-НА ПОЧАТКУ 1950-Х РР.)

<p>Факти: Участь УРСР зовнішній політиці Радянського Союзу, адміністративно-територіальні зміни. Відбудова. Голод в країні 1946-1947 рр. Радянська західних областей України, боротьба ОУН і УПА. Придушення визвольного руху, Розгортання ідеологічних кампаній (боротьба з «українським</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі зміни в адміністративно-територіальному устрої України.</p> <p>Характеризувати зовнішньополітичну діяльність УРСР у повоєнні роки та політику влади щодо економічного, соціально-політичного, релігійного, культурного та</p>
--	---

<p>/буржуазним націоналізмом», «низькопоклонством перед Заходом», «безродними космополітами» тощо). Культура і наука. Дати: 1945 р. - входження Закарпаття до складу УРСР; квітень 1945 р. - Україна - співзасновниця Організації об'єднаних Націй (ООН); березень 1946 р. - «саморозпуск» Української греко-католицької церкви (УГКЦ); 1946-1947 рр. - голод в Україні; квітень-липень 1947 р. - проведення польською владою операції «Вісла». Персоналії: Йосип Сліпий, Володимир Сосюра, Олесь Гончар. Поняття та терміни: «відбудова», «операція «Вісла», «ждановщина», «лисенківщина», «холодна війна».</p>	<p>повсякденного життя населення, хід операції «Вісла». Визначати особливості та наслідки проведення операції «Вісла», розгортання ідеологічних кампаній. Пояснювати причини, голоду в Україні і «саморозпуску» УГКЦ. ‘</p>
---	---

28. УКРАЇНА В УМОВАХ ДЕСТАЛІНІЗАЦІЇ **(1953 -1964 РР.)**

<p>Факти: Лібералізація суспільно-політичного життя УРСР в середині 1950-1960-х рр.: припинення масових репресій, часткова реабілітація. Зміни адміністративно-територіального устрою УРСР. Спроби реформування управління промисловістю та сільського господарства, соціальної сфери. Виникнення руху «шістдесятників», дисидентського руху наприкінці 1950 - на початку 1960-х рр. Культура і наука. Дати: 1953-1954 рр. - повстання політичних в'язнів в сталінських концтаборах. Ліквідація ГУЛАГу; лютий 1954 р. - входження Кримської області до складу УРСР; 1956 р. - XX з'їзд КПРС, засудження культу особи; 1957 р. - запуск першого штучного супутника Землі, початок «космічної ери». 1959 р. - утворення Української робітничо-селянської спілки; 1961 р. - перший політ людини в</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі зміни в адміністративно-територіальному устрої України. Характеризувати сутність процесу лібералізації, спроби реформ управління економікою в середині 1950-1960-х рр., здобутки та особливості розвитку культури; сутність опозиційного руху. Визначати наслідки процесу лібералізації, реформ для українського суспільства, причини виникнення та значення опозиційного руху. Пояснювати причини та наслідки входження Кримської області до складу УРСР.</p>
---	---

<p>Космос (Юрій Гагарін).</p> <p>Персоналії: Левко Лук'яненко, Іван Світличий, Алла Горська, Іван Дзюба, Ліна Костенко, Євген Сверстюк, Василь Симоненко.</p> <p>Поняття та терміни: «десталінізація», «культ особи», «лібералізація», «політична реабілітація», «відлига», «раднаргоспи», «шістдесятники», дисидентство», «хрущовки».</p>	
--	--

29. УКРАЇНА В ПЕРІОД ЗАГОСТРЕННЯ КРИЗИ РАДЯНСЬКОЇ СИСТЕМИ (1965-1985 РР.)

<p>Факти: Політико-ідеологічна криза радянського ладу в Україні (середина 1960 - початок 1980-х рр.). Спроби економічних реформ у другій половині 1960-х рр. Здобутки і проблеми соціальної сфери. Культура і духовне життя. Русифікація. Опозиційний рух.</p> <p>Дати: 1965 р. - реформи в сільському господарстві та промисловості («косигінська реформа»); перша хвиля арештів дисидентів; 1972 р. - зміна політичного керівництва УРСР; масові арешти дисидентів; 1976 р. - утворення Української Гельсінської групи.</p> <p>Персоналії: Валерій Марченко, Петро Григоренко, Микола Руденко, Василь Стус, В'ячеслав Чорновіл, Олег Антонов, Сергій Параджанов, Іван Миколайчук, Володимир Івасюк. Леонід Биков.</p> <p>Поняття та терміни: «застій», «номенклатура», «дефіцит», «розвинений соціалізм», «номенклатура», русифікація», «самвидав», «тамвидав», «правозахисник», «Конституція розвинутого соціалізму»</p>	<p>Характеризувати зміни в політичному керівництві УРСР на початку 1970-х рр., ключові положення Конституції УРСР 1978 р., стан промисловості та сільського господарства, основні вимоги та напрями опозиційного руху 1960-1970-х рр., явища у сфері культури, політику русифікації.</p> <p>Визначати причини політико-ідеологічної кризи радянського ладу в Україні, активізації опозиційного руху, здобутки та проблеми розвитку соціальної сфери.</p> <p>Пояснювати значення опозиційного руху.</p>
--	---

30. РОЗПАД РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ ТА ВІДРОДЖЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ (1985-1991 рр.)

<p>Факти: Початок «перебудови». Загострення соціально-економічної кризи. Рівень життя населення. Чорнобильська катастрофа.</p>	<p>Характеризувати зміст та основні напрями політики «перебудови», розгортання соціального та національного рухів, падіння авторитету КПУ, процес</p>
---	--

<p>Зростання соціальної та національної активності українського суспільства наприкінці 1980-х рр. Загальноукраїнський страйк шахтарів. Політичні реформи. Формування багатопартійності, створення Народного руху України за перебудову, перші альтернативні вибори до Верховної Ради УРСР. Створення автономної Республіки Крим (12 лютого 1991 р.). Декларація</p> <p>про державний суверенітет України. Акт проголошення залежності України. Проведення Всеукраїнського референдуму та виборів Президента України.</p> <p>Дати:</p> <p>квітень 1985 р. - початок «перебудови»;</p> <p>26 квітня 1986 р. - вибух на Чорнобильській АЕС;</p> <p>вересень 1989 р. - створення Народного руху України за перебудову;</p> <p>березень 1990 р. – проведення перших альтернативних виборів до Верховної Ради УРСР;</p> <p>16 липня 1990 р. - ухвалення Верховною Радою Декларації про державний суверенітет України;</p> <p>Жовтень 1990 р. – «Революція на граніті»;</p> <p>24 серпня 1991 р. - ухвалення Верховною Радою Акта проголошення незалежності України;</p> <p>1 грудня 1991 р. - проведення всеукраїнського референдум та виборів Президента України. Обрання Президентом України Л.Кравчука</p> <p>Поняття та терміни: «перебудова», «гласність», «плюралізм», «багатопартійність», «суверенітет», «інфляція», «ринкові відносини», «референдум».</p>	<p>формування багатопартійності, зміст Декларації про державний суверенітет України та Акта проголошення незалежності, особливості соціально-економічного становища УРСР.</p> <p>Визначати причини та наслідки поглиблення економічної кризи, погіршення життєвого ступеня населення; зв'язок між масовим національно-демократичним і дисидентським рухами, як різними формами українського визвольного руху.</p> <p>Пояснювати причини розпаду і його наслідки для державотворення в Україні</p> <p>, розпаду СРСР і його наслідки для державотворення в Україні.</p>
---	--

31. УКРАЇНА В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

<p>Факти:</p> <p>Початок державотворчих процесів. Заснування Збройних Сил. Дострокові вибори до Верховної Ради та вибори Президента України. Затвердження державної символіки, формування інституту громадянства. Ухвалення Конституції 1996 р. та змін до неї. Приватизація. Лібералізація цін. Грошова</p>	<p>Розпізнавати на картосхемі адміністративно-територіальні одиниці України (області, АРК, Київ, Севастополь).</p> <p>Характеризувати державотворчі процеси, зміни в політичному, соціально-економічному, національному, культурному житті, здобутки України на шляху інтеграції у європейський, світовий простір.</p> <p>Визначати основні тенденції</p>
---	--

<p>реформа (1996 р.). Майнова диференціація суспільства. Інтегрування України в європейське і світове співтовариство. «Газові» та «торгівельні війни» з Росією. Збройна агресія Росії проти України.</p> <p>Культура, наука, спорт та релігійне життя в незалежній Україні.</p> <p>Дати:</p> <p>6 грудня 1991 р. - заснування Збройних Сил України;</p> <p>липень 1994 р. - обрання Л. Кучми Президентом України;</p> <p>1995 р. – обрання України членом Ради Європи (РЄ);</p> <p>28 червня 1996 р. - ухвалення Конституції України;</p> <p>вересень 1996 р. - запровадження національної грошової одиниці - гривні;</p> <p>жовтень-грудень 2004 р. - «Помаранчева революція», обрання Президентом України В. Ющенка;</p> <p>2008 р. - вступ України до Світової організації торгівлі (СОТ);</p> <p>січень 2010 р. - обрання В. Януковича Президентом України;</p> <p>листопад 2013 - лютий 2014 рр. - «революція Гідності», повалення режиму В. Януковича;</p> <p>червень 2014 р. - обрання П. Порошенка Президентом України; 2014 р.- підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС);</p> <p>вересень 2014 р., лютий 2015 р. - Мінські угоди.</p> <p>Поняття та терміни:</p> <p>«корупція», «тіньова економіка», «Помаранчева революція», «Євромайдан», «Небесна сотня», «революція Гідності», «сепаратизм», «антитерористична операція», «анексія», «тимчасово окупована територія», «кіборги», «волонтерський рух», «люстрація», «поліконфесійність».</p>	<p>суспільного розвитку України за часів незалежності.</p> <p>Пояснювати причини європейської інтеграції України.</p>
--	--

ПЕРЕЛІК ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ ТА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА, ОБОВ'ЯЗКОВИХ ДЛЯ РОЗПІЗНАВАННЯ АБІТУРІЄНТАМИ*

Дати створення пам'яток культури не обов'язкові для запам'ятовування

Стародавня історія України

1. Браслет із меандровим орнаментом. Мізинська стоянка.
2. Кераміка трипільської культури (орнаментована кераміка).

3. Золота пектораль з кургану Товста могила. IV ст. до н. е.
4. Золотий гребінь з кургану Солоха. Кінець V - початок IV ст. до н. е.
5. Херсонес Таврійський. Сучасний вигляд.
6. Збруцький ідол.

Київська держава (XI-XIII ст.)

Архітектура

5. Софійський собор у Києві. Перша половина XI ст. Сучасний вигляд.
6. Спасо-Преображенський собор в Чернігові. 1036. Сучасний вигляд.
7. Успенський собор Києво-Печерської лаври. 1073-1078.
8. Михайлівський Золотоверхий собор Михайлівського монастиря в Києві. 1108-1113. Сучасний вигляд
9. П'ятницька церква в Чернігові. Кінець XII - початок XIII ст.

Образотворче мистецтво

10. Вишгородська ікона Богородиці.
11. Свенська ікона Богородиці з Антонієм і Феодосієм Печерськими.
12. Мозаїки Богоматері Оранти та Христа Вседержителя із Софійського собору в Києві. Перша половина XI ст.
13. Євангеліст Лука Мініатюра з Остромирового Євангелія. 1056-1057.
14. Родина князя Святослава Ярославича. Мініатюра «Ізборника». 1073

Галицько-Волинська держава (XII - перша половина XIV ст.)

Архітектура

15. Успенський собор у Володимирі. 1160. Сучасний вигляд
16. Церква святого Пантелеймона поблизу Галича. Кінець XII ст.

Образотворче мистецтво

17. Холмська ікона Богородиці. XII ст.
18. Дорогобузька ікона Богородиці. Остання третина XIII ст.

Українські землі у складі Великого князівства Литовського та інших держав (у другій половині XIV - першій половині VI ст.)

Архітектура

19. Костел святого Варфоломія в Дрогобичі. 1392 - XV ст.
20. Верхній замок у Луцьку. Друга половина XIV ст. - XV ст.
21. Кам'янець-Подільська фортеця. XIV-XVI ст.
22. Хотинська фортеця. XIII-XVI ст.
23. Покровська церква-фортеця в с. Сутківцях. 1476.
24. Замок Паланок (Мукачівський замок). XIV-XVII ст.
25. Генуезька фортеця у Судаку. 1371-1469.
26. Вірменський собор у Львові. 1363.
27. Ханський палацу Бахчисараї. 1532-1764.

Образотворче мистецтво

28. Ікона святого Юрія Змієборця із с. Станілі поблизу м. Дрогобич.
29. Ікона Богородиці з пророками з церкви у Підгородцях.

Українські землі В XVI ст.

Архітектура

30. Церква Зішестя Святого Духа в Потеличі. 1502 .
31. Ансамбль Успенської церкви у Львові: церква Успіння. 1591—1629; вежа Корнякта. 1573-1578; каплиця Трьох святих. 1578.
32. Ансамбль площі Ринок у Львові: Чорна Кам'яниця. Кінець XVI ст.; будинок Корнякта 1580.
33. Острозький замок. Кругла (Нова) вежа. Кінець XVI ст.

Образотворче мистецтво

- 34. Ікона «Успіння Богородиці». 1547. О. Горошковим.
- 35. Мініатюри Пересопницького Євангелія. 1556-1561.
- 36. Євангеліст Лука. Гравюра з львівського «Апостола» 1574.

Українські землі в першій половині XVII ст.

Архітектура

- 37. Ансамбль Кафедрального костелу у Львові: каплиця Боїмів. 1609-1617.
- 38. Замок у Підгірцях (Львівська обл.). 1635-1640.
- 39. Іллінська церква в Суботові. 1653.

Образотворче мистецтво

- 40. Портрет Петра Конашевича-Сагайдачного з книги «Вірші на жалісний погреб шляхетного рицаря Петра Конашевича-Сагайдачного». 1622.
- 41. Портрет князя Криштофа Збараського. Після 1622.

Українські землі в 1660-х -1680-х роках

Архітектура

- 42. Троїцький собор Троїцько-Іллінського монастиря в Чернігові. 1679-1689.
- 43. Покровський собор у Харкові. 1689.

Образотворче мистецтво

- 44-. Портрет Богдана Хмельницького В. Гондіуса. Середина XVII ст.
- 45. Ікона «Покров Богородиці» (з портретом гетьмана Богдана Хмельницького).

Перша половина XVIII ст.

Українські землі наприкінці XVII - у першій половині XVIII ст.

Архітектура

- 46. Оборонна синагога в Жовкві. 1692-1698.
- 47. Георгіївська церква Видубицького монастиря в Києві. 1696-1701.
- 48. Преображенська церква у Великих Сорочинцях. 1732.

Образотворче мистецтво

- 49. Ікона «Вознесіння Христове» з іконостасу церкви Воздвиження Чесного.Кондзелевич.
- 50. Гравюра «Іван Мазепа серед своїх добрих справ». 1706.1. Мигура.

Українські землі в другій половині XVIII ст.

Архітектура

- 51. Собор святого Юра у Львові. 1746-1762.
- 52. Андріївська церква у Києві. 1747-1757.
- 53. Ратуша в Бучачі. 1751.
- 54. Покровська церква в Києві. 1766.
- 55. Троїцький собор у Новомосковську. 1773-1778. Майстер Я.Погребняк.
- 56. Успенський собор Почаївської лаври. 1771-1783.
- 57. Палац Кирила Розумовського в Батурині. 1799-1803. Сучасний вигляд.

Образотворче мистецтво

- 58. Скульптурна група святого Юрія змієборця на фасаді собору святого Юра у Львові. Скульптор Й. Пінзель

Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій у першій половині XIX ст.

Архітектура

- 59. Будівля Київського університету. 1837-1843.

Образотворче мистецтво

- 60. Скульптурна група святого Юрія змієборця на фасаді собору святого Юра у Львові. Скульптор И. Пінзель.
- 61. Картина «Дівчина з Поділля». В. Тропінін.

62. Картини «Автопортрет» (1840), «Катерина» 1842, офорти з серії «Живописна Україна» Т. Шевченко.
63. Пам'ятник князю Володимирі в Києві. 1850-1853.
64. Пам'ятник градоначальнику та генерал-губернатору А. де Рішельє в Одесі. Скульптор І. Мартос. 1828.
65. Картина «Садиба Г. Тарновського в Качанівці» В. Штернберг. 1837.

Українські землі у складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперії у другій половині XIX ст.

Архітектура

66. Резиденція православних митрополитів Буковини і Далмації в Чернівцях. 1864-1873.
67. Володимирський собор у Києві. 1862-1896.
68. Будівля оперного театру в Одесі. 1883-1887.
69. Будинок з химерами в Києві. 1901-1903.
70. Будинок Полтавського губернського земства. 1903-1908.
71. Будинок страхового товариства «Дністер» у Львові. 1905-1906.

Образотворче мистецтво

72. Пам'ятник Богдану Хмельницькому в Києві. 1888. Скульптор М. Микешин
73. Картина «Запорожці пишуть листа турецькому султанові». 1880-1891.. Рєпін.
74. Картина «Козаки в степу». 1890. С. Васильківський.
75. Картина «Святочне Ворожіння». 1888. М. Пимоненко.
76. Картина «Дівчина в червоному капелюсі». 1902-1903. О. Мурашко.
77. Картина «Портрет Лесі Українки». 1900. І. Труш.

Українське мистецтво XX ст.

Архітектура

77. Будівля Держпрому в Харкові. 1925-1928.
78. Будівля Верховної Ради УРСР в Києві. 1936-1939.

Образотворче мистецтво

79. «Еней та його військо». 1919. Г. Нарбут.
80. Літографія «Гуцул з квіткою», естамп «Карпатська мати». 1923. В. Касіян.
81. Картина «Життя». Триптих (Любов. Сім'я. Повернення). 1925-1927. Ф. Кричевський.
82. Пам'ятник Тарасові Шевченку в Ромнах. 1918. Скульптор І. Кавалерідзе.
83. Картина «Бій Богуна з Чарнецьким під Монастирищем в 1653 р.» (1931). М. Самокиш.
84. Картина «Хата в Богданівні» (1955). К. Білокур.
85. Картина «Хліб» (1949). Т. Яблонська.
86. Картина «Гороховий звір» (1971), М. Приймаченко.
87. Пам'ятник засновникам Києва (Кий, Щек, Хорив і сестра їх Либідь). Скульптор В. Бородай.

Список персоналій для візуального розпізнавання

1. Василь-Костянтин Острозький
2. Петро Конашевич-Сагайдачний
3. Петро Могила
4. Богдан Хмельницький
5. Петро Дорошенко
6. Іван Мазепа

7. Кирило Розумовський
8. Григорій Сковорода
9. Іван Котляревський
10. Микола Костомаров
11. Пантелеймон Куліш
12. Тарас Шевченко
13. Маркіян Шашкевич
14. Володимир Антонович
15. Михайло Драгоманов
16. Павло Чубинський
17. Микола Лисенко
18. Іван Франко
19. Агатангел Кримський
20. Леся Українка
21. Соломія Крушельницька
22. Микола Міхновський
23. Андрей Шептицький
24. Михайло Грушевський
25. Володимир Винниченко
26. Павло Скоропадський
27. Євген Петрушевич
28. Симон Петлюра
29. Нестор Махно
30. Олександр Довженко
31. Євген Коновалець
32. Степан Бандера
33. Андрій Мельник
34. Сидір Ковпак
35. Роман Шухевич
36. Йосип Сліпий
37. Микита Хрущов
38. Олесь Гончар.
39. Василь Стус
40. В'ячеслав Чорновіл
41. Сергій Параджанов

1.3. Список рекомендованої літератури

Підручники:

1. Струкевич О.К., Романюк І.М., Дровозюк С.І. Історія України: Підручн. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. (рівень стандарту, академічний рівень). - К.: Грамота, 2011. - 320 с.: іл.
2. Кульчицький С.В. Історія України: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл.: рівень стандарту, академічний рівень / С.В.Кульчицький, Ю.Г.Лебедева. - К.: Генеза, 2011. - 304 с.: іл., карти.

3. Пометун О. І. Історія України : підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл.: рівень стандарту, академічний рівень / О. І. Пометун, Н. М. Гупан. — Харків : Сиція, 2012. — 336 с. : іл.
4. Кульчицький С.В. Історія України: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. : рівень стандарту, академічний рівень / С.В. Кульчицький, Ю.Г. Лебедєва. - К. : Генеза, 2011. - 304 с. : іл., карти.

Навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Власов С.В., Кульчицький С.В. Історія України. Комплексне видання. ЗНО 2017. - К., Літера. - 368 с.
2. Панчук І. Історія України. Комплексна підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання. Авт: Вид-во: Підручники і посібники. - 2017. — 480 с.
3. Гончарук, П. С. Історія України з найдавніших часів до початку XX ст.: Навч. пос. /П. С. Гончарук. — 2-ге вид. — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 528 с.
4. Довідник з історії України: (А-Я) / За заг. ред. І.Підкови, Р.Шуста. — 2-ге вид. доопрацьоване і доповнене. — К.: Генеза, 2002.
5. Земерова Т. Ю., Скирда І. М. Історія України : схеми і таблиці. — Х. : ФОП Співак В. Л., 2011. — 78 с.
6. Історія України / Упоряд. : С.Крупчан, Т.Ковальова, О.Скопенко, І.Іванюк. — 5-е вид., переробл. і доповн. — К. : ТОВ «КАЗКА», 2010. (Серія «Новий довідник»).
7. Малий словник історії України / В.Смолій, С.Кульчицький, О.Майборода та ін. — К.: Либідь, 1997.
8. Українське державотворення: невитребуваний потенціал: Словник-довідник / За ред. О.М.Мироненка. — К.: Либідь, 1997.
9. Український історичний збірник 2009 / Гол. ред. Т. Чухліб. — К. : Інститут Історії України НАН України, 2009. — Вип. 12. — 516 с.
10. Усі видатні постаті історії України: Біографічний нарис / П.В.Остапенко. — Х.: Торсінг плюс. 2006.
11. Яковенко Н. Нарис історії середньовіччя та ранньомодерної України.: 2-ге вид., перероблене та розширене. — К.: Критика, 2005.

2. Навчальна дисципліна «Українська мова та література»

2.1. Пояснювальна записка

Програма вступного іспиту з української мови та літератури для вступників до Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ розроблена з урахуванням чинних програм з української мови для 5-9 класів та програм для профільного навчання учнів 10-11 класів (рівень стандарту, Наказ Міністерства освіти і науки України № 1021 від 28.10.2010 р.) та відповідає Програмі зовнішнього незалежного оцінювання з української мови і літератури для осіб, які бажають здобувати вищу освіту на основі повної загальної середньої освіти.

Програма складається з пояснювальної записки; змісту вступного іспиту, що повністю відтворює Програму ЗНО з цієї дисципліни на 2018 рік та списку рекомендованої літератури для підготовки до вступного випробування.

Метою вступного іспиту з української мови та літератури є виявлення рівня сформованості мовної компетентності вступника, визначення відповідності навчальних досягнень учня освітньому стандарту.

Програма передбачає перевірку сформованих в учнів знання та загально предметних мовних умінь:

- адекватно самостійно оцінювати правильність виконання дій і вносити необхідні корективи у виконання завдань;
- комунікативні – володіння усним і писемним мовленням; уміння налагоджувати спілкування; чути і розуміти інших, з повагою ставитися до чужих думок; брати участь у діалозі тощо;
- інформаційні – формулювати питання до тексту; представляти прочитане;
- пізнавальні (когнітивні) – уміння аналізувати, систематизувати, оцінювати навчальний матеріал, робити узагальнення і висновки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, виокремлювати головне тощо.

Абітурієнти мають знати визначення термінів і понять та оперувати ними, співвідносити з письменницькою діяльністю певних літературних діячів, епохою тощо.

Невід'ємною складовою програми з української мови та літератури є перелік художньої літератури обов'язкової для розуміння абітурієнтами.

Матеріал програми розподілено за такими розділами: «Українська мова» («Фонетика. Графіка», «Лексикологія. Фразеологія», «Будова слова. Словотвір», «Морфологія», «Синтаксис», «Стилістика», «Орфоепія», «Орфографія») та «Українська література» («Усна народна творчість», «Давня українська література», «Література кінця XVIII – початку XX ст.», «Література XX ст.», «Творчість українських письменників-емігрантів», «Сучасний літературний процес»).

Тестові завдання вступного іспиту з української мови та літератури мають на меті визначення можливості вступників засвоювати відповідні фахові навчальні програми для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр».

Вступний іспит з української мови та літератури передбачає виконання тестових завдань. Підготовлені тести складаються з 3-х варіантів, кожний з яких містить у собі 50 завдань з вибором однієї правильної відповіді.

Усі розроблені варіанти мають однаковий ступінь складності, що дає можливість об'єктивно і якісно оцінити знання кандидата на навчання з цієї дисципліни.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Розроблені тестові завдання вступного випробування з української мови та літератури передбачають перевірку сформованості іншомовно-мовленнєвої комунікативної компетенції вступників. Кожне тестове завдання містить у собі чотири

варіанти відповідей, правильне з яких лише одне. Кандидат на навчання, відповідаючи на завдання (1 – 50 завдання), повинен обрати лише один із запропонованих йому варіантів та поставити позначку навпроти правильного варіанта.

Завдання вважається виконаним, якщо вступник обрав правильний варіант відповіді та позначив його на аркуші завдання. Завдання вважається невиконаним у випадках, якщо:

- а) позначений неправильний варіант відповіді;
- б) позначено два або більше варіантів відповіді;
- в) не позначено жодного із варіантів відповіді;
- г) є виправлення одного з варіантів відповіді, навіть якщо обраний кінцевий варіант відповіді є правильним.

Кожна правильна відповідь оцінюється в 4 бали. Кількість балів (Б) на іспиті визначається за 200-бальною шкалою.

На виконання тесту абітурієнтам буде відведено 120 хвилин.

Під час тестування забороняється використання будь-яких сторонніх матеріалів, окрім наданих у тестових зошитах.

2.2. Зміст програми

УКРАЇНСЬКА МОВА

1. Фонетика. Графіка

Фонетика як розділ мовознавчої науки про звуковий склад мови. Звуки мови й звуки мовлення. Голосні й приголосні звуки. Приголосні тверді і м'які, дзвінкі і глухі. Позначення звуків мовлення на письмі. Алфавіт. Співвідношення звуків і букв. Звукове значення букв *я, ю, є, ї, щ*. Склад. Складоподіл. Наголос, наголошені й ненаголошені склади. Уподібнення приголосних звуків. Найпоширеніші випадки чергування голосних і приголосних звуків. Основні випадки чергування *у-в, і-й*.

2. Лексикологія. Фразеологія

Лексикологія як учення про слово. Ознаки слова як мовної одиниці. Лексичне значення слова. Багатозначні й однозначні слова. Пряме та переносне значення слова. Омоніми. Синоніми. Антоніми. Лексика української мови за походженням. Власне українська лексика. Лексичні запозичення з інших мов. Загальновживані слова. Професійна, діалектна, розмовна лексика. Терміни. Лексика української мови з погляду активного й пасивного вживання. Застарілі й нові слова (неологізми). Нейтральна й емоційно забарвлена лексика. Поняття про стійкі сполуки слів і вирази. **Фразеологізми**. Приказки, прислів'я, афоризми.

3. Будова слова. Словотвір

Будова слова. Основа слова й закінчення. Значущі частини слова: корінь, префікс, суфікс, закінчення.

Словотвір. Твірні основи при словотворенні. Основа похідна й непохідна. Основні способи словотворення в українській мові: префіксальний, префіксально-суфіксальний, суфіксальний, безсуфіксальний, складання слів або основ, перехід з однієї частини мови в іншу. Основні способи творення іменників, прикметників, дієслів, прислівників. Складні слова. Способи їх творення. Сполучні голосні [о], [е] у складних словах.

4. Морфологія

Морфологія як розділ мовознавчої науки про частини мови.

Іменник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Іменники власні та загальні, істоти й неістоти. Рід іменників: чоловічий, жіночий, середній. Іменники спільного роду. Число іменників. Іменники, що вживаються в обох числових формах. Іменники, що мають лише форму однини або лише форму множини. Відмінки іменників. Відміни іменників: перша, друга, третя, четверта. Поділ іменників першої та другої відмін на групи. Особливості вживання та написання відмінкових форм. Букви *-а(-я)*, *-у(-ю)* в закінченнях іменників другої відміни. Відмінювання іменників, що мають лише форму множини. Невідмінювані іменники в українській мові. Написання і відмінювання чоловічих і жіночих імен по батькові.

Прикметник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди прикметників за значенням: якісні, відносні та присвійні. Явища взаємопереходу прикметників з одного розряду в інший. Якісні прикметники. Ступені порівняння якісних прикметників: вищий і найвищий, способи їх творення (проста та складена форми). Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Повні й короткі форми якісних прикметників. Особливості відмінювання прикметників (тверда та м'яка групи).

Числівник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди числівників за значенням: кількісні (на позначення цілих чисел, дробові, збірні) й порядкові. Групи числівників за будовою: прості й складені. Типи відмінювання кількісних числівників:

- 1) *один, одна*;
- 2) *два, три, чотири*;
- 3) від *п'яти* до *двадцяти, тридцять, п'ятдесят ... вісімдесят*;
- 4) *сорок, дев'яносто, сто*;
- 5) *двісті – дев'ятсот*;
- 6) *нуль, тисяча, мільйон, мільярд*;
- 7) збірні;
- 8) дробові.

Порядкові числівники, особливості їх відмінювання.

Особливості правопису числівників.

Займенник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Співвіднесеність займенників з іменниками, прикметниками й числівниками. Розряди займенників за значенням: особові, зворотний, присвійні, вказівні, означальні, питальні, відносні, неозначені, заперечні. Особливості їх відмінювання. Творення і правопис неозначених і заперечних займенників.

Дієслово як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Форми дієслова: дієвідмінювані, відмінювані (дієприкметник) і незмінні (інфінітив, дієприслівник, форми на *-но, -то*). Безособові дієслова. Види дієслів: доконаний і недоконаний. Творення видових форм. Часи дієслова: минулий, теперішній, майбутній. Способи дієслова: дійсний, умовний, наказовий. Творення форм умовного і наказового способів дієслів. Словозміна дієслів I і II дієвідміни. Особові і числові форми дієслів (теперішнього і майбутнього часу й наказового способу). Родові і числові форми дієслів (минулого часу й умовного способу). Чергування приголосних в особових формах дієслів теперішнього і майбутнього часу.

Дієприкметник як особлива форма дієслова: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Активні і пасивні дієприкметники. Творення активних і пасивних дієприкметників теперішнього й минулого часу. Відмінювання дієприкметників. Дієприкметниковий зворот. Безособові форми на *-но, -то*.

Дієприслівник як особлива форма дієслова: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Дієприслівники доконаного й недоконаного виду, їх творення. Дієприслівниковий зворот.

Прислівник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди прислівників за значенням. Ступені порівняння прислівників: вищий і найвищий. Зміни приголосних при творенні прислівників вищого та найвищого ступенів. Правопис прислівників на -о, -е, утворених від прикметників і дієприкметників. Написання прислівників разом і через дефіс.

Прийменник як службова частина мови. Групи прийменників за походженням: непохідні (первинні) й похідні (вторинні, утворені від інших слів). Групи прийменників за будовою: прості, складні й складені. Зв'язок прийменника з непрямыми відмінками іменника.

Сполучник як службова частина мови. Групи сполучників за значенням і синтаксичною роллю: сурядні (єднальні, протиставні, розділові) й підрядні (часові, причинові, умовні, способу дії, мети, допустові, порівняльні, з'ясувальні, наслідкові). Групи сполучників за вживанням (одиничні, парні, повторювані) та за будовою (прості, складні, складені).

Частка як службова частина мови. Групи часток за значенням і вживанням: формотворчі, словотворчі, модальні.

Вигук як частина мови. Групи вигуків за походженням: непохідні й похідні. Значення вигуків. Звуконаслідувальні слова.

5. Синтаксис

Завдання синтаксису. Словосполучення й речення як основні одиниці синтаксису. Підрядний і сурядний зв'язок між словами й частинами складного речення.

Словосполучення. Головне й залежне слово в словосполученні. Типи словосполучень за морфологічним вираженням головного слова. Словосполучення непоширені й поширені.

Речення як основна синтаксична одиниця. Граматична основа речення. Порядок слів у реченні. Види речень у сучасній українській мові: за метою висловлювання (розповідні, питальні й спонукальні); за емоційним забарвленням (окличні й неокличні); за будовою (прості й складні); за складом граматичної основи (двоскладні й односкладні); за наявністю чи відсутністю другорядних членів (непоширені й поширені); за наявністю необхідних членів речення (повні й неповні); за наявністю чи відсутністю засобів ускладнення (однорідних членів речення, вставних слів, словосполучень, речень, відокремлених членів речення, звертання).

Просте двоскладне речення. Підмет і присудок як головні члени двоскладного речення. Особливості узгодження присудка з підметом. Способи вираження підмета. Типи присудків: простий і складений (іменний і дієслівний). Способи їх вираження.

Другорядні члени речення у двоскладному й односкладному реченні. Означення узгоджене й неузгоджене. Прикладка як різновид означення. Додаток. Типи обставин за значенням. Способи вираження означень, додатків, обставин. Порівняльний зворот. Функції порівняльного звороту в реченні (обставина способу дії, присудок).

Односкладні речення. Граматична основа односкладного речення. Типи односкладних речень за способом вираження та значенням головного члена: односкладні речення з головним членом у формі присудка (означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові) та односкладні речення з головним членом у формі підмета (називні). Способи вираження головних членів односкладних речень. Розділові знаки в односкладному реченні.

Речення з однорідними членами. Узагальнюючі слова в реченнях з однорідними членами. Речення зі звертанням. Звертання непоширені й поширені. Речення зі вставними

словами, словосполученнями, реченнями, їх значення. Речення з відокремленими членами. Відокремлені означення, прикладки – непоширені й поширені. Відокремлені додатки, обставини. Відокремлені уточнюючі члени речення. Розділові знаки в реченні з однорідними членами.

Складне речення. Ознаки складного речення. Засоби зв'язку простих речень у складному:

- 1) інтонація та сполучники або сполучні слова;
- 2) інтонація.

Типи складних речень за способом зв'язку їх частин: сполучникові й безсполучникові. Сурядний і підрядний зв'язок між частинами складного речення.

Складносурядне речення. Єднальні, протиставні та розділові сполучники в складносурядному реченні. Сміслові зв'язки між частинами складносурядного речення.

Складнопідрядне речення, його будова. Головне й підрядне речення. Підрядні сполучники й сполучні слова як засоби зв'язку у складнопідрядному реченні. Основні види підрядних речень: означальні, з'ясувальні, обставинні (місця, часу, способу дії та ступеня, порівняльні, причини, наслідкові, мети, умовні, допустові). Складнопідрядні речення з кількома підрядними, їх типи за характером зв'язку між частинами:

- 1) складнопідрядні речення з послідовною підрядністю;
- 2) складнопідрядні речення з однорідною підрядністю;
- 3) складнопідрядні речення з неоднорідною підрядністю. **Безсполучникове складне речення.** Типи безсполучникових складних

речень за характером смислових відношень між складовими частинами-реченнями:

- 1) з однорідними частинами-реченнями (рівноправними);
- 2) з неоднорідними частинами (пояснюваною і пояснювальною). Розділові знаки в безсполучниковому складному реченні.

Складні речення з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку.

Способи відтворення чужого мовлення. Пряма й непряма мова. Речення з прямою мовою. Слова автора. Заміна прямої мови непрямою. Цитата як різновид прямої мови. Діалог.

6. Стилїстика

Стилї мовлення (розмовний, науковий, художній, офіційно-діловий, публіцистичний), їх основні ознаки, функції.

7. Орфоепія

Вимова голосних (наголошених і ненаголошених). Вимова приголосних звуків:

- 1) [дж], [дз], [дз'];
- 2) [г];
- 3) [ж], [ч], [ш], [дж];
- 4) груп приголосних (уподібнення, спрощення);
- 5) м'яких приголосних;
- 6) подовжених приголосних.

Вимова слів з апострофом.

8. Орфографія

Правопис літер, що позначають ненаголошені голосні [е], [и], [о] в коренях слів. Спрощення в групах приголосних. Сполучення *йо*, *ьо*. Правила вживання м'якого знака. Правила вживання апострофа. Подвоєння букв на позначення подовжених м'яких приголосних і збігу однакових приголосних звуків. Правопис префіксів і суфіксів.

Позначення чергування приголосних звуків на письмі. Правопис великої літери. Лапки у власних назвах. Написання слів іншомовного походження. Основні правила переносу слів з рядка в рядок. Написання складних слів разом і через дефіс. Правопис складноскорочених слів. Написання чоловічих і жіночих імен по батькові, прізвищ. Правопис відмінкових закінчень іменників, прикметників. Правопис *н* та *nn* у прикметниках, дієприкметниках, *не* з різними частинами мови. Особливості написання числівників. Написання окремо (сполучень прислівникового типу), разом і через дефіс (прислівників, службових частин мови, вигуків).

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

1. Усна народна творчість

Загальна характеристика календарно-обрядових, суспільно-побутових та родинно-побутових пісень.

Історичні пісні. «Ой Морозе, Морозенку», «Чи не той то Хміль».

Пісні Марусі Чурай. «Віють вітри», «За світ встали козаченьки».

Тематика, образи, зміст народних дум і балад: «Дума про Марусю Богуславку», балада «Ой летіла стріла».

2. Давня українська література

«Слово про похід Ігорів», «Повість минулих літ» (уривки про заснування Києва, про помсту княгині Ольги).

Григорій Сковорода. «De libertate», «Всякому місту – звичай і права», «Бджола та Шершень», афоризми.

3. Література кінця XVIII — початку XX ст.

Іван Котляревський. «Енеїда», «Наталка Полтавка».

Григорій Квітка-Основ'яненко. «Маруся».

Тарас Шевченко. «Катерина», «Гайдамаки», «Сон» («У всякого своя доля»), «Кавказ», «І мертвим, і живим...», «Заповіт».

Пантелеймон Куліш. «Чорна рада».

Іван Нечуй-Левицький. «Кайдашева сім'я».

Панас Мирний. «Хіба ревуть воли, як ясла повні?».

Іван Карпенко-Карий. «Мартин Боруля».

Іван Франко. «Гімн», «Чого являєшся мені у сні», «Мойсей».

4. Література XX ст.

Михайло Коцюбинський. «Intermezzo», «Тіні забутих предків».

Ольга Кобилянська. «Земля».

Василь Стефаник. «Камінний хрест».

Леся Українка. «Contra spem spero», «Лісова пісня».

Микола Вороний. «Блакитна Панна».

Олександр Олесь. «Чари ночі», «О слово рідне! Орле скутий!...».

Микола Зеров. «Київ – традиція»

Павло Тичина. «О панно Інно», «Пам'яті тридцяти», «Ви знаєте, як липа шелестить...».

Максим Рильський «Молюсь і вірю...»

Микола Хвильовий. «Я (Романтика)».

Юрій Яновський. «Дитинство»

Володимир Сосюра. «Любіть Україну»

Валер'ян Підмогильний. «Місто».

Остан Вишня. «Моя автобіографія», «Сом».
Микола Куліш. «Мина Мазайло»
Богдан-Ігор Антонич. «Різдво»
Олександр Довженко. «Україна в огні», «Зачарована Десна»
Андрій Малишко. «Пісня про рушник»
Василь Симоненко. «Ти знаєш, що ти – людина...», «Задивляюсь у твої зіниці...»
Олесь Гончар. «Залізний острів»
Григор Тютюнник. «Три зозулі з поклоном»
Василь Стус. «Як добре те, що смерті не боюсь я», «О земле втрачена, явися!..»
Іван Драч. «Балада про соняшник»
Ліна Костенко. «Страшні слова, коли вони мовчать», «Українське альфреско»,
«Маруся Чурай»

5. Твори українських письменників-емігрантів

Іван Багряний. «Тигролови».
Євген Маланюк. «Стилет чи стилос?»

6. Сучасний літературний процес

Загальний огляд, основні тенденції.
Постмодернізм як літературне явище.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Загальна

1. Борзенко О.І. Біографії українських письменників. – Харків: Веста, 2007.
2. Гриценко Т.Б. Українська мова та культура мовлення: Навчальний посібник. – Вінниця: Нова книга, 2003.
3. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спрямування: Навчальний посібник. – К.: Каравела, 2008.
4. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилїстика української мови: Підручник. – К.: Вища школа, 2003.
5. Плющ М. Я., Грипас Н. Я. Українська мова. Довідник. – К.: Освіта, 2002. – 228 с.
6. Українська мова. Зовнішнє оцінювання: навчальний посібник з підготовки до зовнішнього оцінювання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: УЦОЯО, 2007. – 52 с.
7. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні; Інститут української мови. – К., 1997.
8. Українська література: Комплексна підготовка до ЗНО 2017: навч. посіб. / С. Витвицька. – К.: Підручники і посібники, 2016. – 464 с.
9. Українська мова: Енциклопедія. – К.: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004.
10. Українська мова: Комплексне видання для підготовки до ЗНО+ДПА 2017: навч. посіб. / О.В. Дияк, В.М. Прудка, В.В. Заболотний. – К.: Літера ЛТД, 2016. – 430 с.
11. Шевчук С.В., Лобода Т.М. Практикум з української мови: Модульний курс: Навч. посіб. – К.: Алерта, 2009.
12. Шевчук С.В., Кабиш О.О., Клименко І.В. Українська мова. Комплексна підготовка до тестування: Навчальний посібник. – К.: Арій, 2008.
13. Ющук І. П. Практикум з правопису української мови. – К.: Освіта, 2005. – 208 с.

Підручники

1. Глазова О. П., Кузнецов Ю. В. Рідна мова: підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Педагогічна преса, 2005. – 288 с.
2. Єрмоленко С. Я., Сичова В. Т. Рідна мова: підруч. для 5 кл. – К.: Грамота, 2005. – 240 с.
3. Бондаренко Н. В., Ярмолук А. В. Українська мова: підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Освіта, 2005. – 272 с.
4. Глазова О. П., Кузнецов Ю. В. Рідна мова: підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Педагогічна преса, 2006. – 288 с.
5. Єрмоленко С. Я., Сичова В. Т. Рідна мова: підруч. для 6 кл. – К.: Грамота, 2006. – 296 с.
6. Пентиліук М. І., Гайдаєнко І. В., Ляшкевич А. І., Омельчук С. А. Рідна мова: Підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Освіта, 2006. – 272 с.
7. Бондаренко Н. В., Ярмолук А. В. Українська мова: Підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Освіта, 2006. – 240 с.
8. Передрій Г. Р., Скуратівський Л. В., Шелехова Г. Т., Остаф Я. І. Рідна мова: Підруч. для 7 кл. – К.: Освіта, 2003. – 272 с.
9. Ющук І. П. Рідна мова: Підруч. для 7 кл. – К.: Арт-Освіта, 2004. – 288 с.
10. Олійник О. Б. Українська мова: Підручник для 7 кл. середньої школи. – К.: Вікторія, 2003. – 364 с.
11. Біляєв О. М., Пентиліук М. І., Симоненкова Л. М., Симоненкова Т. П. Українська мова: Підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: ВД «Афон», 2004. – 128 с.
12. Ющук І. П. Рідна мова: Підруч. для 8 кл. – К.: Арт-Освіта, 2004. – 256 с.
13. Олійник О. Б. Українська мова: Підручн. для 8 кл. серед. шк. – К.: Вікторія, 2004. – 288 с.

14. Біляєв О. М., Пентиліук М. І., Симоненкова Л. М., Симоненкова Т. П. Українська мова: Підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: ВД «Афон», 2004. – 128 с.
15. Шелехова Г. Т., Остаф Я. І., Скуратівський Л. В. Рідна мова: Підручник для 9 кл. – К.: Освіта, 2002. – 256 с.
16. Олійник О. Б. Українська мова: Підручн. для 9 кл. середньої школи. – К.: Вікторія, 2003. – 384 с.
17. Біляєв О. М., Пентиліук М. І., Симоненкова Л. М., Симоненкова Т. П. Українська мова: Підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Освіта, 2002. – 208 с.
18. Олійник О. Б. Українська мова: Підручн. для 10–11 кл. середньої школи. – К.: Вікторія, 2004. – 448 с.
19. Біляєв О. М., Симоненкова Л. М., Скуратівський Л. В., Шелехова Г. Т. Українська мова: Підруч. для 10–11 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Освіта, 2004. – 384 с.
20. Семенюк Г. Ф., Ткачук М. П., Ковальчук О. Г. Українська література: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Освіта, 2006. – 512 с.
21. Степанишин Б. І. Українська література: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Арт-освіта, 2001. – 336 с.
22. Хропко П. П. Українська література: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Школяр, 2005. 528 с.

Словники

1. Ганич Д.І., Олійник С.І. Русско-украинский и украинско-русский словарь. – К., 1990.
2. Ганич Д.І., Олійник С.І. Словник лінгвістичних термінів. – К., 1985.
3. Головащук І.С. Словник-довідник з правопису та слововживання. – К., 1989.
4. Головащук І.С. Складні випадки наголошення. Словник-довідник. – К., 2001.
5. Головащук І.С. Словник наголосів. – К., 2000.
6. Головащук І.С. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. – К., 1995.
7. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. – К.: Видавництво «Українська книга», 2004.
8. Караванський С. Російсько-український словник складної лексики. – Львів: БаК, 2006.
9. Олійник О., Сидоренко М.М. Українсько-російський і російсько-український тлумачний словник. – К., 1991.
10. Орфографічний словник української мови / Уклад. Головащук І.С. – К., 1994.
11. Орфоепічний словник української мови. – К., 1995.
12. Словник іншомовних слів. / За ред. О.Мельничука. – К., 1985.
13. Словник скорочень української мови. — К., 1982.
14. Словник труднощів української мови / За ред. Єрмоленко С.Я. – К., 1989.
15. Словник української мови: У 11 т. – К., 1971-1981.
16. Словник-довідник труднощів української мови. – К., 1992.
17. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005.
18. Український орфографічний словник: Близько 165 тис.слів / За ред. В.М. Русанівського. – К.: Довіра, 2006.

Інтернет-ресурси

1. www.litopys.org.ua
2. www.mova.info
3. www.novamova.com.ua
4. www.pereklad.kiev.ua
5. www.pravopys.net
6. www.rozum.org.ua

3.Навчальна дисципліна «Математика»

3.1. Пояснювальна записка

Мета вступного екзамену з математики - оцінити ступінь підготовленості вступників з метою конкурсного відбору для навчання у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ.

Завдання вступного екзамену з математики полягає у тому, щоб оцінити знання та вміння учасників:

- будувати математичні моделі реальних об'єктів, процесів і явищ та досліджувати ці моделі засобами математики;
- виконувати математичні розрахунки (виконувати дії з числами, поданими в різних формах, дії з відсотками, складати та розв'язувати задачі на наближені обчислення, пропорції тощо);
- виконувати перетворення числових та буквених виразів (розуміти змістове значення кожного елемента виразу, спрощувати та обчислювати вирази, знаходити допустимі значення змінних, знаходити числові значення виразів при заданих значеннях змінних);
- будувати й аналізувати графіки функціональних залежностей, рівнянь та нерівностей, досліджувати їхні властивості;
- використовувати властивості похідної та інтеграла до розв'язування задач;
- досліджувати та розв'язувати рівняння, нерівності та їхні системи, текстові задачі;
- знаходити на рисунках геометричні фігури та встановлювати їхні властивості;
- знаходити кількісні характеристики геометричних фігур (довжини, величини кутів, площі, об'єми);
- розв'язувати найпростіші комбінаторні задачі та обчислювати ймовірності випадкових подій;
- аналізувати інформацію, що подана в графічній, табличній, текстовій та інших формах.

Програму складено на основі "Програми зовнішнього незалежного оцінювання з математики для осіб, які бажають здобувати вищу освіту на основі повної загальної середньої освіти", яка затверджена Наказом МОН України № 77 від 03.02.2016.

КРІТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Кожний білет складається з 33 завдань. Завдання вважається виконаним, якщо абітурієнт правильно вибрав і позначив відповідь у таблиці відповідей.

Максимальна кількість тестових балів, які можна набрати, правильно виконавши всі 33 завдань тесту - 200 балів.

Кожна задача з №1 по № 20 оцінюється у 6 балів, задачі з №21 по 30 оцінюються у 4 бали, задачі № 31 по № 32 оцінюються у 14 балів, задача № 33 оцінюється у 12 балів.

Якщо кількість одержаних балів перевищує або дорівнює 100 балам екзамен вважається зданим.

3.2. Зміст програми

Назва розділу, теми	Учень повинен знати	Предметні вміння та способи навчальної діяльності
1. АЛГЕБРА І ПОЧАТКИ АНАЛІЗУ		
Розділ: ЧИСЛА І ВИРАЗИ		
Дійсні числа (натуральні, цілі, раціональні та ірраціональні), порівняння чисел та дії з ними. Числові множини та співвідношення між ними	<ul style="list-style-type: none"> - властивості дій з дійсними числами; - правила порівняння дійсних чисел; - ознаки подільності чисел на 2, 3, 5, 9, 10; - правила знаходження найбільшого спільного дільника та найменшого спільного кратного чисел; - правила округлення цілих чисел і десятих дробів; - означення кореня n-го степеня та арифметичного кореня n-го степеня; - властивості коренів; - означення степеня з натуральним, цілим та раціональним показниками, їхні властивості; - числові проміжки; - модуль дійсного числа та його властивості 	<ul style="list-style-type: none"> - розрізняти види чисел та числових проміжків; - порівнювати дійсні числа; - виконувати дії з дійсними числами; - використовувати ознаки подільності; - знаходити найбільший спільний дільник та найменше спільне кратне кількох чисел; - знаходити неповну частку та остачу від ділення одного натурального числа на інше; - перетворювати звичайний дріб у десятиковий та нескінченний періодичний десятиковий дріб - у звичайний; - округлювати цілі числа і десятикові дробі; - використовувати властивості модуля до розв'язання задач
Відношення та пропорції. Відсотки. Основні задачі на відсотки. Текстові задачі	<ul style="list-style-type: none"> - відношення, пропорції; - основну властивість пропорції; - означення відсотка; - правила виконання відсоткових розрахунків 	<ul style="list-style-type: none"> - знаходити відношення чисел у вигляді відсотка, відсоток від числа, число за значенням його відсотка; - розв'язувати задачі на відсоткові розрахунки та пропорції; - розв'язувати текстові задачі арифметичним способом

Рациональні, ірраціональні, степеневі, показникові, логарифмічні, тригонометричні вирази та їхні перетворення	<ul style="list-style-type: none"> - означення області допустимих значень змінних виразу зі змінними; - означення тотожно рівних виразів, тотожного перетворення виразу, тотожності; - означення одночлена та многочлена; - правила додавання, віднімання і множення одночленів та многочленів; - формули скороченого множення; - розклад многочлена на множники; - означення алгебраїчного дробу; - правила виконання дій з алгебраїчними дробами; - означення та властивості логарифма, десяткового та натурального логарифмів; - основну логарифмічну тотожність; - означення синуса, косинуса, тангенса, - котангенса числового аргументу; - основну тригонометричну тотожність та наслідки з неї; - формули зведення; - формули додавання та наслідки з них 	<ul style="list-style-type: none"> - виконувати тотожні перетворення раціональних, ірраціональних, степеневих, показникових, логарифмічних, тригонометричних виразів та знаходити їхнє числове значення при заданих значеннях змінних;
- Розділ: РІВНЯННЯ, НЕРІВНОСТІ ТА ЇХНІ СИСТЕМИ		
Лінійні, квадратні, раціональні, ірраціональні, показникові, логарифмічні, тригонометричні рівняння, нерівності та їхні системи. Застосування рівнянь, нерівностей та їхніх систем до розв'язування текстових задач	<ul style="list-style-type: none"> - рівняння з однією змінною, означення кореня (розв'язку) рівняння з однією змінною; - нерівність з однією змінною, означення розв'язку нерівності з однією змінною; - означення розв'язку системи рівнянь, основні методи розв'язування систем; - рівносильні рівняння, нерівності та їхні системи; - методи розв'язування раціональних, ірраціональних, показникових, логарифмічних, тригонометричних рівнянь і нерівностей 	<ul style="list-style-type: none"> - розв'язувати рівняння і нерівності першого та другого степенів, а також рівняння і нерівності, що зводяться до них; - розв'язувати системи рівнянь і нерівностей першого та другого степенів, а також ті, що зводяться до них; - розв'язувати рівняння і нерівності, що містять степеневі, показникові, логарифмічні та тригонометричні вирази; - розв'язувати ірраціональні рівняння і нерівності, а також їхні системи; - застосовувати загальні методи та прийоми (розкладання на множники, заміна змінної, застосування властивостей функцій) у процесі розв'язування рівнянь, нерівностей та їхні

		<p>систем;</p> <ul style="list-style-type: none"> - користуватися графічним методом розв'язування і дослідження рівнянь, нерівностей та систем; - застосовувати рівняння, нерівності та системи до розв'язування текстових задач; - розв'язувати рівняння і нерівності, що містять змінну під знаком модуля; <p>розв'язувати рівняння, нерівності та системи з параметрами</p>
Розділ: ФУНКЦІЇ		
<p>Функціональна залежність. Лінійні, квадратичні, степеневі, показникові, логарифмічні та тригонометричні функції, їхні основні властивості</p>	<ul style="list-style-type: none"> - означення арифметичної та геометричної прогресій; - формули n-го члена арифметичної та геометричної прогресій; - формули суми n перших членів арифметичної та геометричної прогресій; - формулу суми нескінченної геометричної прогресії зі знаменником < 1 - означення функції, області визначення, області значень функції, графік функції; - способи задання функцій, основні властивості та графіки функцій, указаних у назві теми; - означення функції, оберненої до заданої 	<ul style="list-style-type: none"> - розв'язувати задачі на арифметичну та геометричну прогресії знаходити область визначення, область значень функції; - знаходити область визначення, область значень функції; - досліджувати на парність (непарність), періодичність функцію; будувати графіки елементарних функцій; - встановлювати властивості числових функцій, заданих формулою або графіком; - використовувати перетворення графіків функцій
<p>Похідна функції, її геометричний та фізичний зміст. Похідні елементарних функцій. Правила диференціювання</p>	<ul style="list-style-type: none"> - означення похідної функції в точці; - фізичний та геометричний зміст похідної; - рівняння дотичної до графіка функції в точці; - таблицю похідних елементарних функцій; - правила знаходження похідної суми, добутку, частки двох функцій; - правила знаходження похідної складеної функції 	<ul style="list-style-type: none"> - знаходити похідні елементарних функцій; - знаходити числове значення похідної функції в точці для заданого значення аргументу; - знаходити похідну суми, добутку і частки двох функцій; - знаходити похідну складеної функції; - знаходити кутовий коефіцієнт і кут нахилу дотичної до графіка функції в

		точці; - розв'язувати задачі з використанням геометричного та фізичного змісту похідної
Дослідження функції за допомогою похідної. Побудова графіків функцій	- достатню умову зростання (спадання) функції на проміжку; - екстремуми функції; - означення найбільшого і найменшого значень функції	- знаходити проміжки монотонності функції; - знаходити екстремуми функції за допомогою похідної, -- найбільше та найменше значення функції; - досліджувати функції за допомогою похідної та будувати їх графіки; - розв'язувати прикладні задачі на знаходження найбільших і найменших значень
Первісна та визначений інтеграл. Застосування визначеного інтеграла до обчислення площ плоских фігур	- означення первісної функції, визначеного інтеграла, криволінійної трапеції; - таблицю первісних функцій; - правила знаходження первісних; - формулу Ньютона - Лейбніца	- знаходити первісну, використовуючи її основні властивості; - застосовувати формулу Ньютона-Лейбніца для обчислення визначеного інтеграла; - обчислювати площу плоских фігур за допомогою інтеграла; - розв'язувати нескладні задачі, що зводяться до знаходження інтеграла
Розділ: ЕЛЕМЕНТИ КОМБІНАТОРИКИ, ПОЧАТКИ ТЕОРІЇ ЙМОВІРНОСТЕЙ ТА ЕЛЕМЕНТИ СТАТИСТИКИ		
Перестановки, комбінації, розміщення (без повторень). Комбінаторні правила суми та добутку. Ймовірність випадкової події. Вибіркові характеристики	- означення перестановки, комбінації, розміщень (без повторень); - комбінаторні правила суми та добутку; - класичне означення ймовірності події, найпростіші випадки підрахунку ймовірностей подій; - означення вибірових характеристик рядів даних (розмаху вибірки, моди, медіани, середнього значення); - графічну, табличну, текстову та інші форми подання статистичної	- розв'язувати нескладні задачі комбінаторного характеру; - обчислювати ймовірності випадкових подій; - обчислювати та аналізувати вибірові характеристики рядів даних (розмах вибірки, моду, медіану, середнє значення)

	інформації	
2. ГЕОМЕТРІЯ		
Розділ: ПЛАНІМЕТРІЯ		
Найпростіші геометричні фігури на площині та їхні властивості	<ul style="list-style-type: none"> - поняття точки та прямої, променя, відрізка, ламаної, кута; - аксіоми планіметрії; - суміжні та вертикальні кути, бісектрису кута; - властивості суміжних та вертикальних кутів; - властивість бісектриси кута; - паралельні та перпендикулярні прямі; - перпендикуляр і похилу, серединний перпендикуляр, відстань від точки до прямої; - ознаки паралельності прямих; - теорему Фалеса, узагальнену теорему Фалеса 	- застосовувати означення, ознаки та властивості найпростіших геометричних фігур до розв'язування планіметричних задач та задач практичного змісту
Коло та круг	<ul style="list-style-type: none"> - коло, круг та їхні елементи; - центральні, вписані кути та їхні властивості; - властивості двох хорд, що перетинаються; - дотичну до кола та її властивості 	застосовувати набуті знання до розв'язування планіметричних задач та задач практичного змісту
Трикутники	<ul style="list-style-type: none"> - види трикутників та їхні основні властивості; - ознаки рівності трикутників; - медіану, бісектрису, висоту трикутника та їхні властивості; - теорему про суму кутів трикутника; - нерівність трикутника; - середню лінію трикутника та її властивості; - коло, описане навколо трикутника, і коло, вписане в трикутник; - теорему Піфагора, пропорційні відрізки 	<ul style="list-style-type: none"> - класифікувати трикутники за сторонами та кутами; - розв'язувати трикутники; - застосовувати означення та властивості різних видів трикутників до розв'язування планіметричних задач та задач практичного змісту; - знаходити радіуси кола, описаного навколо трикутника, і кола, вписаного в трикутник

Многокутники	<ul style="list-style-type: none"> - многокутник та його елементи, опуклий многокутник; - периметр многокутника; - суму кутів опуклого многокутника; - правильний многокутник та його властивості; - вписані в коло та описані навколо кола многокутники 	- застосовувати означення та властивості многокутників до розв'язування планіметричних задач і задач практичного змісту
Геометричні величини та їх вимірювання	<ul style="list-style-type: none"> - довжину відрізка, кола та його дуги; - величину кута, вимірювання кутів; - формули для обчислення площі трикутника, паралелограма, ромба, квадрата, трапеції, правильного многокутника, круга, кругового сектора, сегмента 	<ul style="list-style-type: none"> - знаходити довжини відрізків, градусні та радіанні міри кутів, площі геометричних фігур; - обчислювати довжину кола та його дуг, площу круга, кругового сектора та сегмента; - використовувати формули площ геометричних фігур до розв'язування планіметричних задач і задач практичного змісту
Координати та вектори на площині	<ul style="list-style-type: none"> - прямокутну систему координат на площині, координати точки; - формулу для обчислення відстані між двома точками та формулу для обчислення координат середини відрізка; - рівняння прямої та кола; - поняття вектора, довжину вектора, колінеарні вектори, рівні вектори, координати вектора; - додавання, віднімання векторів, множення вектора на число; - розклад вектора за двома неколінеарними векторами; - скалярний добуток векторів та його властивості; - формулу для знаходження кута між векторами, що задані координатами; - умови колінеарності та перпендикулярності векторів, що задані координатами 	<ul style="list-style-type: none"> - знаходити координати середини відрізка та відстань між двома точками; - складати рівняння прямої та рівняння кола; - виконувати дії з векторами; - знаходити скалярний добуток векторів; - застосовувати координати й вектори до розв'язування планіметричних задач і задач практичного змісту
Геометричні перетворення	<ul style="list-style-type: none"> - основні види та зміст геометричних перетворень на площині (рух, симетрію відносно точки та відносно прямої, поворот, паралельне перенесення, перетворення подібності, гомотетію); - ознаки подібності трикутників; - відношення площ подібних фігур 	- використовувати властивості основних видів геометричних перетворень, ознаки подібності трикутників до розв'язування планіметричних задач і задач практичного змісту
Розділ: СТЕРЕОМЕТРІЯ		

Прямі та площини у просторі	<ul style="list-style-type: none"> - аксіоми та теореми стереометрії; - взаємне розміщення прямих у просторі, прямої та площини у просторі, площин у просторі; - ознаки паралельності прямих, прямої та площини, площин; - паралельне проектування; - ознаки перпендикулярності прямої та площини, двох площин; - проекцію похилої на площину, ортогональну проекцію; - пряму та обернену теореми про три перпендикуляри; - відстань від точки до площини, від точки до прямої, від прямої до паралельної їй площини, між паралельними прямими, між паралельними площинами, між мимобіжними прямими; - ознаку мимобіжності прямих; - кут між прямими, прямою та площиною, площинами 	<ul style="list-style-type: none"> - застосовувати означення, ознаки та властивості паралельних і перпендикулярних прямих і площин до розв'язування стереометричних задач та задач практичного змісту; - знаходити зазначені відстані та величини кутів у просторі
Многогранники, тіла й поверхні	<ul style="list-style-type: none"> - двогранний кут, лінійний кут двогранного кута; - многогранники та їхні елементи, основні види многогранників: призму, паралелепіпед, піраміду, зрізану піраміду; - тіла й поверхні обертання та їхні елементи, основні види тіл і поверхонь обертання: циліндр, конус, зрізаний конус, кулю, сферу; - перерізи многогранників та тіл обертання площиною; - комбінації геометричних тіл; - формули для обчислення площ поверхонь, об'ємів многогранників і тіл обертання 	<ul style="list-style-type: none"> - розв'язувати задачі на обчислення площ поверхонь та об'ємів геометричних тіл; встановлювати за розгорткою поверхні вид геометричного тіла; - застосовувати означення та властивості основних видів многогранників, тіл і поверхонь обертання до розв'язування стереометричних задач і задач практичного змісту
Координати та вектори у просторі	<ul style="list-style-type: none"> - прямокутну систему координат у просторі, координати точки; - формулу для обчислення відстані між двома точками та формулу для обчислення координат середини відрізка; - поняття вектора, довжину вектора, колінеарні вектори, рівні вектори, координати вектора; - додавання, віднімання векторів, множення вектора на число; скалярний добуток векторів та його властивості; 	<ul style="list-style-type: none"> - знаходити координати середини відрізка та відстань між двома точками; - виконувати дії з векторами; - знаходити скалярний добуток векторів; - застосовувати координати та вектори до розв'язування стереометричних задач і задач практичного змісту

	<ul style="list-style-type: none"> - формулу для знаходження кута між векторами, що задані координатами; - умови колінеарності та перпендикулярності векторів, що задані координатами 	
--	---	--

1. Навчальна дисципліна «Географія»

4.1. Пояснювальна записка

Програма вступного іспиту для кандидатів на здобуття освітнього рівня "бакалавр" на основі повної загальної середньої освіти розроблена на підставі Програми зовнішнього незалежного оцінювання з "Географії" для осіб які бажають здобувати вищу освіту та відповідно до нормативно-правових актів у сфері освіти.

Програма складається з пояснювальної записки; змісту вступного іспиту, що повністю відтворює Програму ЗНО з цієї дисципліни на 2018 рік та списку рекомендованої літератури для підготовки до вступного випробування.

Програму розроблено на основі чинної програми з географії для 6-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів (основна школа) та програми з географії рівня стандарту, академічного рівня для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів (старша школа). Обсяг знань з географічної номенклатури, термінів і понять визначається в межах діючої програми чинних підручників.

Метою зовнішнього незалежного оцінювання з географії – оцінити ступінь підготовленості учасників зовнішнього незалежного оцінювання до навчання у вищих навчальних закладах.

Завдання зовнішнього незалежного оцінювання з географії:

- визначити рівень набутих знань та умінь;
- оцінити сформованість комплексного, просторового, соціального орієнтовного уявлення про Землю на основі краєзнавчого, регіонального та планетарного підходів;
- перевірити здатність застосовувати географічні знання та набуті уміння для аналізу природних, суспільних і господарських процесів;
- встановити ступінь сформованості географічних компетенцій, географічної культури.

Програма зовнішнього незалежного оцінювання з географії має у своєму складі всі розділи курсів з географії відповідно до рівня стандарту та академічного рівня. Окремі теми розділу «Загальна географія», а саме «Географічні дослідження» включає розширене питання дослідження території України. Тема «Способи збереження землі» доповнена картографічними знаннями та уміннями за темами 8 класу. Тема «Атмосферна і клімат» висвітлює питання, що за змістом є логічним продовження вивчення її в географічних курсах «Географії материків і океанів» та «Фізичної географії України». Питання екологічних проблем окремих материків слід розглядати в темі «Глобальні проблеми людства» в складі переліку екологічних проблем.

Здобувач вищої освіти під час вступного випробування повинен показати належний рівень опанування наступних:

загальних компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність до навчання та самонавчання;
- здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях;
- здатність планувати та управляти часом;
- здатність спілкуватися рідною мовою як усно, так письмово;
- знання та розуміння предметної області та розуміння професії;
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність бути критичним і самокритичним;
- обізнаність у власних сильних і слабких сторонах, здатність до самоаналізу та самоконтролю;
- здатність до адаптації та дії в новій ситуації;

- здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми;
- здатність приймати обґрунтовані рішення;
- здатність працювати в команді;
- навички міжособистісної взаємодії;
- цінування та повага до різноманітності та мультикультурності;
- здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів);
- визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків;
- прагнення до збереження навколишнього середовища;
- здатність діяти соціально відповідально та громадянськи свідомо.

фахових компетенцій:

- знання основних географічних понять, закономірностей розвитку, взаємозв'язків у природі, розміщення населення і господарства на різних територіях, формування материків, океанів та їх частин у відповідності з природними та соціально-економічними чинниками; природу, населення і господарство України; економічну і соціальну географію світу; природокористування та навколишнє середовище;

- уміння використовувати різні джерела географічної інформації – картографічні, статистичні, геоінформаційні технології для пошуку, інтерпретації та демонстрації різноманітних географічних даних і формування на цій основі однієї з ключових компетенцій – інформаційної;

- знання основних географічних понять, закономірностей розвитку, взаємозв'язків у природі, розміщення населення і господарства на різних територіях, формування материків, океанів та їх частин у відповідності з природними та соціально-економічними чинниками; природу, населення і господарство України; економічну і соціальну географію світу; природокористування та навколишнє середовище;

- уміння використовувати різні джерела географічної інформації – картографічні, статистичні, геоінформаційні технології для пошуку, інтерпретації та демонстрації різноманітних географічних даних і формування на цій основі однієї з ключових компетенцій – інформаційної;

- уміння застосовувати географічні знання для пояснення та оцінки географічних процесів і явищ;

- уміння розвивати пізнавальний інтерес, інтелектуальні і творчі здібності у процесі географічних спостережень, розв'язання проблемних завдань, самостійного набуття нових знань з географії;

- здатність використовувати географічні знання та вміння у повсякденному житті для адекватної соціально-відповідальної поведінки в навколишньому середовищі, його збереження, адаптації до умов проживання на певній території; самостійного оцінювання рівня впливу людини на природу, безпеки довкілля як сфери життєдіяльності людини; розв'язання конкретних практичних завдань;

- володіння екологічною культурою, любові до свого народу, місцевості проживання, справжніх патріотів своєї держави, толерантного ставлення до інших народів, поваги до природних і культурних цінностей різних регіонів та країн світу.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Абітурієнтам пропонується завдання одного рівня складності. За виконання завдань абітурієнт може отримати максимум 200 балів.

Інструкція: оберіть один із запропонованих варіантів відповіді (букву обраної відповіді потрібно зазначити у спеціальному екзаменаційному бланку). Вступнику запропоновано **56** тестових завдань з вибором однієї правильної відповіді. На виконання роботи відведено **120** хвилин.

Завдання №1-40 - 4 бали, якщо вказано правильну відповідь; 0 балів, якщо вказано неправильну відповідь, або вказано більше однієї відповіді, або відповіді на завдання не надано

Завдання № 41–56 – 2,5 бали, якщо вказано правильну відповідь; 0 балів, якщо вказано неправильну відповідь, або вказано більше однієї відповіді, або відповіді на завдання не надано

4.2. Зміст програми

1. ЗАГАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ

1.1. Географія як наука. Розвиток географічних уявлень

Об'єкт і предмет вивчення географії. Місце географічних дисциплін у системі наук. Джерела географічних знань. Методи географічних досліджень. Розвиток уявлень про форму, розміри та рухи Землі. Найвизначніші географічні відкриття, видатні мандрівники. Географічні дослідження світу й України в різні історичні епохи. Вітчизняні вчені-географи. Сучасні географічні дослідження та їх значення.

Знати: об'єкт і предмет вивчення географії, місце географічних дисциплін у системі наук, видатних дослідників території України.

Розрізняти методи географічних досліджень.

Порівнювати та виділяти відмінності між джерелами географічних знань.

Аналізувати: зміни в уявленнях про форму, розміри й рухи Землі, географічні дослідження світу та України в різні історичні епохи.

Оцінювати значення географічних відкриттів і досліджень у минулому та на сучасному етапах розвитку.

1.2. Способи зображення Землі

Зображення земної поверхні на рисунку, плані, карті, глобусі, аерофотознімку та космічному знімку. Поняття «план місцевості», «географічна карта», «топографічна карта», «азимут». Картографічні проекції і спотворення. Елементи градусної сітки. Легенда карт. Види масштабу. Класифікація карт. Топографічні карти та їх практичне використання. Визначення напрямків, географічних координат об'єктів, абсолютної і відносної висоти місцевості, глибини морів і океанів. Способи вимірювання відстаней на різних географічних і топографічних картах. Орієнтування на місцевості за характерними ознаками. Значення карт у житті людини.

1.3. Літосфера та рельєф

Внутрішня будова Землі. Поняття «земна кора», «літосфера», «літосферна плита», «тектонічні структури», будова й типи земної кори, породи та мінерали що її складають. Геологічне літочислення, геологічний вік, геохронологічна таблиця. Внутрішні процеси в літосфері. Рухи літосферних плит. Походження материків і океанів. Вулкани та землетруси, райони їх поширення. Зовнішні сили, що змінюють земну поверхню. Корисні копалини, їх класифікація за походженням. Основні форми земної поверхні: гори і рівнини. Рельєф дна Світового океану. Значення рельєфу в господарській діяльності людини та вплив на нього діяльності людини.

Знати: внутрішню будову Землі, особливості руху літосферних плит, будову материкової та океанічної земної кори, види корисних копалин за походженням розташування основних форм рельєфу.

Мати просторове уявлення про сейсмічні пояси, різні форми поверхні суходолу й океанічного дна, їх географічне положення та геологічний вік за загальногеографічними й тематичними картами.

Пояснювати: вплив внутрішніх і зовнішніх процесів літосфери на формування рельєфу, закономірності розміщення його основних форм і родовищ корисних копалин.

Оцінювати: значення надр і рельєфу в житті та господарській діяльності людини, вплив на їх зміни.

1.4. Атмосфера і клімат

Поняття «атмосфера», її склад і будова, значення. Сонячна радіація та її розподіл в атмосфері й на земній поверхні. Теплові пояси та їх межі (тропіки і полярні кола). Температура земної поверхні й повітря, її зміни з висотою і розподіл залежно від кута падіння сонячних променів. Атмосферний тиск, його вимірювання. Основні пояси атмосферного тиску Землі. Загальна циркуляція атмосфери. Постійні вітри. Циклони й антициклони. Сезонні та місцеві вітри. Вода в атмосфері. Вологість повітря. Хмари. Атмосферні опади та їх утворення. Розподіл опадів на поверхні земної кулі. Повітряні маси й атмосферні фронти. Поняття «клімат». Кліматичні пояси та області. Кліматична карта. Залежність клімату від широти місцевості, морських течій, близькості до морів, рельєфу, антропогенного впливу. Погода, добові та сезонні коливання її метеорологічних елементів. Спостереження за погодою. Вплив клімату та погоди на господарську діяльність.

Знати: будову і склад атмосфери, компоненти погоди їх характеристику, кліматотвірні чинники, просторове розташування кліматичних поясів та областей за кліматичною картою.

Уміти: розв'язувати задачі на визначення висоти Сонця над горизонтом, зміни температури та атмосферного тиску з висотою

Визначати типи клімату за кліматичними діаграмами.

Пояснювати: причини та наслідки змін компонентів погоди й клімату, закономірності розподілу температури, атмосферного тиску й опадів на Землі; особливості атмосферної циркуляції та умови формування циклонів й антициклонів, постійні та сезонні вітри, дію кліматотвірних чинників на формування типів клімату.

Аналізувати: взаємозв'язки між компонентами погоди та клімату й причини їх добових і річних змін, наслідки цих змін для природи і людини в різних кліматичних поясах та областях.

Прогнозувати погоду за описом місцевих ознак і синоптичною картою.

Оцінювати вплив господарської діяльності людини на атмосферу й наслідки зміни клімату.

1.5. Гідросфера

Поняття «гідросфера» та її основні частини. Світовий океан і його частини: океани, моря затоки, протоки. Суходіл в океані. Властивості вод Світового океану та причини її неоднорідності. Водні маси. Рух води у Світовому океані. Морські течії. Води суходолу. Річка та її частини. Елементи річкової долини. Річкові басейни. Живлення і режим річок. Озера, їх походження. Болота. Льодовики, багаторічна мерзлота. Підземні води. Джерела. Штучні водойми. Використання Світового океану й вод суходолу в господарській діяльності людини.

Знати: частини Світового океану та вод суходолу, просторове розміщення найважливіших гідрографічних об'єктів за картою, властивості вод.

Визначати за картою географічне положення водних об'єктів, падіння, похил, витрати води в річці.

Розрізняти: способи зображення вод суходолу на плані місцевості й на карті, водні маси за їх характеристиками.

Аналізувати: схему світового круговороту води, роль Світового океану в географічній оболонці; причини та наслідки рухів води в океані, річці, залежність напрямку і характеру течії річок від рельєфу, особливості живлення і режиму вод суходолу.

Оцінювати: роль води в природі та господарській діяльності людини, її вплив на зміни в гідросфері.

1.6. Біосфера

Поняття «біосфера», її складники і межі. Ґрунти, їх властивості й відмінності. Рослинність суходолу й океану. Тваринний світ суходолу та океану. Вплив біосфери на інші оболонки. Вплив людини на біосферу. Охорона біосфери.

Знати: поняття «біосфера», «ґрунт», «рослинність», «тваринний світ», «межі та складники біосфери».

Порівнювати закономірності поширення ґрунтів і живих організмів на Землі

Оцінювати: вплив біосфери на інші оболонки, роль людини в біосфері.

1.7. Географічна оболонка. Загальні закономірності природи Землі Поняття «географічна оболонка». Загальні закономірності географічної оболонки: цілісність, кругообіг речовин та енергії, ритмічність, комплексність. Зональні й а зональні природні комплекси. Зміна природних

комплексів у результаті впливу господарської діяльності людини.

Знати суттєві ознаки понять «географічна оболонка», «природний комплекс», «географічний пояс», «природна зона».

Розрізняти: характеристики просторової організації географічної оболонки, компонентний склад природного комплексу.

Виділяти особливості географічних поясів і природних зон, висотних поясів.

Пояснювати загальні закономірності географічної оболонки: зміну часу, поширення стійких і рухомих ділянок земної кори та відповідних форм рельєфу, кругообігу речовин і енергії, цілісності, ритмічності.

Аналізувати: взаємодію компонентів природи у природному комплексі на суходолі та океані, результати взаємодії оболонок Землі.

Оцінювати вплив загальних географічних закономірностей на життєдіяльність людини та людини – на географічну оболонку.

1.8. Океани: Тихий океан, Атлантичний океан, Індійський океан, Північний Льодовитий океан

План характеристики природного комплексу океану. Особливості фізико-географічного положення океанів. Історичні відомості про освоєння та дослідження різних частин Світового океану. Тектонічні структури і рельєф дна океанів. Характерні риси клімату. Властивості водних мас та океанічні течії. Своєрідність органічного світу океанів. Природні ресурси океанів і їх використання. Проблема забруднення океанічних вод.

Знати: послідовність характеристики природного комплексу океану, основні етапи освоєння та дослідження океанів.

Визначати: особливості фізико-географічного положення океанів, тектонічних структур і рельєфу їх дна.

Пояснювати: кліматичні умови, властивості водних мас.

Аналізувати: рухи води в океані та схему океанічних течій.

Порівнювати органічний світ різних частин Світового океану.

1.9. Материки: Африка, Австралія, Південна Америка. Африка.

План географічної характеристики материка. Особливості фізико-географічного положення. Основні елементи берегової лінії. Дослідження та освоєння. Тектонічні структури. Основні форми рельєфу. Корисні копалини й закономірності їх розміщення на материку. Загальні особливості клімату. Кліматичні пояси і типи клімату. Води суходолу: головні річкові системи, озера, басейни підземних вод, їх гідрологічні особливості. Природні зони та закономірності їх розміщення. Особливості ґрунтового, рослинного покриву і тваринного світу.

Знати: алгоритм характеристики материка за типовим планом, дослідників його природи.

Визначати особливості фізико-географічного положення.

Розрізняти: основні елементи берегової лінії материка та форми рельєфу.

Аналізувати взаємозв'язок тектонічних структур, форм рельєфу та закономірностей розміщення корисних копалин на материку.

Пояснювати загальні особливості кліматичних умов і розподілу внутрішніх вод.

Порівнювати природні зони материка за ознакою домінуючих типів ґрунтів, рослинного покриву й типових представників тваринного світу.

Австралія. Своєрідність географічного положення материка. Історія відкриття і дослідження. Тектонічні структури. Форми рельєфу та корисні копалини Австралії. Загальні особливості клімату. Кліматичні пояси й типи клімату Австралії. Води суходолу. Природні зони. Своєрідність і унікальність органічного світу материка.

Знати: особливості фізико-географічного положення, історію відкриття та дослідження, тектонічні структури, основні форми рельєфу і корисні копалини материка.

Розрізняти кліматичні умови в різних кліматичних поясах.

Аналізувати води суходолу та природні зони материка.

Пояснювати унікальність видового складу представників органічного світу.

Південна Америка. Особливості фізико-географічного положення. Дослідження та освоєння материка. Тектонічні структури. Основні форми рельєфу. Закономірності поширення родовищ корисних копалин. Своєрідність клімату материка. Кліматичні пояси й області. Вплив клімату на формування і розподіл вод суходолу. Найбільші річки та озера. Природні зони. Ґрунти, рослинний покрив і тваринний світ. Висотна поясність в Андах. Зміна природних комплексів людиною.

Знати: особливості фізико-географічного положення, історію дослідження та освоєння.

Розрізняти: основні елементи берегової лінії та форми рельєфу материка.

Аналізувати: взаємозв'язок тектонічних структур, форм рельєфу та закономірностей розміщення корисних копалин на материку.

Пояснювати особливості кліматичних умов та їх вплив на розподіл внутрішніх вод материка.

Порівнювати природні зони материка й висотну поясність в Андах за ознакою домінуючих типів ґрунтів, рослинного покриву та представників тваринного світу.

1.10 Материк: Північна Америка, Антарктида

Північна Америка. Фізико-географічне положення материка. Історія відкриття та освоєння Північної Америки. Тектонічні структури й основні

форми рельєфу материка. Роль давнього обледеніння у формуванні сучасного рельєфу. Корисні копалини, закономірності їх поширення. Кліматичні пояси і

типи клімату. Води суходолу. Основні річкові системи. Найбільші озера, їх походження. Особливості розміщення природних зон. Ґрунти, рослинний покрив і тваринний світ. Висотна поясність Кордильєр. Природоохоронні території.

Знати: особливості фізико-географічного положення, історію дослідження та освоєння Північної Америки.

Розрізняти: елементи берегової лінії та основні форми рельєфу материка.

Аналізувати взаємозв'язок тектонічних структур, форм рельєфу та закономірностей розміщення корисних копалин на території материка.

Пояснювати загальні особливості кліматичних умов та їх вплив на розподіл внутрішніх вод материка.

Порівнювати природні зони материка та висотну поясисть у Кордильєрах за ознакою домінуючих типів ґрунтів, рослинного покриву й представників тваринного світу.

Антарктида. Своєрідність географічного положення материка. Відкриття Антарктиди та сучасні наукові дослідження материка. Міжнародне співробітництво у дослідженні природних умов і природних ресурсів. Українська дослідна станція «Академік Вернадський». Тектонічні структури та рельєф поверхні. Кліматичні умови. Рослинний і тваринний світ. Природні ресурси та їх охорона.

Знати: особливості географічного положення, відкриття і дослідження материка.

Пояснювати своєрідність природних умов і ресурсів.

Визначати роль України у сучасних дослідженнях природи материка. *Оцінювати* значення міжнародного співробітництва в наукових дослідженнях.

1.11. Євразія

Фізико-географічне положення материка. Особливості берегової лінії Євразії. Історія відкриття і дослідження окремих територій материка. Тектонічні структури. Давні материкові обледеніння. Сейсмічно активні області. Основні форми рельєфу материка. Найбільші рівнини і гори. Корисні копалини, закономірності їх походження. Особливості формування клімату, кліматичні пояси і типи клімату. Внутрішні води. Найбільші річки та озера. Багаторічна мерзлота. Сучасне обледеніння. Природні зони. Особливості їх розташування на території материка. Ґрунти, рослинний покрив і тваринний світ природних зон. Висотна поясисть у горах материка. Вплив людської діяльності на природу.

Знати: особливості фізико-географічного положення, історію дослідження окремих частин.

Розрізняти: основні елементи берегової лінії та форми рельєфу материка.

Аналізувати взаємозв'язок тектонічних структур, форм рельєфу й закономірностей розміщення корисних копалин на території материка.

Визначати вплив давнього материкового обледеніння на форми рельєфу материка.

Пояснювати особливості формування кліматичних умов у різних кліматичних поясах і їх вплив на розподіл внутрішніх вод материка.

Порівнювати природні зони материка за ознакою домінуючих типів ґрунтів, рослинного покриву і представників тваринного світу.

2. ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

2.1. Географічне положення, формування території України. Загальні відомості про нашу державу.

Формування території, сучасні розміри, адміністративно-територіальний поділ.

Географічне положення, кордони, розташування території України стосовно годинних поясів. Місце України на політичній та економічній карті світу. Господарська оцінка економіко-географічного положення.

Знати: розміри держави, країни, з якими Україна має кордони, як формувалася територія нашої держави, причини територіальних змін України минулому та сучасний адміністративно-територіальний устрій, особливості місцевого поясного та літнього часу.

Аналізувати: фізико-географічне та економіко-географічне положення території України, його особливості в Європі та світі.

Вміти: визначати координати крайніх точок, місцевий і поясний час у різних регіонах України.

2.2. Рельєф, тектонічна, геологічна будова, мінеральні ресурси

Основні характеристики рельєфу: низовини, височини, гори. Тектонічні структури, їх будова та рухи. Особливості геологічної будови території України. Геоморфологічна будова. Фактори, що спричиняють несприятливі геологічні й геоморфологічні процеси, способи їх попередження. Мінерально-сировинні ресурси та їх класифікація. Закономірності поширення, характеристика й господарська оцінка паливних, рудних і нерудних корисних копалин.

Знати: основні орографічні одиниці України: низовини, височини, гірські системи; найвищі точки рівнинної частини, Українських Карпат і Кримських гір, найбільші гірські перевали, родовища корисних копалин України та їх розміщення на карті.

Визначати: поняття «платформа», «щит», «плита», «область складчастості», взаємозв'язки між тектонічною, геологічною будовою та рельєфом, закономірності поширення мінерально-сировинних ресурсів, господарське значення. *Аналізувати:* тектонічну карту, умови утворення й закономірності поширення основних типів і дрібних форм рельєфу, приклади впливу господарської діяльності людини на рельєф.

Порівнювати особливості природних умов території України в різні геологічні ери.

Оцінювати заходи щодо раціонального використання та охорони надр України.

2.3. Кліматичні умови і ресурси

Основні кліматотвірні чинники. Загальні риси клімату. Типи повітряних мас. Розподіл температури повітря і опадів на території України. Основні кліматичні показники. Сезонні особливості клімату. Причини появи і наслідки дії небезпечних метеорологічних явищ на території країни, їх поширення. Кліматичні ресурси. Метеоспостереження, прогнози погоди.

Знати основні кліматотвірні чинники й кліматичні показники. *Аналізувати:* розподіл по території та річний хід кліматичних показників і кліматичних ресурсів України; причини появи і наслідки дії небезпечних метеорологічних явищ на території країни, їх поширення.

Давати господарську оцінку кліматичним умовам і ресурсам України.

2.4. Внутрішні води й водні ресурси

Загальні гідрологічні особливості території України. Поверхневі води, особливості їх формування і розподілу. Основні річкові басейни. Канали. Болота, їх типи і поширення. Озера і водосховища. Підземні води. Несприятливі гідрологічні явища і їх попередження. Водні ресурси України, шляхи їх раціонального використання та охорони.

Знати: основні річкові системи, найбільші озера, канали та водосховища на території України, їх розміщення на карті.

Розрізняти: за характеристиками гідрологічні особливості річок, озер, боліт, водосховищ і підземних вод України, ресурси та екологічні проблеми поверхневих і підземних вод.

Аналізувати закономірності в розподілі поверхневих і підземних вод на території України, показники водних ресурсів на території країни, наслідки впливу несприятливих процесів, спричинених водними об'єктами в Україні, та способи боротьби із ними.

Встановлювати зв'язок гідрологічного режиму водних об'єктів із кліматичними умовами, геологічною будовою та рельєфом.

Оцінювати проблеми забруднення і раціонального використання водних ресурсів України.

2.5 Ґрунти, рослинний покрив, тваринний світ

Ґрунтовий покрив. Умови ґрунтоутворення, властивості, основні генетичні типи ґрунтів, закономірності їх поширення. Карта ґрунтів України. Господарське використання ґрунтів. Земельні ресурси України. Охорона земельних ресурсів. Різноманітність видового складу рослинності, закономірності її поширення. Рослинні комплекси лісів, степів, луків. Рослинні ресурси, їх охорона і відтворення. Зелена книга України. Різноманітність видового складу тварин. Фауністичний склад лісів, степів, луків, боліт, водойм, Українських Карпат і Кримських гір. Тваринні ресурси, заходи з їх охорони і відтворення. Червона книга України.

Знати: генетичні типи ґрунтів у межах України, найпоширеніші види рослин і тварин.

Розрізняти основні чинники ґрунтоутворення, розподіл земельних ресурсів по території України; основні типи рослинного покриву; видовий склад тварин, флористичні та фауністичні ресурси

Оцінювати: земельні, рослинні, тваринні ресурси в Україні, їх стан і використання.

2.6. Природно-територіальні комплекси. Природні комплекси рівнин Умови розвитку й характерні особливості природних комплексів.

Взаємодія чинників і компонентів ПТК. Ландшафти та їх класифікація. Фізико-географічне районування України, його наукове і практичне значення.

Мішані та широколистяні ліси. Лісостеп. Степ. Господарська характеристика природних зон, проблеми використання природних ресурсів й охорони природи.

Знати: основні одиниці фізико-географічного районування, географічне положення й межі природних зон України, природоохоронні території в межах зон.

Розрізняти: природні зони, підзони, краї, особливості взаємодії компонентів природи в ландшафтах та їх класифікацію, особливості *Цецікавозон!* мішаних і широколистяних лісів, лісостепу й степу.

Аналізувати: процеси зміни ландшафтів, схему фізико-географічного районування, взаємозв'язки між компонентами в межах кожної природної зони, розміщення їх на карті.

Оцінювати: наукове і практичне значення фізико-географічного районування, природно-ресурсний потенціал природних зон.

Порівнювати зональні природні комплекси України за типовим планом.

2.7. Гірські природні комплекси. Природні комплекси морів

Українські Карпати. Кримські гори. Природно-господарська характеристика гірських областей, проблеми використання ресурсів й охорони природи.

Чорне та Азовське моря. Природно-господарська характеристика морів, проблеми використання ресурсів та охорони природи.

Знати: географічне положення Українських Карпат і Кримських гір і їх природних областей, розміри, глибину, берегової лінії морів, що омивають територію України.

Розрізняти: особливості гірських природних комплексів України за типовим планом, природні умови Чорного й Азовського морів за типовим планом.

Аналізувати: причини відмінностей природних умов гірських систем, прояви несприятливих процесів і явищ; вплив природних умов на господарювання в горах, роль гірських районів України як рекреаційних комплексів.

Порівнювати природні ресурси морів.

Оцінювати стан природних ресурсів Чорного й Азовського морів, проблеми їх використання та збереження морських природних комплексів.

2.8. Геоекологічна ситуація

Геоекологічна ситуація. Основні забруднювачі навколишнього середовища. Вплив геоекологічної ситуації на населення.

Знати: поняття «геоекологічна ситуація», законодавчі акти, що відображають екологічну ситуацію.

Аналізувати: зміни природних компонентів у результаті господарської діяльності людини та впливу геоекологічної ситуації на здоров'я людини.

2.9. Використання й охорона природних умов і ресурсів

Природоохоронні заходи. Законодавчі акти про природно-заповідний фонд. Категорії природно-заповідного фонду. Природоохоронні комплекси. Національна екологічна мережа. Моніторинг навколишнього середовища.

Знати категорії природно-заповідного фонду.

Аналізувати зміст і організацію моніторингу навколишнього середовища.

Оцінювати: шляхи використання й охорони природних умов і ресурсів, створення національної екомережі.

Частина II

3. Економічна і соціальна географія

Предмет економічної та соціальної географії. Економічна й соціальна географія в системі географічних наук. Зв'язок економічної і соціальної географії з іншими науками. Методи економіко-географічних досліджень.

Знати: предмет вивчення економічної та соціальної географії, її місце у системі географічних наук.

Розрізняти методи географічних досліджень.

Аналізувати зв'язок економічної і соціальної географії з іншими науками.

3.1. Населення

Поняття «природний рух населення». Відтворення населення. Демографічні процеси і демографічна політика. Механічний рух (міграції) населення. Поняття «еміграція», «імміграція», «міграція», «сальдо міграції». Внутрішні й зовнішні міграції. Міграційні процеси і міграційна політика держав. Статеві-віковий склад населення. Міське і сільське населення. Типи населених пунктів. Урбанізація. Субурбанізація. Міські агломерації. Типи міст за розмірами і функціями. Типи сільських поселень, особливості їх розміщення. Поняття «трудові ресурси», «економічно активне населення», «зайнятість населення», «безробіття». Географічне середовище як сфера взаємодії суспільства і природи. Ресурсозабезпеченість.

Природокористування: раціональне і нераціональне.

Знати: зміст понять «природний приріст населення», «природний рух»,

«депопуляція», «еміграція», «імміграція», «сальдо міграції», «місто», «село»,

«агломерація», «урбанізація», «субурбанізація», «система розселення»

«географічне середовище», «ресурсозабезпеченість», «природокористування», «трудові ресурси», «економічно активне населення», «зайнятість населення», «безробіття».

Характеризувати: особливості відтворення населення, демографічні процеси та демографічну політику держав, особливості становлення й розвитку агломерацій, взаємозв'язок і взаємовплив суспільства і природи, причини змін у структурі зайнятості.

Пояснювати причини і наслідки безробіття.

Аналізувати: міграції та їх види; карту густоти населення, діаграми статевої і вікової структури населення, причини змін у системі розселення населення.

Розрізняти: системи розселення населення та функції міст.

Оцінювати вплив нераціонального природокористування на розвиток суспільства.

3.2. Загальна характеристика господарства.

Поняття про господарство і національний господарський комплекс. Міжнародний географічний поділ праці (МГПП). Поняття «НТР» та її основні характеристики. Галузева структура господарства. Поняття «галузь» та «міжгалузовий комплекс». Форми суспільної організації виробництва. Інфраструктура, її види. Поняття територіальної структури господарства. Значення зовнішніх економічних зв'язків у господарстві країни.

Показники соціально-економічного розвитку. Валовий національний продукт, національний дохід. Показники якості життя.

Знати: зміст понять «господарство», «національний господарський комплекс», «міжнародний географічний поділ праці», «науково-технічна революція», «галузь», «міжгалузовий комплекс», «територіальна структура господарства», «валовий національний продукт», «національний дохід».

Розрізняти: форми суспільної організації виробництва, значення та види інфраструктури.

Визначати: галузеву і територіальну структуру господарства:

промислові райони, промислові вузли, промислові центри, сільськогосподарські зони, транспортні вузли.

Аналізувати показники економічного розвитку країни.

Оцінювати: значення зовнішніх економічних зв'язків для розвитку господарства країни, рівень якості життя країн із різними умовами розвитку господарств.

3.3. Промисловість

Промисловість як сфера матеріального виробництва. Галузева структура паливної промисловості. Сировинна база. Вугільна промисловість. Нафтова промисловість. Нафтопереробна промисловість. Газова промисловість. Електроенергетика як складник ПЕК. Основні типи електростанцій.

Енергосистема. Альтернативні способи одержання енергії. Чорна металургія. Сировинна база. Чинники розміщення. Кольорова металургія. Склад і сировинна база. Фактори розміщення підприємств галузі. Роль машинобудування у господарстві держави. Структура галузі. Міжгалузові та внутрішньогалузові зв'язки. Чинники розміщення: наукоємні, ресурсомісткі й металомісткі галузі. Хімічна промисловість, її галузева структура. Природно-сировинна база хімічної промисловості й використання відходів. Структура та значення лісової та деревообробної промисловості, особливості її розміщення. Целюлозно-паперове і лісохімічне виробництво. Галузева структура промисловості будівельних матеріалів. Чинники розвитку і розміщення. Сировинна база. Галузева структура легкої промисловості. Фактори її розміщення. Галузовий склад харчової промисловості. Чинники розміщення галузей.

Знати: галузовий склад, структуру галузей, їх типи.

Визначати: сировинну базу, принципи та фактори розміщення галузей.

Аналізувати особливості розвитку галузей промисловості.

Оцінювати: значення галузей у господарстві, задоволенні матеріальних і духовних потреб населення, наслідки впливу промисловості на довкілля.

3.4. Сільське господарство

Значення сільського господарства в економіці держави. Галузева структура сільського господарства. Зв'язок сільського господарства з іншими галузями. Природно-географічні фактори розвитку сільського господарства. Сільськогосподарські угіддя, їх структура. Меліорація земель. Галузева структура і виробничі особливості рослинництва. Тваринництво, його структура. Кормова база тваринництва.

Знати галузеву і територіальну структуру сільського господарства. *Визначати* фактори та особливості розвитку рослинництва і тваринництва.

Оцінювати причини і наслідки нестабільного розвитку сільськогосподарського виробництва.

3.5. Транспорт

Роль транспорту в розвитку господарства країни. Види транспорту. Залізничний транспорт. Автомобільний транспорт. Водний транспорт. Повітряний транспорт. Трубопровідний транспорт.

Знати: основні види транспорту, зміст понять «транспортний комплекс», «транспортний вузол», «вантажобіг», «пасажиробіг».

Аналізувати техніко-економічні особливості різних видів транспорту.

Визначати роль різних видів транспорту в розвитку господарства країн.

3.6. Соціальна сфера

Галузі соціальної сфери. Сфера послуг. Галузі виробництва товарів народного споживання, їх значення.

Знати склад соціальної сфери.

Аналізувати особливості розвитку окремих галузей соціальної сфери в ринкових умовах.

Оцінювати вплив соціальної сфери на ефективність господарства та задоволення духовних і соціальних потреб населення.

4. Економічна і соціальна географія України

4.1. Населення

Заселення території України. Кількість, розміщення, статеві і вікові структури населення. Територіальні чинники розміщення та густоти населення. Природні й економічні умови, які впливають на основні показники розміщення населення. Природний рух населення. Демографічна ситуація. Міграція населення, її види та причини. Українська діаспора та причини її формування.

Національний склад населення. Етнографічні групи. Регіональні відмінності духовної культури населення (мова, релігія, звичаї).

Система розселення. Урбанізація та регіональні відмінності в її рівнях. Типи міських поселень. Функції міст і міські агломерації. Сільське розселення та його територіальні відмінності, соціальні проблеми.

Трудові ресурси. Зайнятість населення у сфері матеріального виробництва та невиробничій сфері. Проблеми зайнятості і її географічні аспекти.

Знати: кількість населення в Україні, країни з найбільшою українською діаспорою; національний склад населення нашої держави, етнографічні групи. Основні релігійні громади України; міста-мільйонери та інші великі міста; географію трудових ресурсів.

Аналізувати: забезпеченість трудовими ресурсами різних регіонів України, їх кількісний і якісний склад, структуру зайнятості.

Характеризувати: процес заселення території України в минулому, територіальні відмінності.

Аналізувати: причини зміни кількості та нерівномірного розміщення населення в різні історичні періоди; особливості національного складу населення в різних регіонах України, секторні й стовпцеві діаграми національного складу населення; особливості розміщення міських агломерацій, сільських поселень, їх соціальні проблеми.

Розраховувати: природний приріст, сальдо міграцій.

Визначати на карті розміщення корінних народів і національних меншин.

Розрізняти типи міст за розмірами й функціями.

Пояснювати: забезпеченість трудовими ресурсами різних областей України, причини неповного використання трудових ресурсів.

Оцінювати проблеми зайнятості населення в Україні.

4.2. Загальна характеристика господарства, економічний потенціал

Основні риси структури господарства. Сучасні проблеми розвитку та територіальної організації господарства. Розвиток ринкової інфраструктури в Україні.

Знати галузі виробничої й невиробничої сфери.

Аналізувати показники економічного розвитку країни.

Оцінювати зміни, що відбуваються в галузевій і територіальній структурі господарства України на сучасному етапі.

4.3. Промисловість

Загальна характеристика розвитку та розміщення промислових об'єктів. Галузева структура, спеціалізація. Сучасні проблеми і перспективи розвитку та розміщення об'єктів промисловості.

Паливна промисловість.

Структура, місце роль у господарстві.

Вугільна промисловість. Райони видобутку бурого і кам'яного вугілля. Проблеми і перспективи розвитку. Нафтова і газова промисловість. Основні райони нафто- і газовидобутку. Центри нафтопереробного виробництва. Торф'яна промисловість.

Електроенергетика, її структура, розвиток і розміщення основних типів електростанцій, ліній електропередач. Екологічні проблеми розвитку паливної промисловості та електроенергетики.

Енергозбереження, альтернативні джерела енергії.

Металургійна промисловість. Структура, місце і роль у господарстві. Чинники розвитку та розміщення. Сировинна база. Географія чорної металургії. Кольорова металургія. Основні галузі і розміщення їх об'єктів. Проблеми й перспективи розвитку металургійної промисловості.

Машинобудівна й металообробна промисловість. Значення, місце і роль у господарстві. Структура галузі і принципи розміщення окремих виробництв: важкого, сільськогосподарського, транспортного, електротехнічного та ін. Територіальна організація машинобудування. Проблеми і перспективи розвитку.

Хімічна промисловість. Значення, місце і роль галузі. Сировинна база. Галузева структура хімічної промисловості. Географія окремих виробництв хімічної промисловості. Проблеми і перспективи розвитку.

Лісова промисловість. Структура і значення. Лісове господарство (лісозаготівля). Основні райони заготівлі лісу, проблеми відтворення і раціонального використання лісових ресурсів. *Деревообробна промисловість.* Целюлозно-паперове та лісохімічне виробництво. Географія виробництв лісової промисловості, проблеми і перспективи розвитку. *Промисловість будівельних матеріалів.* Структура і значення. Чинники розвитку і розміщення. Сировинна база. Географія цементного виробництва. *Легка промисловість.* *Художні промисли.*

Структура, принципи розміщення. Географія текстильної (бавовняної, вовняної, лляної і шовкової), швейної та трикотажної, шкіряно-взуттєвої промисловості. Основні центри художніх промислів.

Харчова промисловість. Галузева структура, особливості спеціалізації, принципи розміщення і географія. Проблеми і перспективи розвитку.

Знати: галузі виробничої й невиробничої сфери; найбільші підприємства, їх типи і проблеми функціонування.

Аналізувати: показники економічного розвитку країни, статистичні дані розвитку галузей промисловості.

Оцінювати: зміни, що відбуваються в галузевій і територіальній структурі господарства України на сучасному етапі; статистичні дані розвитку галузей промисловості. Схеми внутрішньогалузевих і міжгалузевих зв'язків, просторове розміщення основних районів і найбільших центрів галузей промисловості, їх сировинної бази.

4.4. Сільське господарство

Роль, місце і значення сільського господарства.

Земельний фонд. Меліорація земель. Рослинництво. Зернові культури.

Вирощування технічних культур, картоплі й овочів. Садівництво, ягідництво і виноградарство. Тваринництво. Рибне господарство.

Знати: особливості розвитку рослинництва і тваринництва, проблеми галузі.

Аналізувати: карту сільськогосподарської спеціалізації, статистичні дані щодо динаміки розвитку галузей рослинництва і тваринництва.

4.5. Соціальна сфера

Галузева структура, значення. Сфера послуг. Структура галузі. Рекреаційно-туристське господарство. Проблеми і перспективи розвитку галузі.

Знати галузі соціальної сфери.

Аналізувати рівень розвитку окремих галузей соціальної сфери в різних областях України та їх проблеми.

Оцінювати, послуговуючись статистичними даними, вплив соціальної сфери на ефективність господарства та задоволення духовних і соціальних потреб населення.

4.6 Транспорт і зовнішньоекономічні зв'язки

Географія перевезень. Залізнична мережа України. Автомобільний транспорт, найважливіші автомагістралі. Трубопровідний транспорт, транзитні шляхи транспортування нафти і газу. Водний транспорт, морські й річкові порти. Повітряний транспорт. Зовнішньоекономічні зв'язки України.

Знати: основні види транспорту в Україні, міжнародні транспортні коридори.

Аналізувати, послуговуючись статистичними даними, техніко-економічні особливості різних видів транспорту.

Визначати за картою розміщення основних транспортних вузлів і найбільших магістралей, трубопровідного транспорту і міжнародних транспортних коридорів.

Оцінювати роль української транспортної системи у здійсненні міжнародних перевезень.

4.7. Економіко-географічні райони України

Економіко-географічна характеристика (за типовим планом: економіко-географічне положення та його господарська оцінка; природні умови і ресурси; населення і трудові ресурси; особливості галузевої та регіональної структури господарства; промисловість і її структура; характеристика основних галузей сільського господарства; транспорт, основні його види та географія; зовнішньоекономічні зв'язки; регіональні відмінності). Географічний поділ праці й економічне районування. Донецький,

Придніпровський, Північно-Східний, Столичний, Центральний, Причорноморський, Подільський, Північно-Західний, Карпатський райони (коротка економіко-географічна характеристика).

Знати зміст понять «економічний район», «економічні райони України», «територіальне розміщення».

Розрізняти економічні райони за критеріям їх виділення та спеціалізацією.

Аналізувати причини й наслідки господарських відмінностей різних районів України.

5. Економіко-географічна характеристика світу

5.1. Сучасна політична карта світу

Етапи формування політичної карти світу. Типологія країн. Показники, що визначають рівень економічного розвитку країн. Форми правління й адміністративно-територіальний устрій країн. Сучасна політична карта Європи, Азії, Африки, Америки, Австралії й Океанії. Міжнародні організації.

Знати: зміст понять «країна», «держава», «залежна країна» та їх відмінності, етапи формування політичної карти світу, регіональний поділ країн світу; розміщення на карті держав світу та їх столиць.

Розрізняти основні форми державного устрою та правління країн світу. *Аналізувати* особливості сучасної соціально-економічної типології країн світу.

Оцінювати політико-географічне положення країн світу, роль міжнародних організацій для узгодження діяльності громадських і державних структур різних країн.

5.2. Населення

Кількість населення світу та його динаміка. Етнічний (національний) склад населення. Найчисленніші народи і мовні сім'ї. Релігії народів світу. Нерівномірність розміщення населення на Землі. Міське населення. Агломерації, мегалополіси. Процеси урбанізації. Сільське населення світу. Міграційні процеси. Трудові ресурси та зайнятість населення в різних сферах господарства країн і регіонів світу.

Знати: кількість населення світу і найбільших країн та його густоту в окремих регіонах, розміщення на карті найбільших мегалополісів світу.

Розрізняти сутність понять «плем'я», «етнос», «нація», «народ», «народність».

Встановлювати причини нерівномірного розподілу населення, особливості його вікового та статевих складу, напрями основних міграційних потоків, структуру зайнятості населення та її відмінність за регіонами.

Порівнювати структуру зайнятості населення в основних сферах господарства країн і регіонах світу.

Аналізувати за діаграмами та картограмами демографічні показники населення світу, проблеми зайнятості.

5.3. Географія світових природних ресурсів

Природні ресурси світу: мінеральні, водні, земельні, лісові, рекреаційні, Світового океану. Ресурсозабезпеченість і ресурсозбереження.

Знати: види природних ресурсів і територіальні особливості їх розміщення.

Аналізувати співвідношення ресурсозабезпеченості в окремих регіонах і країнах світу.

Оцінювати рівень ресурсозабезпеченості та політику ресурсозбереження в різних країнах світу.

5.4. Світове господарство

Географія промисловості світу. Світова паливно-енергетична система. Географія вугільної, нафтової і газової промисловості. Електроенергетика світу. Чорна і кольорова металургія світу, основні райони розміщення металургійного виробництва. Машинобудування світу: географія основних галузей. Основні райони розміщення хімічної, лісової і деревообробної, легкої, харчової промисловості.

Географія сільського господарства. Особливості розвитку і розміщення галузей рослинництва і тваринництва.

Географія транспорту. Розвиток і розміщення найважливіших видів транспорту: залізничного, автомобільного, водного, повітряного.

Міжнародні економічні зв'язки. Основні форми економічного співробітництва. Міжнародний туризм та його різновиди.

Знати етапи формування світового господарства.

Розрізняти: основні райони розміщення провідних галузей промисловості; головні сільськогосподарські райони світу, транспортні системи світу.

Аналізувати: розміщення провідних галузей промисловості світу; наслідки економічних відносин між країнами та групами країн світу.

Оцінювати: значення галузей промисловості, сільського господарства, транспорту для розвитку світової економіки, сучасні тенденції розвитку світового господарства та взаємовідносини між країнами.

5.5. Глобальна проблеми людства

Виникнення і суть глобальних проблем людства. Найважливіші проблеми сучасності: демографічна, екологічна, енергетична, продовольча проблема, бідності, війни і миру, освоєння ресурсів Світового океану, шляхи їх вирішення.

Знати зміст поняття «глобальні проблеми людства».

Аналізувати сутність, причини виникнення, особливості кожної з проблем і можливі шляхи їх вирішення.

Оцінювати: наслідки прояву глобальних проблем на сучасному етапі розвитку суспільства, сталість розвитку (як стратегії людства XXI ст.) у країнах з різним рівнем економіки.

5.6. Економіко-географічна характеристика регіонів і країн світу

Економіко-географічна характеристика регіонів та окремих держав (за типовим планом: економіко-географічне положення і його господарська оцінка; природні умови й ресурси; населення і трудові ресурси; особливості галузевої та регіональної структури господарства; промисловість і її структура; характеристика основних галузей сільського господарства; транспорт, основні його види та географія; зовнішньоекономічні зв'язки; регіональні відмінності).

Загальна характеристика країн Європи. Німеччина. Велика Британія. Франція. Італія. Польща. Білорусь. Росія.

Загальна характеристика країн Азії. Японія. Китай. Індія. Країни Америки. США, Канада. Загальна характеристика країн Латинської Америки.

Загальна характеристика країн Африки. Загальна характеристика Австралії та країн Океанії.

Знати: склад регіону, особливості розміщення та формування населення, господарства.

Визначати галузеву структуру господарства країн певного регіону.

Оцінювати вплив інтеграційних і процесів глобалізації на розвиток країн світу.

4.3. Список рекомендованої літератури

1. Атлас з географії України для 8-9 класу. "Інститут передових технологій". 2006. – 35 с.
2. Баран В.Д., Козак Д.Н., Терпиловський Р.В. Походження слов'ян. - К., 1991.
3. Барановський М.О. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник. – Ніжин: Вид-во НДПУ імені Миколи Гоголя, 2005.
4. Влах М. Р. Географія населення: словник-довідник. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 241 с.
5. Влах М. Р. Особливості географії середньовічного періоду (IV–XV ст.): текст лекції з курсу «Історія географії для студентів географічного факультету денної і заочної форми навчання». – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 1999. – 21 с.
6. Вовк Ф. Антропологічні особливості українського народу. - К., 1994. - 85 с.
7. Грушевський М. Історія України-Руси. - Т. I. - К., 1991. - 648 с.
8. Гудзеляк І. Географія населення: Навчальний посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 232 с.
9. Гунчак Т. Україна. Перша половина XX ст. - К., 1993.
10. Дністрянський М.С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики. - Львів, 2006.
11. Дорошенко Д.І. Нариси історії України. - Львів, 1991.
12. Доценко А.І., Зінич В.Т. та ін. Регіональне розселення в Україні: стан та прогноз. – К., 2007.
13. Залізняк Л. Від склавинів до української нації. - К., 2004. - 256 с.
14. Залізняк Л. Первісна історія України. - К., 1999. - 264 с.
15. Залізняк Л. Походження українського народу. - К., 1996. - 80 с.
16. Книш М. М. Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються: Навчальний посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 264 с.
17. Корнус О. Г. Історична географія: навчальний посібник / О. Г. Корнус; Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2013. – 156 с.
18. Масляк П.О. Географія України. - К., 2000.
19. Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В. Суспільно-географічне районування України. – К., 2000.
20. Олійник Я.Б., Шищенко П.Г., Степаненко А.В., Масляк П.О. Географія: Україна і світ. 2-е вид.; стер. –К.: - 456с.
21. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. - К., 1998.
22. Петров В. Походження українського народу. - К., 1992. - 192 с.
23. Півторак Г. Українці: Звідки ми і наша мова. - К., 1993. - 200 с.

24. Продуктивні сили економічних районів України / За ред. Б.М.Данилишина. - К., 2000.
25. Смаль І.В. Економічна і соціальна географія України.: Навчальний посібник. – Ніжин: Вид-во Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2009. – 287с.
26. Соціально-економічна географія України / За ред. О.І.Шаблія. – Львів, 2000.
27. Федорченко В.К., Дьорова Т.А. Історія туризму в Україні К.: Вища школа, 2002. - 195 с.
28. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навч. Посібник. 2-е вид.- Л.: Світ, 2000

5. Навчальна дисципліна «Біологія»

5.1. Пояснювальна записка

Програма вступного іспиту для кандидатів на здобуття освітнього рівня "бакалавр" на основі повної загальної середньої освіти розроблена на підставі Програми зовнішнього незалежного оцінювання з "Біології" для осіб які бажають здобувати вищу освіту та відповідно до нормативно-правових актів у сфері освіти.

Програма складається з пояснювальної записки; змісту вступного іспиту, що повністю відтворює Програму ЗНО з цієї дисципліни на 2018 рік та списку рекомендованої літератури для підготовки до вступного випробування.

Пропоновану Програму вступного випробування з біології складено на підставі Програми зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) з біології, враховуючи цілі, вимоги і зміст навчання біології в школі, закладені в Державному стандарті освіти та чинній програмі з біології для 11-річної школи.

Завдання зовнішнього незалежного оцінювання з біології є:

- перевірити відповідність знань та умінь учнів програмним вимогам;
- виявити рівень навчальних досягнень учнів;
- оцінити ступінь підготовленості випускників загальноосвітніх навчальних закладів до подальшого навчання у вищих навчальних закладах.

Зміст програми зовнішнього незалежного оцінювання структурований за рівнями організації життя й складається з «Вступу» та розділів: «Молекулярний рівень організації життя», «Клітинний рівень організації життя», «Неклітинний рівень організації життя», «Неклітинні форми життя», «Організмовий рівень організації життя», «Надорганізмові рівні організації життя», «Історичний розвиток органічного світу», які в свою чергу розподілено на теми.

В кожній темі визначено обсяг вимог до знань та предметних умінь учасників зовнішнього незалежного оцінювання з біології.

Програма зовнішнього незалежного оцінювання спрямована на виявлення рівня сформованості знань та умінь з шкільного предмета «Біологія» на основі яких учасник зовнішнього незалежного оцінювання зможе:

- характеризувати основні біологічні поняття, закономірності, закони та теорії, біологічні явища та процеси;
- оперувати поняттями, за потреби пояснення процесів та явищ живої природи, підтверджуючи прикладами з життя та діяльності людини, охорони здоров'я, досягнень біологічної науки;
- порівняти процеси життєдіяльності на різних рівнях організації, (молекулярному, клітинному, організмовому, популяційно-видовому, екосистемі, біосферному) та виявляти взаємозв'язки між ними.
- встановлювати причинно-наслідкові, функціональні, структурні зв'язки та закономірності у живій природі, класифікувати об'єкти;
- виявляти наслідки впливу шкідливих звичок на організм;
- застосувати біологічні знання для аналізу ситуацій, що виникають у різних сферах життя;
- виконувати розрахунки із використанням математичного апарату;
- застосовувати набуті знання при аналізі біологічної інформації, представленої у різних формах (графічній, табличній, текстовій);
- обґрунтовувати висновки.

Учасники вступних іспитів з біології повинні:

знати особливості будови та процесів життєдіяльності вірусів, прокаріот, грибів, рослин, тварин і людини; принципи структури та функціонування біологічних систем, їх індивідуальний та історичний розвиток, взаємозв'язок між організмами та середовищем.

розуміти основні поняття, закономірності та закони, що стосуються будови, життя і розвитку організмів; єдність органічного світу.

вміти застосовувати знання під час пояснення біологічних явищ і процесів; виявляти, порівнювати, аналізувати систематизувати, узагальнювати і обґрунтовувати причинно-наслідкові зв'язки у біологічних системах; характеризувати розвиток еволюційного вчення та основні положення синтетичної теорії еволюції; аналізувати і розкривати закономірності живої природи; пояснювати загальні властивості живих систем та перспективи розвитку біосфери.

Такі ключові компетентності, як уміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здорове життя, соціальна та громадянська компетентності, можуть формуватися відразу засобами всіх біологічних предметів і є метапредметними.

Учасники вступних випробувань з біології:

- усвідомлюють цілісність природи та взаємозв'язок її об'єктів та явищ;
- піклуються про своє здоров'я та здоров'я інших людей;
- пояснюють явища живої природи, використовуючи наукове мислення;
- самостійно чи в групі досліджують живу природу, планують й проводять спостереження та експерименти, виявляючи допитливість;
- аналізують й визначають проблеми довкілля, оцінюють значення біології для сталого розвитку, відповідально діють в природі, ухвалюючи обґрунтовані рішення;
- добирають біологічну інформацію з надійних джерел, оцінюють її достовірність, критично аналізують та застосовують в життєвих ситуаціях, зокрема і в навчанні;
- дотримуються морально-етичних та правових норм, правил екологічної поведінки, вміють надавати допомогу собі й тим, хто її потребує;
- виявляють емоційно-ціннісне ставлення до довкілля, відчують красу природи та радість її пізнання, отримують задоволення від інтелектуальної діяльності.

На основі Програми розробляються тестові завдання. Тести складаються з 3 варіантів, кожний із яких містить 48 завдань. Всі розроблені варіанти мають однаковий ступінь складності, що дає можливість об'єктивно оцінити знання абітурієнта. На виконання тестів абітурієнту надається 120 хвилин.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Абітурієнтам пропонується завдання одного рівня складності. За виконання завдань абітурієнт може отримати максимум 200 балів.

Інструкція: оберіть один із запропонованих варіантів відповіді (букву обраної відповіді потрібно зазначити у спеціальному екзаменаційному бланку). Вступнику запропоновано 48 тестових завдань з вибором однієї правильної відповіді

Завдання № 1–40 - 4 бали, якщо вказано правильну відповідь; 0 балів, якщо вказано неправильну відповідь, або вказано більше однієї відповіді, або відповіді на завдання не надано;

Завдання № 41–48 - 5 балів, якщо вказано правильну відповідь; 0 балів, якщо вказано неправильну відповідь, або вказано більше однієї відповіді, або відповіді на завдання не надано;

5.2. Зміст програми

Елементний склад організмів:

Основні ознаки живого. Рівні організації життя: молекулярний, клітинний, організмовий, популяційно-видовий, екосистемний, біосферний. Методи біологічних досліджень.

Неорганічні сполуки в організмах:

Класифікація хімічних елементів за їхнім вмістом в організмах (макроелементи, в тому числі органогенні елементи, мікроелементи). Наслідки недостатнього або

надлишкового надходження в організм людини хімічних елементів (I, F, Fe, Ca, K) та способи усунення їх нестачі.

Органічні сполуки в організмах:

Будова, властивості і функції органічних сполук. Поняття про біополімери та їхні мономери.

Вуглеводи: моносахариди, олігосахариди, полісахариди. Особливості будови, основні властивості та функції в організмах живих істот.

Ліпіди. Особливості будови, основні властивості та функції в організмах.

Амінокислоти, пептиди та поліпептиди. Білки: особливості будови. Рівні структурної організації білків. Властивості білків. Денатурація, ренатурація білків. Функції білків у живих істотах. Ферменти, їх будова, властивості. Нуклеотиди. Нуклеїнові кислоти. Будова РНК. Типи РНК (інформаційна або матрична, рибосома, транспортна), їхні функції. Поняття про ген. АТФ, поняття про макроергічний зв'язок. Біологічно активні речовини (вітаміни, гормони, нейрогормони, фітогормони, алкалоїди, фітонциди), їх біологічна роль.

КЛІТИННИЙ РІВЕНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЯ

Організація клітин

Сучасна клітини теорія

Мембрани, їхня структура, властивості та основні функції. Плазматична мембрана. Транспорт речовин через мембрани.

Надмембранні комплекси (клітинна стінка, глікокалікс). Підмембранні комплекси (мікронитки, мікротрубочки, пелікула). Цитоскелет, його функції. Цитоплазма та її компоненти. Органели. Одномембранні органели ендоплазматична сітка, апарат Гольджі, лізосоми, вакуолі. Двомембранні органели: мітохондрії, пластиди та їх типи (особливості їхньої будови і функцій). Взаємні перетворення пластид. Автономія мітохондрій та хлоропластів у клітині.

Інші органели: рибосоми, полірибосоми, клітинний центр, органели руху. Клітинні включення.

Будова та функція ядра. Хромосоми, особливості будови та хімічного складу. Гомологічні хромосоми. Аутосоми та статеві хромосоми (гетерохромосоми).

Каріотин людини. Хромосомний набір ядра (прокаріотичний та еукаріотичний).

Поділ клітин

Клітинний цикл. Інтерфаза. Мітотичний поділ клітин у еукаріотів, його фази.

Мейотичний поділ клітин, його фази. Кон'югація гомологічних хромосом. Кросинговер.

Обмін речовин та перетворення енергії

Обмін речовин (метаболізм). Пластичний (асиміляція) та енергетичний (дисиміляція) обмін. Джерела енергії для організмів. Авторитофні (фотосинтезики, хемосинтезики) і гетеротрофні організми.

Етапи перетворення енергії в організмі: підготовчий, анаеробний (безкисневий) та аеробний (кисневий). Аеробне дихання. Бродіння.

Біосинтез білків та його етапи. Генетичний код і його властивості. Кодон, антикодон, старт-кодон, стоп-кодони. Транскрипція. Гени (структурні і регуляторні). Екзони, інтрони. Сплайсинг. Реакції матричного синтезу (реплікація, транскрипція, трансляція)

Фотосинтез. Основні процеси, що відбуваються у світловій та темновій фазах фотосинтезу. Значення фотосинтезу.

НЕКЛІТИННІ ФОРМИ ЖИТТЯ

Віруси, пріони, віроїди

Віруси, їх хімічний склад, будова та відтворення. Механізм проникнення вірусів в організм та клітини хазяїна. Вплив вірусів на організм хазяїна. Профілактика вірусних захворювань людини. Роль вірусів у природі та житті людини. Пріони. Віроїди.

ОРГАНІЗМОВИЙ РІВЕНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЯ

Бактерії

Загальна характеристика прокаріотів (бактерії, ціанобактерії). Особливості будови та процесів життєдіяльності прокаріотів (живлення, дихання, розмноження, спороутворення, інцистування, кон'югація). Взаємозв'язки прокаріотів з іншими організмами (мутуалізм, коменсалізм, паразитизм). Різноманітність та роль прокаріотів у природі та житті людини. Хвороботворні бактерії та захворювання, що ними викликаються. Профілактика бактеріальних захворювань.

Рослини

Загальна характеристика царства Рослини. Класифікація рослин. Життєві форми рослин.

Будова рослинного організму

Особливості організації одноклітинних та багатоклітинних рослин. Нижчі та вищі рослини. Тканини багатоклітинних рослин: твірна (меристема), покривна (епідерма (шкірка), перідерма (корок), основна (запасаюча, повітряносна, асиміляційна), механічні, провідні (ксилема, флоема), їхня будова і функції. Судинно-волокнистий пучок. Вегетативні органи рослин. Корінь та його функції. Види коренів. Коренева система та її типи (стрижнева, мичкувата). Зона кореня та його функції. Будова кореня на поперечному зрізі. Видозміни кореня (коренеплоди, бульбокорені, дихальні, ходульні, корені-підпорки, чіпкі, повітряні, корені-присоски), їх біологічне значення. Поняття про пікірування. Пагін та його функції. Будова пагона. Галуження пагона: значення та типи (дихотомічне, моноподіальне, симоподіальне). Видозміни пагона: (підземні та надземні); видовження та укорочення. Стебло та його функції. Внутрішня будова дерев'янистого стебла. Листок його будова та функція. Видозміни листка. Листопад.

Брунька-зачаток пагона. Будова бруньки. Різновид бруньок та розташування на пагоні (верхівкова та бічна), за будовою (вегетативні та генеративні).

Генеративні ознаки покритонасінних рослин: (квітка, насіння, плід)

Квітка-орган статевого розмноження рослин. Будова і функції квітки. Формула квітки. Суцвіття, їх біологічне значення. Типи суцвіть (китиця, початок, головка, кошик, щиток, зонтик, простий колос, складний колос, волоть, складний щиток, складний зонтик).

Насіння та плід: будова і функції. Утворення насіння та плоду. Типи плодів (біб, кістянка, коробочка, стручок, стручечок, сім'янка, зернівка, ягода, яблуко, горіх, листянка). Збірні плоди. Супліддя, їх біологічне значення. Період спокою та умови проростання насіння. Поширення плодів.

Процес життєдіяльності, розмноження та розвиток рослин

Живлення рослин (мінеральне живлення, повітряне живлення- фотосинтез). Дихання рослин. Транспірація. Транспорт речовин. Висхідна та низхідна течії речовин у рослин. Форми розмноження рослин: статеве і нестатеве. Спори. Запліднення. Запилення та його способи. Ріст і розвиток рослин. Поняття про життєвий цикл вищих рослин (чергування поколінь, спорофіт, гаметофіт). Подразливість та рухи рослин. Регуляція процесів життєдіяльності у покритонасінних рослин. Пристосованість рослин до умов існування.

Різноманітність рослин

Зелені водорості: одноклітинні (хлорела, хламідомонада) та багатоклітинний (спірогіра, ульва, улотрикс)

Бурі водорості (ламідарія, фукус)

Червоні водорості (філофора, порфіра, кораліна)

Діатомові водорості (навікула, пінулярія).
Мохоподібні (політрих, маршанція, сфагнум).
Плауноподібні. Хвощеподібні (хвощ польовий, хвощ лісовий).
Папоротеподібні (щитник чоловічий, страусове перо звичайне, сальвінія).
Голонасінні (гінкго, тис ягідний, туя, сосна, ялина, модрина, кедр, саговник).
Покритонасінні.
Класифікація покритонасінних рослин. Класи: Однодольні та Дводольні. Родина Капустяні (Хрестоцвіт) (представники: грицики, капуста, гірчиця, рапс).
Родина Розові (представники: суниця, шипшина, горобина, яблуня, вишня)
Родина Бобові (представники: горох, квасоля, соя, конюшина, робінія, люцерна).
Родина Пасльонові (представники: петунія, паслін, тютюн, картопля, томат, перець); Айстрові (Складноцвіті) (Представники: соняшник, кульбаба, будяк, ромашка, волошка).
Цибулеві (представники: цибуля, часник, черемшина).
Лілійні (представники: тюльпани, проліска, лілія).
Злакові (представники: кукурудза, рис, пшениця)
Загальна характеристика та особливості поширення рослин різних таксонів.

Гриби. Лишайники.

Загальна характеристика царства Гриби. Середовища існування. Особливості будови та процесів життєдіяльності (живлення, розмноження) шапенкових цвілевих грибів, дріжджів, грибів-паразитів. Різноманітність грибів: шапінкові (маслюк, підосичник, білий гриб, опеньки, глива, мухомор, біла поганка); цвілеві гриби (мукор, пеніцил, аспергіл); гриби-паразити (сажкові, іржисті, трутовики). Мікориза. Значення грибів у природі та житті людини.

Лишайники-симбіотичні організми. Будова та особливості життєдіяльності лишайників. Різноманітність лишайників (графіс, пармелія, ксанторія, ягель)

Значення лишайників у природі та житті людини.

Тварини

Загальна характеристика царства Тварин. Принципи кваліфікації тварин.

Будова і життєдіяльність тварин.

Особливості одноклітинних і багатоклітинних тварин. Тканини тварин. Загальний план будови організму тварин: симетрія тіла (двобічна, радіальна); покрови тіла; опорний апарат (зовнішній скелет, гідроскелет); порожнини тіла (первинна, вторинна, змішана); органи, системи органів та їх функції. Подразливість, рух, живлення, дихання, виділення, транспорт речовин, розмноження, ріст тварин. Типи розвитку: прямий та непрямий(з повним і неповним перетворенням). Регуляція функцій у багатоклітинних тварин. Особливості поведінки тварин. Поняття про рефлекс та інстинктивну поведінку.

Різноманітність тварин

Одноклітинні тварини.

Загальна характеристика. Особливості будови та процесів життєдіяльності (живлення, дихання, виділення, осморегуляція, рух, подразливість, розмноження, інцистування)

Прісноводні (амеба протей, евглена зелена, інфузорія-туфелька) та морські (форамініфери, радіолярії) одноклітинні, їхня роль у природі та житті людини. Роль морських одноклітинних в утворенні осадових порід та як «керівних копалин».

Роль одноклітинних тварин у ґрунтоутворенні.

Симбіотичні одноклітинні тварини: мутуалісти, коменсали, паразити (дизентерійна амеба, трипаносоми, малярійний плазмодій).

Захворювання людини та свійських тварин, що викликаються одноклітинними тваринами. Роль одноклітинних тварин у природі та житті людини.

Багатоклітинні тварини. Характерні риси багатоклітинних тварин, їхня відмінність від одноклітинних.

Тип Губки. Загальна характеристика типу. Особливості будови та процесів життєдіяльності. Диференціація клітин, дотканинний тип організації. Різноманітність (бодяга, венерин кошик, грецька губка). Роль у природі та житті людини.

Тип Кишкотоворожнинні, або Жалкі. Загальна характеристика типу. Особливості будови та процесів життєдіяльності. Гідра. Різноманітність кишкотоворожнинних (медузи та поліпи). Роль кишкотоворожнинних у природі та житті людини. Коралові поліпи та формування коралових рифів.

Тип Плоскі черви. Загальна характеристика типу. Різноманітність плоских червів: класи Війчасті черви (молочно-біла планарія), Сисуни (печінковий та котячий сисуни), Стюжкові черви, особливості поширення, будови та процеси життєдіяльності, цикли розвитку. Пристосованість плоских червів до паразитичного способу життя. Шкода, якої паразитичні плоскі черви завдають організмові хазяїна.

Тип Первинноворожнинні, або круглі черви (Нематоди). Загальна характеристика типу. Різноманітність круглих червів та середовища існування. Круглі черви, які вільно існують, їхня роль у процесі ґрунтоутворення. Круглі черви-паразити рослин (галова, стеблова, пшенична, бурякова нематоди), тварин та людини (аскарида, гострик, тріхінела), захворювання що ними викликаються. Шкідливий вплив гельмінтів на організм хазяїна. Профілактика захворювань, що викликаються гельмінтами.

Тип Кільчасті черви, або Кільчаки. Загальна характеристика типу. Різноманітність кільчастих червів, середовища існування. Клас Багатошетинкові черви (нереїс, піскожил). Клас Малошетинкові черви (дошовий черв'як). Середовища існування, спосіб життя. Роль дошових червів у процесі ґрунтоутворення. Роль кільчастих червів у природі та житті людини. Охорона кільчастих червів.

Тип Молюски. Загальна характеристика, різноманітність, середовище, спосіб життя. Класи Черевоногі, Двостулкові, Головоногі. Характерні риси будови, процесів життєдіяльності, поширення. Роль молюсків у природі та житті людини. Охорона молюсків.

Тип Членистоногі. Загальна характеристика типу. Різноманітність членистоногих, середовища їх існування та спосіб життя.

Ракоподібні. Загальна характеристика типу, особливості зовнішньої та внутрішньої будови, процесів життєдіяльності, середовища існування. Різноманітність ракоподібних. Їхня роль у природі та житті людини. Охорона ракоподібних.

Павукоподібні. Загальна характеристика, особливості зовнішньої та внутрішньої безпеки, процесів життєдіяльності, середовища існування. Різноманітність павукоподібних. Їхня роль у природі та житті людини.

Комахи. Загальна характеристика, середовища існування. Особливості зовнішньої та внутрішньої будови, процесів життєдіяльності. Типи ротових апаратів. Функції жирового тіла. Пристосованість комах до польоту. Особливості поведінки комах. Типи розвитку. Різноманітність комах. Ряди комах з неповним та повним перетворенням. Характеристика рядів, типові представники, роль у природі та житті людини. Свійські комахи. Охорона комах.

Тип Хордові. Загальна характеристика, внутрішня будова, середовища існування. Різноманітність Хордових.

Клас Кісткові риби. Особливості зовнішньої та внутрішньої будови, особливості будови, життєдіяльності. Особливості поведінки риб. Нерест, турбота про нащадків. Різноманітність кісткових риб. Характеристики та типові представники. Роль у природі та житті людини. Промисел риб. Рациональне використання рибних ресурсів. Штучне розведення риб. Охорона риб.

Клас Земноводні. Загальна характеристика. Особливості будови та процесів життєдіяльності у зв'язку з виходом на суходіл. Різноманітність земноводних: ряди Безхвості, Безногі та Хвостаті. Особливості організації, представники роль у природі та житті людини. Охорона земноводних.

Клас Плазуни. Особливості зовнішньої та внутрішньої будови, процесів життєдіяльності. Сезонні явища в житті плазунів. Пристосованість плазунів до життя на суходолі. Різноманітність плазунів. Охорона плазунів.

Клас Птахи. Особливості зовнішньої та внутрішньої будови, процесів життєдіяльності. Птахи- теплокровні тварини. Пристосованість птахів до польоту. Сезонні явища в житті птахів. Осілі, кочові та перелітні птахи. Перельоти птахів та способи їхнього дослідження. Розмноження і розвиток птахів. Будова яйця птахів та його інкубація. Різноманітність птахів, особливості організації, представники та роль у природі та житті людини. Птахівництво. Охорона птахів.

Клас Ссавці. Загальна характеристика. Середовища існування. Особливості зовнішньої та внутрішньої будови. Особливості розмноження і розвитку ссавців. Поведінка ссавців. Сезонні явища у житті ссавців. Різноманітність ссавців. Першозвірі - яйцескладні ссавці. Сумчасті. Плацентарні ссавці. Примати: особливості організації, представники, роль у природі та житті людини. Охорона ссавців.

Спосіб життя, особливості зовнішньої та внутрішньої будови, поширення у природі представників наведених таксонів, їх різноманіття. Значення тварин різних таксонів у природі та житті людини.

ЛЮДИНА

Положення людини у системі органічного світу.

Тканини організму людини їх будова та функції.

Функціональні системи органів.

Опорно-рухова система. Кісткові та хрящові тканини. Хімічний склад, будова, ріст та з'єднання кісток. Будова скелета людини.

М'язові тканини. Будова та функції скелетних м'язів. Основні групи м'язів. Механізм скорочення м'язів.

Внутрішнє середовище організму людини. Гомеостаз. Склад і функції крові. Будова та функції еритроцитів, лейкоцитів та тромбоцитів. Групи крові. Переливання крові. Імунна система. Кровотворення та анемія.

Функції та будова кровоносної та лімфатичної систем. Велике і мале коло кровообігу. Будова серця. Властивості серцевого м'яза. Автоматія серця.

Кровоносні судини, їх будова та функції. Коло кровообігу. Рух крові по судинах. Артеріальний тиск.

Лімфообіг. Лімфа її склад. Лімфатична система її будова та функції.

Зовнішнє та клітинне дихання. Функції та будова органів дихання. Голосовий апарат.

Живлення та травлення. Будова та функції органів травлення. Травні залози. Травлення у ротовій порожнині. Зуби. Пристінкове травлення. Всмоктування. Регуляція травлення. Енергетичні потреби організму. Норми і гігієна харчування. Вітаміни, їхні властивості.

Системи, що забезпечують виділення продуктів метаболізму.

Функція та будова нирок. Будова нефрону. Утворення та виведення сечі.

Будова та функції шкіри. Терморегуляція. Загартування.

Регуляція функцій. Гуморальна регуляція. Ендокринна система. Гормони.

Нервова регуляція. Рефлекс. Рефлекторна дуга.

Нервова система: центральна та периферична.

Будова та функції головного мозку. Регуляція рухової активності. Вегетативна нервова система. Вплив негативної нервової системи на діяльність організму та її функції.

Сенсорні системи їх значення. Функції та будова сенсорних систем. Загальні властивості нервових систем. Органи чуття. Рецептори. Будова та функції органів зору, слуху та рівноваги. Гігієна слуху та зору.

Вища нервова діяльність людини. Інстинкти. Безумовні та умовні рецептори. Утворення нервових рецепторів. Гальмування умовних рецепторів. Динамічний стереотип. Фізіологічні основи мовлення. Характер. Обдарованість, здібності. Сон, його значення. Вплив алкоголю, наркотиків, токсинів та тютюнокуріння на організм людини.

РОЗМНОЖЕННЯ ОРГАНІЗМІВ.

Форми розмноження організмів. Способи нестатевого розмноження одноклітинних і багатоклітинних організмів. Поліембріонія. Партеногенез. Копуляція. Процес формування статевих клітин. Запліднення та його форми.

Індивідуальний розвиток організмів

Онтогенез. Періоди індивідуального розвитку організмів. Зародковий період розвитку, його етапи у тварин. Стовбурові клітини. Післязародковий період розвитку, його етапи у тварин та людей. Статеве дозрівання. Особливості післязародкового розвитку у рослин. Ріст, його типи та регуляція. Регенерація. Життєвий цикл. Прості та складні життєві цикли.

Спадковість і мінливість

Генетика. Методи генетичних досліджень. Основні поняття генетики: гени, локус гени, алель, генотип, фенотип, генофонд, спадковість, мінливість, чиста лінія.

Закономірності спадковості

Закономірності спадковості, встановлені Г. Менделем та їх статистичний характер. Закон чистоти гамет. Методи перевірки генотипу гібридних особин. Проміжний характер теорія спадковості. Взаємодія генів та її типи. Цитоплазматична спадковість.

Закономірності мінливості

Модифікаційна мінливість, її властивості та статистичні закономірності. Норма реакції. Варіаційна крива. Спадкова мінливість та її типи. Мутагенні фактори. Спонтанні мутації.

Селекція

Завдання та методи селекції. Сорт, порода, штам. Штучний добір, його форми. Системи схрещувань організмів. Гетерозис. Особливості селекції рослин, тварин, мікроорганізмів. Поліплоїдія.

Центри різноманітності та походження культурних рослин. Райони одомашнення тварин. Генетично модифіковані і химерні організми.

НАДОРГАНІЗМОВІ РІВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЯ

Екологічні фактори

Екологічні фактори: абіотичні, біотичні, антропогенні. Поняття про обмежуючий фактор. Закон оптимуму. Екологічна валентність виду. Взаємодія екологічних факторів. Форми біотичних зв'язків. Адаптація. Адаптивні біологічні ритми організмів. Фотоперіодизм. Сезонні зміни у житті рослин та тварин.

Середовище існування

Основні середовища існування організмів: наземно-повітряне, водне ґрундове. Організми живих істот як особливе середовище існування. Життєві форми організмів.

Популяційно-видовий рівень організації життя

Вид. Критерії виду. Ареал. Екологічна ніша. Структура виду. Популяція. Характеристика популяції. Популяційні хвилі. Гомеостаз популяції. Генофонд популяції.

Екосистеми

Екосистеми, їх склад та різноманіття. Взаємозв'язки між популяціями в екосистемах. Перетворення енергії в екосистемах. Продуценти. Консументи. Редуценти. Ланцюги живлення. Трофічний рівень. Трофічна стінка. Правило екологічної піраміди. Типи екологічних пірамід. Розвиток екосистем.

Біосфера

Біосфера. Ноосфера. Жива речовина біосфери її властивості і функції. Кругообіг речовин та потоки енергії в біосфері як необхідні умови її існування. Сучасні екологічні проблеми.

Вчення В. І. Вернадського про біосферу та ноосферу, його значення для уникнення глобальної екологічної кризи.

Охорона видового різноманіття організмів

Природоохоронні території. Поняття про екологічну мережу. Природоохоронне законодавство України. Основні документи щодо природоохоронної діяльності людини. Міжнародне співробітництво у галузі охорони природи. Роль рослин у природі та житті людини.

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ОРГАНІЧНОГО СВІТУ

Основи еволюційного вчення

Еволюція. Філогенез. Філогенетичний ряд. Основні положення еволюційного вчення Ч. Дарвіна.

Дивергенція, конвергенція, паралелізм. Аналогічні та гомологічні органи. Рудименти та атавізми. Мімікрія та її види.

Синтетична теорія еволюції. Мікроеволюція. Природний добір. Видоутворення. Макроеволюція. Біологічний прогрес і регрес.

Історичний розвиток і різноманітність органічного світу

Сучасна система органічного світу. Принципи кваліфікації організмів. Таксономічні одиниці. Поділ геологічної історії Землі на ери, періоди, епохи. Основні події, що відбувалися у ті чи інші геологічні періоди історії Землі.

5.3. Список рекомендованої літератури

1. Авилова К.В. Позвоночные животные, их изучение в школе. Птицы: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1983. – 160 с.
2. Айала Ф., Кайгер Дж. Современная генетика: в 3 т./ Пер. с англ. – М.: Мир, 1987. - 385 с.
3. Акимущкин И. И. Мир животных. Млекопитающие или звери. – М.: Мысль, 1988. - 446 с.
4. Акимущкин И. И. Мир животных. Рассказы о насекомых. – М.: Молодая гвардия, 1975. - 123с.
5. Алберт с Б., Брей Д., Льюис Дж., Рэфф М., Роберт с. К., Уотсон Дж. Молекулярная биология клетки: в 3 т. / Пер. с англ. – М.: Мир, 1994.
6. Афанасьев Ю.Н., Юрина Н.А., Алешин Б.В. Гистология. – М.: Медицина, 1989.
7. Барина М. Зоохория / Барина М. / Биология. – 2002. - № 40. – (Официальный сайт).
8. Біологія. 6-11 класи: навчальні програми, методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2017/2018 навчальному році /Укладач С.С. Фіцайло. – Харків: Ранок, 2017.- 144 с.
9. Биологический энциклопидический словарь/ред. М.С. Гиляров. -2е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – 435с.
10. Биология: Рабочая тетрадь по экологии для учащихся 7-8 кл. – М.: ГЕНЖЕР, 1996. – 20 С.
11. Биология: Учебник для 6 кл. серед. общеобразоват. уч. завед./ Н.Н. Мусиенко, Ю. Г. Вербес, П. С. Славний, П. Г. Баклан. – К.: Генеза, 2002. -286 с.
12. Богоявленская А.Е. Активные формы и методы обучения биологии: Растения. Бактерии. Грибы. Лишайники. – М.: Просвещение, 1996. – 234 с.

13. Васильев А.Е., Воронин Н. С., Еленевский А.Г., Серебрякова Т.И., Шорина Н.И. Ботаника: морфология и анатомия растений. – М.: Просвещение, 1988.
14. Векерічик К.М. Мікробіологія з основами вірусології. – К.: Либідь, 2001. – 311 с.
15. Гилберт С.С. Биология развития: в 3 т./Пер. с англ. – М.: Мир, 1994.
16. Гин А.А. Приемы педагогической техники. Свобода выбора. Открытость. Деятельность. Обратная связь. Идеальность: Пособие для учителей. – Луганск: Учебная книга, 2003. – 88 с.
17. Глаголев С.М., Беркинблит М.Б. Биология. Протисты и животные: Учеб. материалы для учащихся VII-VIII кл. – Ч.І. – М.: МИРОС, 1997. – 432 с.
18. Глаголев С.М., Беркинблит М.Б. Биология. Протисты и животные: Учеб. Материалы для учащихся VII-VIII кл. – Ч.ІІ. – М.: МИРОС, 1997.- 304 с.
19. Демічева І.О. Генеративні органи рослин. – Харків: Основа, 2004. – 126 с.
20. Демичева И.А., Тетрадь для самостоятельных и лабораторных работ по ботанике для 6 класса. – Ч. 2. -2-е изд., перераб. и доп. – Х., 2003. -126 с.
21. Дидактический материал по общей биологии: Пособие для учителей биологии / Р.А. Петросова, Н.Н. Пилипенко, А.В. Теремов; Под ред. А.И. Никишова. – М.: РАУБ-Цитадель, 1997. – 224 с.
22. Дмитриев Ю.Д. Соседи по планете. Земноводные и пресмыкающиеся. – М.: Дет. лит., 1978. -272 с.
23. Дмитриев Ю.Д. Соседи по планете. Насекомые. – М.: Дет. лит., 1977.-256 с.
24. Еник Я. Иллюстрированная энциклопедия лесов. – Прага: Артия, 1978. – 432 с.
25. Жизнь животных: в 7 т. /ред. В.Е. Соколов. – М.: Просвещение, 1987.
26. Жизнь растение: в 6 т.- М.: Просвещение, 1979.
27. Жукова Т.И. Часы занимательной зоологии. – М.: Просвещение, 1973.
28. Жуковский П.М. Ботаника. -5-е изд., перераб. и доп. – М.: Колос, 1982.
29. Зверев И.Д. Книга для чтения по анатомии, физиологии и гигиене человека: Пособие для учащихся 9 кл. ср. шк. – М.: Просвещение, 1989. -240 с.
- 30.Ильичев А.А. Популярная энциклопедия выживания.- М.: ЭКСМО-Пресс, 2002. -496 с.
31. Калинова Г.С., Мягкова А.Н. Методика обучения биологии: 6-7 кл. Растения. Бактерии. Грибы. Лишайники: Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1989.
32. Коломинский Я.Л. Человек. Психология: Кн. Для учащихся ст. кл. – М.: Просвещение, 1986. – 223 с.
33. Кошель П. Жизнь семян// Биология. – 2003, № 2-3. – (Официальный сайт)
34. Кошки, собаки, попугаи и другие.../ Л.И. Короткая, Т.А. Литвинова, О.А. Соколов, Ю.С.Коваленко. – К.: Посредник, 1994. -207 с.
- 35.Кудряшов В. Энциклопедия выживания. Один на один с природой. –Краснодар : Советская Кубань, 2001. – 384 с.
36. Лікарська рослини /В.В. Лихочвор, В.С. Борисюк, С.В.Дубковецький, Д.М. Онищук. – Львов: НВФ «Українські технології», 2003. – 272 с.
37. Марри Р., Греннер Д., Мейес П., Родуэлл В. Биохимия человека: в 2 т./пер. С англ. – М.:Мир, 1993.
38. Молис С.С. Активные формы и методы обуения биологии. Животные: Кн. для учителя: из опыта работы. – М.: Просвещение, 1988. -176 с.
39. Мусієнко М.М. Фізіологія рослин. – Київ: Либідь, 2001.- 455 с.
40. Никишов А.И., Теремов А.В. Дидактический материал по зоологии: Пособие для учителей биологии. – М.: РАУБ- Цитадель, 1996.
41. Никишов А.И., Петросова Р.А., Рохлов В.С., Теремов А.В. Биология в таблицах для 6-11 кл. – М.: ИЛЕКСА, 1997.

42. Никишов А.И., Рохлов В.С. Дидактический материал по ботанике: Пособие для учителей и учащихся. – М.:РАУБ-ТОПИКАЛ, 1994.
43. Никишов А.И., Рохлов В.С. Дидактический материал по анатомии, физиологии и гигиене человека: Пособие для учителей биологии. М.: РАУБ - Цитадель, 1996.
44. Общая биология: Учебник для 10-11 кл. шк. С углубл. изуч. Биологии /А.О. Рувинский, Л.В. Высоцкая, С.М., Глаголев и др.; Под ред. А.О. Рувинского. – М.: Просвещение, 1993. -544 с.
45. Одум Ю. Экология: в 2/пер. с англ. – М.: Мир, 1986. – 234 с.
46. Орлов Б.Н. Ядовитые животные и растения. – М.: Высшая школа, 1989.- 657с.
47. Рейвн П., Зверт Р., Айкхорн С. Современная ботаника. – М., 1990.-456 с.
48. Розенштейн А.М. Самостоятельные работы по биологии. Растения: Пособие для учителя. -2е издание – М.: Просвещение, 1988.-324 с.
49. Рохлов В., Теремов А., Петросова Р. Занимательная ботаника: кн. для учащихся, учителей и родителей. – М.: АСТ-ПРЕСС, 2002. -432 с.
50. Сапин М.Р., Билич Г.Л. Анатомия человека: Учебное пособие для студ. Биол. Спец., вузов. – М.: Высш. Шк., 1989.- 324 с.
51. Сингер М., Берг П. Ген и геном: в 2 т. /пер. с англ. – М.: Мир, 1998.-167 с.
52. Словарь-справочник по экологии /К. М. Сытник, А.В. Брайон, А.В. Гордецкий, А.П. Брайон. – К.: Наук., думка, 1994.- 226 с.
53. Суравегина И.Т., Сенкевич В.М. Экология и мир. – М.: Новая школа, 1994.
54. Теремов А., Рохлов В. Занимательная зоология: Кн. для учащихся, учителей и родителей. М.:АСТ-ПРЕСС, 2002.- 528 с.
55. Токарский В.А., Есилевская М.А. Зоология позвоночных. – Харьков: ХГУ, 1998.
56. Упатова И.П. Биология рабочая тетрадь для учащихся 9 классов – Х.: Гимназия, 2003 - 169 с.
57. Упатова И.П. Биология рабочая тетрадь для учащихся 8 классов – Х.: Гимназия, 2003 -168 с.
58. Упатова І.В. Біологія (авторські уроки 6-11 класи). – Харків: Ранок, 2005.-187 с.
59. Фарб П. Популяционная экология / пер. с англ.- м.: Мир, 1971. – 345 с.
60. Физиология человека: в 3 т. / ред. Р.Шмидт, Г. Тевс. – М.: Мир, 1996.
61. Чайченко Г.М. Основы физиологии высшей нервной деятельности. – К.: Вища шк., 1987.- 234 с.
62. Червона книга України / Упоряд. О.Ю. Шапаренко, С.О. Шапаренко. –Харків: Торсінг, 2002. - 336 с.
63. Шаламов Р.В., Дмитриев Ю.В., Подгорный В.И. Биология (комплексный справочник) (рос. або укр вид.). – Харьков: Ранок, 2006.- 624 с.
64. Энциклопедия для детей. – Т.18: Человек. – Ч.1: Происхождение и природа человека. Как работает тело. Искусство быть здоровым. – М.: Аванта, 2002, - 464 с.
65. Энциклопедия для детей. – Т. 18: Человек. – Ч. 2: Архитектура души. Психология личности. Мир взаимоотношений. Психотерапия. – М. Аванта, 2002.- 640 с.
66. Энциклопедия для детей. – Т.2: Биология. -5-е изд. – М.: Аванта, 2003.- 704 с.
67. Эттенборо Д. Жизнь на земле. Естественная история / пер. с англ. – М.: Мир, 1984.
68. Яблоков А.В., Юсуфов А.Г. Эволюционное учение. – М.: Высшая школа, 1976.
69. Яхонтов А.А. Зоология для учителя. Хордовые / Под ред. А.В. Михеева. -2-е изд. – М.: Просвещение, 1985.- 448 с.

6. Навчальна дисципліна «Іноземна мова (англійська, німецька, французька)»

6.1. Пояснювальна записка

Програма вступних випробувань з англійської, німецької та французької мови для вступників до Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ розроблена з урахуванням чинних програм з іноземної мови для 5-9 класів та програм для англійської профільного навчання учнів 10-11 класів (рівень стандарту, Наказ Міністерства освіти і науки України № 1021 від 28.10.2010 р.) та відповідає Програмі зовнішнього незалежного оцінювання з англійської мови для осіб, які бажають здобувати вищу освіту на основі повної загальної середньої освіти (Наказ Міністерства освіти і науки України 01.10.2014 р. № 1121).

Пропонована програма вступного іспиту створена з урахуванням основних положень Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (рівень B1) та рівнів навчальних досягнень випускників середніх шкіл, викладених у змісті чинної програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів України (2-11 класи).

Критерії оцінювання виконаних завдань

Розроблені тестові завдання вступного випробування з іноземної мови передбачають перевірку сформованості іншомовно-мовленнєвої комунікативної компетенції вступників. Кожне тестове завдання містить у собі чотири варіанти відповідей, правильне з яких лише одне. Кандидат на навчання, відповідаючи на завдання (1 – 50 завдання), повинен обрати лише один із запропонованих йому варіантів та поставити позначку навпроти правильного варіанта.

Завдання вважається виконаним, якщо вступник обрав правильний варіант відповіді та позначив його на аркуші завдання. Завдання вважається невиконаним у випадках, якщо:

- а) позначений неправильний варіант відповіді;
- б) позначено два або більше варіантів відповіді;
- в) не позначено жодного із варіантів відповіді;
- г) є виправлення одного з варіантів відповіді, навіть якщо обраний кінцевий варіант відповіді є правильним.

Кожна правильна відповідь оцінюється в 4 бали. Кількість балів (Б) на іспиті визначається за 200-бальною шкалою.

На вирішення запропонованих тестових завдань відведено 2 години.

Під час тестування забороняється використання будь-яких сторонніх матеріалів, окрім наданих у тестових зошитах.

6.2. Зміст програми

Лексичний мінімум з англійської мови вступника складає 2500 одиниць, відповідно до тематики ситуативного спілкування, передбаченої Програмою загальноосвітніх навчальних закладів з іноземних мов.

I. Особистісна сфера

Повсякденне життя і його проблеми.

Сім'я. Родинні стосунки.

Характер людини.

Режим дня.

Здоровий спосіб життя.
Дружба, любов
Стосунки з однолітками, в колективі.
Світ захоплень.
Дозвілля, відпочинок.
Особистісні пріоритети.
Плани на майбутнє, вибір професії.

II. Публічна сфера.

Навколишнє середовище.
Життя в країні, мова якої вивчається.
Подорожі, екскурсії.
Культура і мистецтво в Україні та в країні, мова якої вивчається.
Спорт в Україні та в країні, мова якої вивчається.
Література в Україні та в країні, мова якої вивчається.
Засоби масової інформації.
Молодь і сучасний світ.
Людина і довкілля.
Одяг.
Покупки.
Харчування.
Науково-технічний прогрес, видатні діячі науки.
Україна у світовій спільноті.
Свята, знаменні дати, події в Україні та в країні, мова якої вивчається. Традиції та звичаї в Україні та в країні, мова якої вивчається.
Видатні діячі історії та культури України та країни, мова якої вивчається.
Визначені об'єкти історичної та культурної спадщини України та в країні, мова якої вивчається.
Музеї, виставки.
Кіно, телебачення.
Обов'язки та права людини.
Міжнародні організації, міжнародний рух.

III. Освітня сфера.

Освіта, навчання, виховання.
Шкільне життя.
Улюблені навчальні предмети.
Система освіти в Україні та в країні, мова якої вивчається.
Іноземні мови у житті людини.

ГРАМАТИКА

СЛОВОТВОРЕННЯ

Слова, утворені від відомих коренів за допомогою суфіксів іменників, прикметників і дієслів; префіксів прикметників і дієслів.

МОРФОЛОГІЯ

Іменник. Вживання іменників у однині та у множині.
Використання іменників у ролі прикметників. Присвійний відмінок.
Артикль. Основні випадки вживання означених і неозначених артиклів. Нульовий артикль.
Прикметник. Вживання прикметників. Ступені порівняння прикметників.
Займенник. Види займенників. Вживання займенників.
Дієслово. Видо-часові форми дієслова в активному та пасивному стані.

Умовні речення (0, I, II, III типів). Наказовий спосіб дієслів. Правильні та неправильні дієслова. Безособові форми дієслова та їх конструкції. Герундій. Модальні дієслова. Participle I, Participle II.

Фразові дієслова з: get, be, look, keep, go, come, take, run, turn, call, break, give, put, make, clear, cut, fall, hold, let, hand.

Структура *to be going to do smth.*

Прислівник. Вживання ступенів порівняння прислівників. Прислівники місця і часу. Основні прислівникові звороти.

Quantifiers/Intensifiers (*quite, a bit, etc*)

Числівник. Кількісні та числівники. Порядкові числівники.

Прийменник. Види прийменників. Вживання прийменників.

Частка. Особливості вживання *to* з дієсловами.

Сполучники. Вживання сполучників сурядності та підрядності.

СИНТАКСИС

Структура різних типів речень.

Прості речення.

Безособові речення.

Складні речення (складносурядні і складнопідрядні).

Пряма і непряма мова.

Узгодження дієслівних часів у складнопідрядних реченнях.

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ (2500 слів)

Лексичний мінімум вступника складає 2500 одиниць, відповідно до тематики ситуативного спілкування, передбаченої Програмою загальноосвітніх навчальних закладів з іноземних мов (рівень стандарту).

Лексичний мінімум з німецької мови вступника складає 2500 одиниць, відповідно до тематики ситуативного спілкування, передбаченої Програмою загальноосвітніх навчальних закладів з іноземних мов.

I. Особистісна сфера

Повсякденне життя і його проблеми.

Сім'я. Родинні стосунки.

Характер людини.

Режим дня.

Здоровий спосіб життя.

Дружба, любов

Стосунки з однолітками, в колективі.

Світ захоплень.

Дозвілля, відпочинок.

Особистісні пріоритети.

Плани на майбутнє, вибір професії.

II. Публічна сфера.

Навколишнє середовище.

Життя в країні, мова якої вивчається.

Подорожі, екскурсії.

Культура і мистецтво в Україні та в країні, мова якої вивчається.

Спорт в Україні та в країні, мова якої вивчається.

Література в Україні та в країні, мова якої вивчається.

Засоби масової інформації.
Молодь і сучасний світ.
Людина і довкілля.
Одяг.
Покупки.
Харчування.
Науково-технічний прогрес, видатні діячі науки.
Україна у світовій спільноті.
Свята, знаменні дати, події в Україні та в країні, мова якої вивчається. Традиції та звичаї в Україні та в країні, мова якої вивчається.
Видатні діячі історії та культури України та країни, мова якої вивчається.
Визначені об'єкти історичної та культурної спадщини України та в країні, мова якої вивчається.
Музеї, виставки.
Кіно, телебачення.
Обов'язки та права людини.
Міжнародні організації, міжнародний рух.
III. Освітня сфера.
Освіта, навчання, виховання.
Шкільне життя.
Улюблені навчальні предмети.
Система освіти в Україні та в країні, мова якої вивчається.
Іноземні мови у житті людини.

ГРАМАТИКА

МОРФОЛОГІЯ

АРТИКЛЬ: Означений артикль. Неозначений артикль. Нульовий артикль.
ІМЕННИК: Рід іменників. Однина і множина іменників. Сильна, слабка, жіноча відміна іменників.
ПРИКМЕТНИК: Сильна, слабка, мішана відміна прикметників. Ступені порівняння прикметників.
ПРИСЛІВНИК: Прислівники місця, часу, причини й мети, модальні, займенникові прислівники. Ступені порівняння прислівників.
ЗАЙМЕННИКИ: Особові, присвійні, вказівні, питальні, відносні, неозначені займенники. Взаємний, безособовий займенник.
ЧИСЛІВНИК: Кількісні і порядкові числівники.
ПРИЙМЕННИК: Прийменники, що керують родовим відмінком. Прийменники, що керують давальним відмінком. Прийменники, що керують знахідним відмінком. Прийменники, що керують давальним і знахідним відмінком.
ДІЄСЛОВО: Сильні, слабкі, неправильні дієслова. Модальні дієслова. Зворотні дієслова.
Утворення і вживання часових форм дієслів: **Präsens, Präteritum, Perfekt, Plusquamperfekt, Futurum I.**
Пасивний стан дієслова: **Präsens Passiv, Präteritum Passiv.**
Наказовий спосіб дієслів.
Неозначена форма (Infinitiv) з часткою **zu** і без неї. Інфінітивні звороти **um ... zu, (an)statt ... zu, ohne ... zu.**
Дієприкметники: Partizip I, Partizip II.

СИНТАКСИС

РЕЧЕННЯ: Розповідне, питальне, спонукальне речення. Члени речення. Прямий і

зворотний порядок слів. Складносурядне речення зі сполучниками сурядності, які не впливають на порядок слів: **und, aber, oder, denn, sondern**, та сполучниками і сполучниками-прислівниками, які можуть впливати на порядок слів: **darum, trotzdem, dann, deshalb**. Складнопідрядне речення: Означальні підрядні речення (Attributsätze). З'ясувальні підрядні речення (Objektsätze). Підрядні часу (Temporalsätze). Підрядні причини (Kausalsätze). Підрядні мети (Finalsätze). Підрядні місця (Lokalsätze). Умовні підрядні речення (Konditionalsätze).

Лексичний мінімум з французької вступника складає 2500 одиниць, відповідно до тематики ситуативного спілкування, передбаченої Програмою загальноосвітніх навчальних закладів з іноземних мов.

I. Особистісна сфера

Повсякденне життя і його проблеми.

Сім'я. Родинні стосунки.

Характер людини.

Режим дня.

Здоровий спосіб життя.

Дружба, любов

Стосунки з однолітками, в колективі.

Світ захоплень.

Дозвілля, відпочинок.

Особистісні пріоритети.

Плани на майбутнє, вибір професії.

II. Публічна сфера.

Навколишнє середовище.

Життя в країні, мова якої вивчається.

Подорожі, екскурсії.

Культура і мистецтво в Україні та в країні, мова якої вивчається.

Спорт в Україні та в країні, мова якої вивчається.

Література в Україні та в країні, мова якої вивчається.

Засоби масової інформації.

Молодь і сучасний світ.

Людина і довкілля.

Одяг.

Покупки.

Харчування.

Науково-технічний прогрес, видатні діячі науки.

Україна у світовій спільноті.

Свята, знаменні дати, події в Україні та в країні, мова якої вивчається. Традиції та звичаї в Україні та в країні, мова якої вивчається.

Видатні діячі історії та культури України та країни, мова якої вивчається.

Визначені об'єкти історичної та культурної спадщини України та в країні, мова якої вивчається.

Музеї, виставки.

Кіно, телебачення.

Обов'язки та права людини.

Міжнародні організації, міжнародний рух.

III. Освітня сфера.

Освіта, навчання, виховання.

Шкільне життя.

Улюблені навчальні предмети.
Система освіти в Україні та в країні, мова якої вивчається.
Іноземні мови у житті людини.

ГРАМАТИКА

1. Французьке речення. Іменник. Артикль. Прикметник.
 2. Стверджувальна, заперечна і запитальні форми дієслова. Найближчий майбутній час.
 3. Числівник: кількісні і порядкові числівники.
 4. Теперішній час дієслів I, II і III груп. Категорія часу (година, дата).
 5. Займенникові дієслова. Займенники: самостійні і несамостійні.
 6. Складний минулий час. Найближчий минулий час. *Imparfait*.
 7. Минулий простий час. Давноминулий час. Простий майбутній час.
- Прийменники.
8. Умовний спосіб. Способи порівняння прикметників і прислівників.
 9. Наказовий спосіб. Пасивна форма.
 10. Безособові дієслівні форми: *Participe présent*. *Participe passé*. *Adjectif verbal*. *Gérondif*. *Participe passé composé*.
 11. *Passé antérieur*. *Futur antérieur*. *Futur dans le passé*.
 12. Узгодження часів дійсного способу.
 13. Присвійні і вказівні прикметники.
 14. Присвійні і вказівні займенники.
 15. Особливості відмінювання деяких дієслів III групи.
 16. Складнопідрядне речення.
 17. Пасивна форма дієслова.
 18. Означений, неозначений артиклі. Злиті артиклі. *Article partitif*.
 19. Складносурядне речення. Сполучники.
 20. Складнопідрядне речення. Узгодження дієслів дійсного способу.

6.3. Список рекомендованої літератури

Підручники

1. Несвіт А.М. Англійська мова (8-й рік навчання), 9 клас, Генеза, 2009.
2. Карп'юк О.Д. Англійська мова (8-й рік навчання), Астон, 2009.
3. Калініна Л.В., Самойлюкевич І.В. Англійська мова (8-й рік навчання), 9 клас, Наш час, 2009.
4. Карп'юк О.Д. Англійська мова (9-й рік навчання, рівень стандарту), 10 клас, Астон, 2010.
5. Калініна Л.В. Самойлюкевич І.В. Англійська мова (9-й рік навчання, академічний рівень), 10 клас, Наш час, 2010.
6. Несвіт А.М. Англійська мова (9-й рік навчання, профільний рівень), 10 клас, Генеза, 2010.
7. Калініна Л.В., Самойлюкевич І.В. *Across Cultures: Great Britain – Ukraine* (НМК для спеціалізованих шкіл та профільних класів), 10-11 клас, Наш час, 2007.
8. 8. Навчально-методичні комплекси для всіх типів загальноосвітніх навчальних закладів, 1-11 класи, Макмиллан, 2014.
9. 9. Навчально-методичні комплекси для всіх типів загальноосвітніх навчальних закладів, 1-11 класи, Лонгмен Пірсон, 2013.
10. Навчально-методичні комплекси для всіх типів загальноосвітніх навчальних закладів, 1-11 класи, Оксфорд Юніверсіті Прес, 2009.

11. Навчально-методичні комплекси для всіх типів загальноосвітніх навчальних закладів, 1-11 класи, Експрес-Паблішінг, 2015.
12. Навчально-методичні комплекси для всіх типів загальноосвітніх навчальних закладів, 1-11 класи, Cambridge University Press, 2013.
13. Betty Schramper Azar Fundamentals of English Grammar: PRENTICE HALL REGENTS, 2009.
14. Raymond Murphy. Essential Grammar in Use: Cambridge University Press, 2013.
15. Test and Practise Your English 1,2: Nelson, 2014.
16. Басай Н.П. Німецька мова (7-й рік навчання), 9 клас, Генеза, 2009.
17. Савченко Л.П. Німецька мова (7-й рік навчання), Астон, 2009.
18. Орап В.І., Кириленко Р.О. Німецька мова (7-й рік навчання), Наш час, 2009.
19. Сотникова С.І. Німецька мова (4-й рік навчання, рівень стандарту), Астон, 2010.
20. Басай Н.П. Німецька мова (4-й рік навчання, академічний рівень), Наш час, 2010.
21. Сидоренко М.М., Палій О.А. Німецька мова, (4-й рік навчання, профільний рівень), Генеза, 2010.
22. Савченко Л.П. Німецька мова (8-й рік навчання), Наш час, 2012.
23. Сотникова С.І. Німецька мова (5-й рік навчання), Наш час, 2007.
24. Сидоренко М.М., Палій О.А. Німецька мова (5-й рік навчання), Астон, 2015.
25. Савчук І.Г. Німецька мова (9-й рік навчання), Астон, 2015.
26. Сотникова С.І., Гоголева Г.В. Німецька мова (6-й рік навчання, профільний рівень), Астон, 2015.
27. Басай Н.П. Німецька мова (9-й рік навчання, академічний рівень), Астон, 2015.
28. Teste dein Deutsch. Stufe 1: Ein Testbuch für Anfänger. – Langenscheidt, 2011.
29. Hubert Eichhein. Mit Erfolg zum Zertifikat Deutsch. – Klett Verlag, 2007.
30. Клименко Ю.М. Французька мова (підручник, 8-й рік навчання), 9 клас, Генеза, 2009.
31. Чумак Н.П. Французька мова (підручник, 8-й рік навчання), 9 клас, Перун, 2009.
32. Клименко Ю.М. Французька мова (підручник, 5-й рік навчання), 9 клас, Генеза, 2009.
33. Дугельна Т.А. Французька мова (підручник, 5-й рік навчання), 9 клас, Перун, 2009.
34. Клименко Ю.М. Французька мова (підручник, 6-й рік навчання, рівень стандарту, академічний рівень), 10 клас, Генеза, 2013.
35. Клименко Ю.М. Французька мова (підручник, 6-й рік навчання, профільний рівень), 10 клас, Генеза, 2010.
36. Клименко Ю.М. Французька мова (підручник, 9-й рік навчання, рівень стандарту, 10 клас, Генеза, 2010.
37. Нодельман М.І. Французька мова (підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів), 11 клас, Перун, 2006.
38. Сваткова Т.Д. Країнознавство. Франція (підручник для 10-11 класів із поглибленим вивченням), 10-11 класи, Бліц, 2005.
39. Опацький О.Є. Французька мова (підручник для профільних класів), 10-11 класи, Перун, 2005.
40. Фесенко В.І. Французька література (підручник для шкіл з поглибленим вивченням французької мови), 10-11 класи, Перун, 2006.

41. Фесенко В.І. Французька література (підручник для шкіл з поглибленим вивченням французької мови), 10-11 класи, Перун, 2006.
42. Навчально-методичні комплекси з французької мови для загальноосвітніх та спеціальних навчальних закладів, 1-11 класи, CLE International, 2015.